

ELDORÁDÓ

PERUI ŐSMONDÁK

Válogatta, fordította, a jegyzeteket és az utószót írta

BOGLÁR LAJOS

ELDORÁDÓ

PERUI ŐSMONDÁK

(Az inka birodalmának mondáiból)

EURÓPA KÖNYVKIADÓ BUDAPEST 1967

A könyv védőborítóját, kötéstervét és illusztrációit a Budapesti Néprajzi Múzeum gyűjteményének felhasználásával LÓRÁNT LILLA rajzolta

A NAPISTEN BIRODALMA

PERUI MONDÁK

VIRAKOCSA

Virakocsa, a láthatatlan. A föld lakói Virakocsa Pacsajacsacsiknak is nevezik, a világ teremtőjének és urának, de Virakocsa a Láthatatlan Isten.

Virakocsa megteremtette a világot és a világban az embereket. De az emberek elfelejtkeztek róla, és elfordultak tőle. Voltak, akik folyamokat imádtak, voltak, akik forrásokat. Voltak, akik hegyeket imádtak, és voltak, akik sziklákat. És ezeket mind istennek nevezték, és Virakocsával egyenrangúnak.

A bűn és az ellenkezés haragra gerjesztette Virakocsa Pacsajacsacsik istent. Lesújtott villámaival a föld lakóira. De a büntetés nem térítette észre az istenteleneket.

Vad haragjában ekkor felhőszakadást támasztott Virakocsa isten. Megnyíltak a felhők, zuhogott a víz az emberekre. Majdnem mindnyájan meghaltak a föld lakói, csak néhányan menekültek meg, mert nem nyomta őket a bűn. Isten megengedte nekik, hogy magas fák csúcsára másszanak, a hegyek tetejére meneküljenek vagy elrejtőzzenek a barlangokban.

Amikor elállt az eső, az isten előhívta az embereket, és megparancsolta nekik, hogy népesítsék be újra a földet. Megparancsolta, hogy legyenek a föld urai, és éljenek rajta örömben és boldogságban.

Az emberek hálásan gondoltak rejtekhelyeikre. Tisztelni kezdték a barlangokat, a hegyek tetejét, a fák csúcsát és minden búvóhelyüket. Gyermekük pedig imádkoztak a barlangokhoz, hegyekhez, fákhoz, rejtekhelyekhez. Szentnek mondták e helyeket és e helyek szellemeit. Huaka lett a hely, és huaka a hely szelleme. Megsokasodott a szent helyek száma, és megsokasodtak a szellemek. Minden családnak volt őse, akit megmentett a menedékhely, a barlang, a hegy vagy a fa, és mindegyiknek volt szelleme. Az emberek oda temették őseiket és oda vitték nyugovóra halottaikat.

Látva azt, ami történt, ismét vad haragra gerjedt Virakocsa.

Lesújtott azokra, akik huakának mondták a helyeket, és imádkoztak hozzájuk. Látta, hogy nem értettek sem a villámcsapásokból, sem a felhők megnyílásából és a zuhogó óriási

vízáradatból. Kemény volt a fejük, akár a kő, ezért kemény kövekké változtatta őket Virakocsa.

És eddig nem teremtette meg Virakocsa Pacsajacsacsik sem a Napot, sem a Holdat. És eddig nem engedte látni Virakocsa a föld lakóinak a Csillagokat.

A VILÁG EREDETE

A kezdet kezdetén, mindeneknek a kezdetén, régebben, mint a világ, volt valaki, volt Virakocsa. Virakocsa teremtette a világot.

Sötétség uralkodott a teremtett világban. Nem világított még sem a Nap, sem a Hold, nem látszottak a csillagok. Virakocsa isten teremtette a világot, ezért Virakocsa Pacsajacsacsik a neve, vagyis Minden Dolgok Ura és Alkotója.

Megteremtette a világot, azután élőlényeket tervezett, megrajzolta és kőből megformálta őket. Hatalmas testű, idomtalan óriások nemzetségét alkotta így az isten. Kíváncsi volt, mi történik alkotásával, mit cselekszenek a hatalmas óriások.

Látta, hogy gyorsabban növekszenek, mint ő, és magasabbra növekednek nála. Ekkor elgondolkozott, és így szólt: „Nincs így rendjén, nem lehet, hogy a teremtmények ilyen magasak, jobb, ha nem lesznek magasabbak nálam.”

Ezután alakította az embereket a maga képére, akkorára, mint ő, mint a mai emberek.

Az emberek hazája addig a sötétség volt.

Virakocsa ezután megparancsolta az embereknek, hogy egyetértésben és békességben éljenek, és ismerjék és szolgálják őt. Törvényeket szabott, és büntetést szabott azokra, akik a törvényt áthágják, azt pedig, aki a törvényt megsértette, elpusztította Virakocsa. A törvények értelme el van rejtve.

Az emberek egy ideig megtartották a törvényt, de aztán úrrá lett rajtuk a haszonlesés, a kapzsiság és az önteltség. Áthágták a törvényeket, és vétkeikkel vad haragra gerjesztették Virakocsa Pacsajacsacsik istent. Virakocsa ekkor elpusztította és elátkozta az embereket.

Egyeseket kövekké változtatott, másokat különféle tárgyakká, volt, akit elnyelt a föld, volt, akit elnyelt a tenger.

De még ez sem volt elég.

Elküldte az emberekre a vízözönt is, Pacsakutit, vagyis a „vizet, amely körös-körül söpörte a földet”.

Hatvan nap és hatvan éjszaka zuhogott az eső. Minden élőlény megfulladt, és csak a kővéváltak maradtak meg, emlékeztetőül az

eseményekre, és intő például az utódoknak, Kuzko városától hatvan mérföldnyire, ott, ahol Pukara építményei vannak...

Virakocsa Pacsajacsacsik szétrombolta és elpusztította a földet, és csak három férfit tartott maga mellett. Egyikük neve Tauapakak volt.

A három férfi szolgálta Virakocsát, és segítették új emberi nemzetségek teremtésének munkájában. Ez volt a vízözön utáni második világekorszak, és ami történt, az így történt.

Lefolytak a vizek, száradni kezdett a föld, és Virakocsa elhatározta, hogy másodszor is benépesíti. Jobbat akart teremteni az előzőnél, ezért elhatározta, hogy először égitesteket teremt, amelyek világítanak, hogy szétterjedjen a világosság a földön.

Ezért szolgáljaival együtt elindult, és megkereste a nagy tavat, amely Kojao tájékán fekszik, és a közepén egy sziget van. A sziget neve Titikaka, vagyis ólomból-való-hegy.

Virakocsa a szigetre lépett, és megparancsolta, hogy a szigeten azonnal keljen fel a Nap és a Hold, és szálljanak égre, és szálljanak égre a Csillagok, és adjanak fényt a világnak. És amit parancsolt, az megtörtént. De a Hold fényét először fényesebbre teremtette Virakocsa, és ezért a Nap irigykedett. Amikor felértek az égre, a Nap egy marék hamut dobott a Hold arcába irigységében. Még ma is láthatók a Hold arcán a sötét foltok. A tó Kojao tájékán fekszik, Csukuitóval szemben, Kuzkótól ötvenhét mérföldre... És ami történt, az így történt.

Virakocsa isten parancsot adott egyszer szolgálainak. De Tauapakak nem fogadta meg az isten parancsát, és nem engedelmeskedett. Ekkor Virakocsa haragra gerjedt, és megparancsolta két szolgájának, hogy fogják meg Tauapakakot. Megfogták, kezét-lábát összekötötték, és egy kákából kötözött tutajra tették.

Tauapakak még ekkor is szidalmazta az istent, amiért ezt tették vele, és megfenyegette Virakocsát. Azt mondta, hogy visszatér, és bosszút áll rajta. Közben a víz vitte a tutajt, és elvitte a csatornán, elhajtotta olyan helyre, ahol hosszú időre eltűnt az emberek szeme elől.

Ezután Virakocsa hatalmas és tiszteletre méltó huakát állított azon a helyen, ahol mindezt cselekedte, és meghagyta, hogy ott

imádkozzanak, és emlékezzenek mindarra, amit ő teremtett és létrehozott. Ezután elhagyta a szigetet, átkelt a tavon, és a szárazföldre érkezett. Vitte magával két megmaradt szolgáját is, és megállt egy helyen. A hely Kojaszuju tartományban van és ma Tiahuanakónak nevezik...

Hatalmas kőlapokat vett ekkor elő Virakocsa, és a kőlapokon megrajzolta és domborműveken megformálta azokat a népeket, amelyeknek teremtését kigondolta. Ezután megparancsolta két szolgájának, hogy véssék agyukba jól a neveket, amelyeket mond. Ezután elmondta a megrajzolt és kigondolt törzsek nevét, elmondta a völgyek, a tartományok és a helységek nevét, ahonnan a törzseknek elő kell jönniük, és elmondta így az egész országot. Utána megparancsolta szolgálainak, hogy induljanak el, menjenek külön-külön úton, és haladtukban kiáltozzák a kigondolt törzsek nevét, szólítsák fel őket, hogy jöjjenek elő, foglalják el és népesítsék be a földet.

A két szolga engedelmeskedett Virakocsa isten parancsának, útra keltek, és megkezdték a munkát. Egyikük a Kordillerák mentén haladt, a tenger part menti síkságán, és a törzsek nevét kiáltozta, a másik a hegység vonalán haladt, keletre a tengertől az Andok méltóságos, tiszteletébresztő hegységében.

Vonultak a hegységen át, és hangosan kiabáltak.

„Népek és törzsek! – kiáltozták a szolgák. – Halljátok és tegyétek Tikszi Virakocsa Pacsajacsacsik parancsát! Virakocsa megparancsolja nektek, hogy jöjjetek elő, sokasodjatok, és foglaljátok el a földet!”

Virakocsa maga is elindult. Ment a két szolga útja közötti úton, át az országokon, és ő is így cselekedett. Minden nép és minden törzs, minden völgy és tartomány, amerre csak Virakocsa és a szolgák haladtak, nevet kapott. Hívásuknak mindenütt engedelmeskedtek az emberek. Előbújtak a tavakból és a forrásokból, völgyekből, barlangokból, szakadékokból, fák üregéből, elfoglalták a földet, és belőlük lettek az ország népei.

Beszélik azt is, hogy minden, ami történt, Tiahuanakóban történt. Ott teremtette Virakocsa a világot, életet lehelt az emberekbe, és útnak indította őket, hogy benépesítsék az országot, és mielőtt elindultak, megtanította őket, hogy egy nyelven

beszéljenek. Az emberek épületeket emeltek Tiahuanakóban, lakóhelyet teremtőjüknek, Virakocsának. A hely romjai még ma is láthatók...

Virakocsa férfi volt, bőre fehér volt, és magassága akkora volt, mint az embereké. Öltözete olyan volt, mint a patyolat ing, és derekán öv szorította testéhez. Egyik kezében botot vitt, a másik kezében könyvet tartott. És az emlékezetes események, amelyek ezután történtek, így történtek.

Virakocsa vándorolt, és útjában megteremtett minden törzset és népet. Ezután eljutott egy helyre, ahol a teremtett emberek nagy sokasága gyűlt össze. Ez ott volt, ahol ma Rácsa áll...

Amikor Virakocsa erre a helyre érkezett, az emberek megnézték, és idegennek tartották ruházatát és viselkedését. Gúnyolták és kinevették, aztán úgy határoztak, hogy felviszik a közeli hegyre, és lehajítják. Már fegyvert ragadtak ellene, amikor gonosz szándékukat felismerte Virakocsa. Ekkor egy sík helyen letérdelt a földre, kezét és szemét az égre emelte.

Tűzeső zúdult ekkor az égből a földre. Tűzeső mindazokra az emberekre, akik a hegyen álltak. Égett a föld, akár a szalma, lángoltak a kövek, mint a pozdorja. Rettenetes félelem járta át az iszonyú tűztől a gonoszokat. Lerohantak a hegyről, és Virakocsa lába elé borultak, így könyörögtek irgalmat vétkükért.

Virakocsa megszánta az embereket. A tűzhöz lépett, és botjával eloltotta. De ekkorra már megégett a hegy, és a kövek egészen könnyűvé váltak a hőségtől. A hatalmas köveket, amelyeket régen egy kocsi sem bírt elvinni, most egy ember könnyedén magasba emelhetett. Még ma is ott vannak a kövek, azon a helyen, ahol a hegyet és a hegy körüli területet nagy távolságra kopaszra perzselte a tűz, ott van ez a hely Kojao tartományban...

Virakocsa ezután tovább folytatta útját, és délre, hat mérföldre Kuzko városától, egy Urkosz nevű helységbe érkezett. Néhány napig ott maradt, mert a helység lakói nagyon tisztelték, és miután elhagyta őket, híres huakát vagy szobrot állítottak emlékezetére. Ott imádkoztak, és áldozatokat mutattak be neki. Később aranyból és értékes fémekből készített drágaságokat vittek a huakához, és egy arany trónszéket is...

Virakocsa ezután továbbment. Folytatta útját, és útján bölcsességre tanította a maga teremtette embereket. Így vitte végbe művét. Helyről helyre járt, és végül eljutott oda, ahol Manta fekszik, és itt újra találkozott szolgálival.

Virakocsa ezután el akarta hagyni az országot.

Szolgáihoz fordult, és az emberekhez, akiket teremtett, és beszédet intézett hozzájuk. Elmondta és kihirdette nekik a dolgokat és eseményeket, amelyek a jövőben történnek.

„Jönnek majd – mondta – olyanok, akik magukat Virakocsának nevezik, a Teremtőnek. De az emberek ne higgyenek nekik. Követek érkeznek, akik megvédik az embereket, és felvilágosítják őket.”

Ezeket mondta Virakocsa, ezután szolgálival együtt a tenger hullámaira lépett, és ment a tenger vizén, úgy lépkedve, mint a szárazföldön. Nem hajolt meg alatta a víz, és úgy ment rajta, mint a hullámok taraja. Ezért elnevezték Virakocsának, vagyis a tenger habjának, vagy a tenger zsírjának.

Néhány év múlt el Virakocsa távozása után, és egyszer csak megjelent Tauapakak, akit Virakocsa a Titikaka tavánál hosszú időre eltüntetett az emberek szeme elől.

Felbukkant az emberek előtt Tauapakak, és azt hirdette, hogy ő Virakocsa. De voltak mások is, akik ugyanezt hirdették magukról. Amikor megjelentek, a törzsek azt hitték, hogy valóban Virakocsa jelent meg, de aztán leleplezték őket, mint hamis Virakocsát, és csupán gúny, megvetés és csúfság lett a jutalmuk.

TAUAPAKA ÉS VIRAKOCSA

/

Virakocsa istennek volt egy fia. Megátalkodott és gonosz volt a fiú, és Tauapaka Virakocsának nevezték.

Tauapaka mindenben ellenkezője volt apjának.

Virakocsa jónak és békésnek teremtette az embereket, egészségesnek testben és lélekben. De Tauapaka gonosszá tette az embereket, és romlottnak teremtette őket.

Virakocsa hegyeket teremtett, Tauapaka pedig szakadékokat. Virakocsa termékeny síkságokat teremtett, Tauapaka pedig terméketlen hegyekké változtatta apja síkságait.

Virakocsa forrásokat hívott elő a kövekből, Tauapaka pedig kiszárította a forrásokat.

Vad haragra gerjedt ekkor Virakocsa, megragadta Tauapakát, és a tengerbe hajította, hogy gonosz halállal elpusztuljon.

De Tauapaka nem halt meg soha.

TAUAPAKA ÉS VIRAKOCSA

//

A kezdet kezdetén, amikor még nem volt a világ, csak a hideg és a sötétség, volt valaki, volt Virakocsa, a láthatatlan.

Virakocsa volt a meleg és a fény, és Virakocsa volt a hideg és a sötétség. Ezért Virakocsa volt Tauapaka, és Tauapaka volt Virakocsa. Ő a kezdete mindennek, és a teremtője mindennek. És vége mindennek, és pusztítója mindennek. Virakocsa Tauapaka a teremtő-pusztító.

Emberek akkor még nem voltak, kívül léteztek a sötétségen és a hidegen, kívül a melegen és világosságon.

Virakocsa megteremtette a fényt és az égitesteket, amelyek fényt adnak a földnek. Az égen elhelyezte a napot és útnak indította a Holdat és a Csillagokat. A Nap melegített és szétszórta a növények magvait a földön.

De Tauapaka megparancsolta a Napnak, hogy égessen, és a Nap engedelmeskedett a parancsnak, és kiégette a földön a növények magvait. Virakocsa elsimította szavával a tengert, Tauapaka pedig megparancsolta a tengernek, hogy pusztítsa el a földet.

Virakocsa hegyeket teremtett, és Tauapaka szakadékokkal szabdalta szét a hegyeket. Virakocsa termékeny síkságokat teremtett, Tauapaka pedig hegyekké tornyozta a síkságokat. Virakocsa megparancsolta, hogy források bugyogjanak a kövekből, és bőséges vize legyen a folyóknak, de Tauapaka kiszárította a forrásokat, és kiárasztotta a folyamok vizét. A források helyén homok maradt, és a folyamok iszappal és kígyókkal árasztották el a mezőket, összedöntötték a kunyhókat, és elsodorták az embereket és az állatokat.

Virakocsa Tauapaka apja volt, és Tauapaka Virakocsa fia volt. De az egyik mindenben más volt, nem olyan, mint a másik. Virakocsa megteremtette az embereket, és élő szívet adott nekik, de Tauapaka kővé változtatta az emberek szívét.

Virakocsa megparancsolta szolgálainak, hogy fogják meg és kötözzék meg Tauapakát, tegyék kákából font tutajra, és bocsássák le a folyón, amely a föld mélyébe zuhog. A szolgák megtették. De

Tauapaka átkozta Virakocsát, és megmondta, hogy visszatér, és bosszút áll sérelmeiért. Ezután Tauapaka visszatért a föld gyomrából, és Virakocsa ellen támadt.

Virakocsa ekkor rettenetes haragra gerjedt, megragadta Tauapakát, és a tengerbe hajította, hogy ott haljon szörnyű halált. De Tauapakát nem pusztította el a tenger.

Virakocsa megragadta Tauapakát, és a hegy tüzes torkába dobta, hogy ott haljon gonosz halállal. De a hegy tüze nem pusztította el Tauapakát.

Tauapaka nem halt meg soha.

K'ONI A NAPISTEN FIA

Ősidőkben, a világ kezdetén, egy ember érkezett északról. K'oni volt a neve.

Egyetlen csontocskája sem volt, fürgén járt ide-oda, kóborolt mindenfelé. Amikor meg akarta rövidíteni útját, lelapította a hegyeket és feltöltötte a völgyeket egyetlen szavával, pusztá akaratával.

Büszke lehetett rá, hogy ő a Nap fia.

Férfiakat teremtett és asszonyokat teremtett, megsokasította őket, betöltötte velük a földet. Gyümölcsöket teremtett és kukoricát teremtett, és mindent odaadott az embereknek, bőségesen, mindent, ami csak az élethez szükséges.

De akadtak emberek, akik felbosszantották K'onit, és ekkor haragjában elvette az emberektől a termékeny földeket, elvette az ég esőit, kiszárította a forrásokat, elapasztotta a patakok vizét. A föld száraz lett és homokos, olyan sivár, mint a homoksivatag a tenger partján, ahol valóban sohasem esik az eső.

Az isten azért megszánta az embereket, látva a pusztulást, és könyörületből meghagyta a folyókat, hogy az emberek öntözhessék vizükkel a földet, növényeket termeszthessenek, és belőlük tengethessék életüket.

Ezután érkezett Pacsakamak. A Nap és a Hold fia volt ő is, és a neve Teremtő.

Elkergette K'onit. Teremtményeit pedig fintorgó-fekete-arcú-macskákká változtatta, még most is élnek, találkozhat velük az ember az országban.

Pacsakamak ezután megteremtette a mai férfiakat és asszonyokat, és megteremtett mindent, ami manapság is van, és ellátta velük az embereket.

Jótéteményeiért hálából az emberek istenükké tették Pacsakamakot.

PACSAKAMAK ÉS UICSAMA

Valamikor, ősrégi időkben, csak egyetlen férfi és egyetlen asszony élt a földön. Pacsakamak teremtette őket, de szüntelenül éheztek, mert nem jutottak elegendő táplálékhoz.

A férfi egy napon éhen halt, így az asszony teljesen egyedül maradt. Felkerekedett, járta a földeket, gyökerek után kutatott a túskebozótban.

De nem talált semmit.

Ekkor arcát a Nap felé emelte, szeméből pedig patakzott a könny. Keserűen sóhajtozott, és könnyörgött a Naphoz.

„Miért engedted, Mindenség Teremtője, hogy világra jöjjek? Csak azért, hogy elpusztítson a szegénység, és elemésszen az éhség? Ó, bárcsak eszedbe se jutott volna, hogy a semmiből megteremts engem, vagy pusztítottál volna el abban a pillanatban, amikor a világra jöttem, hiszen egyedül élek a földön, ínségben és szomorúságban, és még azt sem remélhetem, hogy gyermekeim lesznek valaha. Miért nem szánsz meg, miért nem esik meg szíved a nyomorúságomon? Hiszen Te adod a világnak a fényt, miért tagadod meg tőlem a betevő falatot? Bizony nem ismered a részvétet, nincs benned könyörület, nem állsz a bajbajutottak mellé, nem hárítod el a csapásokat azokról, akiket Te teremtettél boldogtalanságra és szerencsétlenségre. Küldj villámot az égből, hogy megöljön, nyíljon meg a föld, hogy elnyeljen, csak legyen már vége nyomorúságos életemnek. Vagy állj mellém, hiszen a Te teremtményed vagyok!”

Így kiáltozott az asszony a Naphoz, így jajongott kétségbeesetten, így könnyörgött, és panaszkodott, és hízelgett a Napnak...

A Napisten meghallotta az asszony panaszát. Részvét támadt benne, amikor látta a könnyeket, és vigasztaló szavakkal fordult az asszonyhoz.

Azt mondta, hogy ne gyötrődjön félelmében, és reménykedjen bajában, mert hamarosan minden jóra fordul, és véget ér a bánatom és a szenvedés.

Ezután megparancsolta az asszonynak, hogy kutasson tovább gyökerek után.

Az asszony hallgatott a parancsra, tovább kutatott, és amíg a gyökereket kereste, beleömlöttek testébe a Napisten sugarai. Az asszony megfogant, és négy nap múltával, nagy örömeire, egy fiút szült.

Az asszony úgy érezte, hogy most már hamarosan megérkezik a szerencse, és beköszönt a bőség, és rengeteg ennivalója lesz.

De egészen más történt.

Pacsakamak isten is hallotta az asszony könnyörgését, és felbőszült, amikor meglátta, hogy a Nap meghallgatta az asszony szavát. Attól is tartott, hogy a gyermek megszületik, és ezzel árnyékba borul az ő híre és neve.

Pacsakamak nem törődött az asszony jajgatásával és kiáltásával, nem törődött azzal sem, hogy az asszony a Napistenhez könyörög segítségért, és azzal sem, hogy a gyermek apja is a Napisten volt, és az övé is, hanem megragadta a gyermeket, valódi féltestvérét, megölte és feldarabolta.

Pacsakamak meg akarta akadályozni, hogy azontúl bárki is panaszkodhassék apjánál, a Napistennél, mert nem teremtett elég ennivalót, és hogy az emberek nyomorúságukban ne hozzá, hanem apjához forduljanak a legnagyobb tisztelettel. Ezért a következőt cselekedte.

A megölt gyermek fogait beleszórta a földbe. A fogakból nőtt a kukorica, és ezért hasonlít a kukoricaszem a fogakhoz.

A gyermek csontjait és bordáit elvetette. Ezekből nőtt az ország sokféle gumós növénye és a maniokagyökér. Ezért hasonlít a hosszú és fehér maniokagyökér a hosszú és fehér csontokhoz.

Elszórta a földön a gyermek húsát is. Ebből termett a tök és a pakaje, és a fák és indák sokféle gyümölcse.

Így lett vége az éhínségnek, és nem kellett többé az embereknek nyomorúságukban panaszkodniuk. Pacsakamak istennek köszönheti a föld a gazdagságát és a sok ennivalót, mindazt, ami még ma is van, és neki köszönhetik a j unkákat utódai, hogy nem szenvedtek soha a pusztító éhínségtől...

De a gyermek anyját nem nyugtatta meg a bőség. Minden kukoricaszem, minden gyökér és minden gyümölcs csak fiát juttatta eszébe, és panaszos szóval elmondta a rajta esett sérelmet. A szeretet és a bosszú hajtotta az asszonyt, és könnyörgésével a

Naphoz fordult. Kérte, hogy büntesse meg a Nap a gonosztevőt, vagy kárpótolja elpusztított fiáért.

A Napistennek nem volt hatalma fia, Pacsakamak felett, de hallotta az asszony jajszavát, és leszállt hozzá. Szánakozva megkérdezte az asszonytól, hogy hova tette a halott gyermek köldökzsinórját.

Az asszony megmutatta. Ekkor a Nap életet adott a köldökzsinórnak, megteremtette belőle a második fiút, és az asszony kezébe adta.

„Fogd e síró gyermeket – mondta a Napisten –, és csavard takarókba. Legyen a neve Uicsama.”

Valóban a gyermeknek Uicsama lett a neve, de voltak, akik Uijamának nevezték.

Az asszony nevelte a gyermeket, a gyermek gyorsan növekedett, és hamarosan erős legénnyé serdült. Akárcsak apja, a Napisten, ő is látni akarta az egész világot, be akart járni minden földet, és meg akart ismerni mindent, ami a földön található.

Megkérdezte anyját, aztán vándorútra kelt.

Alighogy elment, megjelent Pacsakamak isten, megölte az idős asszonyt, darabokra vágta testét, és odahajította táplálékul a sasoknak és kondoroknak. Haját és csontjait azonban összegyűjtötte, és gondosan elrejtette a tengerparton.

Azután férfiakat és asszonyokat teremtett, hogy szaporodjanak, és foglalják el a földet. Teremtett kurakákat és kacikákat, hogy az embereket vezessék.

Ám egy napon Uicsama visszatért szülőföldjére, egy mérföldre Huaurától, Veguetába, vagyis a kis ligetbe. Láta, hogy a völgy tele van fákkal és pompásan nyíló virágokkal.

Anyját kereste mindenütt, de már sehol sem találta. Vágyakozott, hogy viszontlássza, ezért megkérdezte egy kúrákétól, hogy hol van az anyja. Így tudta meg a szörnyű büntetést.

Tekintete villámlott a haragtól, szívében lánggal lobogott a felháborodás. Azonnal összehívta a völgy lakóit, és megkérdezte tőlük, hogy hol vannak anyja csontjai.

Amikor megtudta, összeszedte a csontokat, egymáshoz illesztette egyiket a másik után, életet adott a csontoknak, és így feltámasztotta anyját a halálból.

Ezután elhatározta, hogy bosszút áll. Haragja csak akkor enyhült, amikor megtalálta a megoldást, hogyan pusztíthatja el Pacsakamak istent. Pacsakamak azonban nem akarta megölni második féltestvérét is. Az emberekre is megharagudott, ezért elhagyta a vidéket, és elment oda, ahol temploma áll, a tenger mélyére. És a helyet, ahol mindez történt, és a völgyet azóta Pacsakamaknak hívják...

Uicsama látta, hogy nem találhatja meg Pacsakamakot.

Haragjában üvöltve lángra gyújtotta a levegőt, tüzest zúdított az országra, és félelmet és rémületet az emberekre. Démonként rohant és gyújtogatott, és még a köveket is lángra lobbantotta. Ezután Vegueta lakói ellen fordította haragját. Bűnösöknek tartotta őket, mert Pacsakamak ölte ugyan meg az anyját, de ők is látták a bűnt. Nem vettek részt ugyan a gyilkosságban, de örültek neki.

Nem hallgatott sem a mentegetőzésre, sem a kérésre, nem engesztelhatték meg semmivel. Eszeveszett haragjában végül apjához könyörgött, a Napistenhez, kérve, hogy változtassa kővé az embereket.

Ekkor a Napisten azonnal kővé változtatta az embereket.

És valamennyi teremtmény, akiket a láthatatlanná vált Pacsakamak teremtett, kővé változott.

Uicsama és a Napisten ekkor már megbánták, hogy könyörtelenek voltak. De az ítélet már megtörtént, és visszafordítani nem lehetett az időt. Gondolkoztak tehát, hogy hogyan adjanak elégtételt az igazságtalanul büntetetteknek. Elhatározták, hogy a kurakáknak és kacikáknak, és azoknak, akik legbátrabbak és legelőkelőbbek a kővé változtatottak közt, isteni tisztelet legyen osztályrésze. Elvitték a köveket a tengerpartra, ott hagytak közülük néhányat, hogy huakák legyenek, és áldozzanak előttük, más köveket elhelyeztek a tengerben, ott vannak még ma is, mint sziklák és szirtek, és az emberek isteneknek kijáró tisztelettel veszik őket körül. Minden évben ezüstlemezeket, kukoricásört és ételeket visznek eléjük, hogy kiengeszteljék a kővéváltozottakat.

Legjobban Anat kurakát tisztelik köztük – sziklává változottan ott áll a tengerparttól egy mérföldre –, mert ő volt az emberek közt életében is a leghatalmasabb. Ezért tiszteli még ma is szinte a föld minden lakója.

Uicsama látta, hogy emberek nélkül pusztá a föld, látta, hogy nincs senki, aki tisztelné a huakákat és imádná a Napistent. Így hát apjához fordult, a Napistenhez, és kérte, hogy teremtsen újra embereket.

A Napisten meghallgatta kérését, és három tojást küldött az égből.

Egyiket aranyból, másikat ezüsből, a harmadikat rézből. Az aranytojásból a kurakák és kacikák léptek elő, és az előkelőségek, akiket az emberek között másodrangúaknak neveznek. Az ezüstojásból az ő asszonyaik léptek elő.

Végül a réztojásból kilépett a köznép, a férfiak feleségeikkel és gyermekeikkel, mindazok, akiket manapság mitajónak neveznek...

KONIRAJA SZERELME

A nagyapák mesélték a nagyapáknak, és nekik is a nagyapák mesélték, hogy réges-régen megjelent egyszer Koniraja-Virakocsa isten az emberek között. Emberi alakban járt, a ruházata rongyos volt és kopott.

A föld lakói látták szegényes öltözetét, nem ismerték fel, nem tudták, kit rejtenek tépett rongyai. Ócsárolták, és piszkos kölyöknek nevezték.

Pedig ő volt Minden Dolgok Ura és Teremtője, egyszerű szava teremtette a folyóvölgyek meredek oldalában a lépcsőzetes kerteket, egyszerű szavától iemelkedtek a kerteket támasztó kőfalak. A földre hajított egy üreges nádat, így teremtette az öntözőcsatornákat. Járt az országot minden irányban, átszelte az égtájak felé, és sok mindennek megformálta mai képét. Nagyon eszes volt, számtalan furfangot kigondolt, sorra látogatta a falvakat és a huakákat, és sok csínynek volt Icitervelője.

Élt ebben az időben egy asszony, Kauijakának hívták, maga is huaka volt, csodálatos szépségét megkívánták a huakák és a főistenek, de az asszony nem engedett senki kívánságának.

Kauijaka egyszer egy lukmafa tövében ült, és köpenyt szőtt. Ekkor a ravasz Konirajának sikerült megközelítenie Kauijakát. Szépséges madárrá változott, és felrepült a lukmafára. Ott a saját magjaiból néhányat kivett, és érett, duzzadó lukmagyümölcsöt alakított belőle. A gyümölcsöt ezután Kauijaka közelében a földre ejtette.

Felvette a lány a gyümölcsöt, és jóízűen megette.

Teherbe esett a gyümölcstől, pedig sohasem érintette férfi.

Kilenc hónap múlva fiút szült, de úgy, hogy szüzességén nem esett csorba, és egy egész évig szoptatta a gyermeket.

Nem tudta a lány, hogy mikor és kitől esett teherbe.

Az esztendő vége felé a gyerek már mászkálni kezdett, ekkor Kauijaka azt követelte, hogy gyűljenek össze mindnyájan az ország huakái, mert világosságot kell deríteni rá, hogy ki a gyermek apja.

Örömmel és elégedetten fogadták a hírt a huakák. Fésülködtek, mosakodtak, felöltötték legpompásabb ruháikat, csinosították magukat mindenképpen, hiszen mindegyik azt kívánta,

hogy szebb és csillogóbb legyen a többieknél, amikor megjelenik a szépséges Kauijaka előtt. Mindegyik arra gondolt, hogy őt választja férjéül a lány.

Ancsikocsa hideg és terméketlen földjén gyűltek össze az istenek, félúton Csorijo és Huarocsiri között.

Rangjuknak megfelelően helyet foglaltak a gyűlésen.

Ekkor Kauijaka ilyen szavakkal fordult hozzájuk:

„Gyűlésre hívtalak benneteket hatalmas és tiszteletreméltó huakák. Tudjátok meg, hogy aggodalom és nagy gond zuhant rám, amikor ez a gyermek, akit karomban tartok, megszületett. Egyéves lesz immár, és én nem ismerem az apját, és nem tudom felkutatni. Mindenki tudja, hogy soha egyetlen férfit sem ismertem, és tisztán megőriztem szüzességemet. Most itt együtt vagytok mindnyájan. Világosságot kell derítenünk arra, hogy ki nemzette gyermekemet. Tudni akarom, ki sértett meg, tudni akarom, hogy kinek a fia ez a gyermek.”

A huakák hallgattak. Szomszédjukra néztek, és mindnyájan arra vártak, hogy melyikük vallja magáénak a gyermeket.

De nem szólalt meg senki.

Megjelent a gyűlésen Koniraja-Virakocsa isten is. Szélről üldögélt, a legrosszabb helyen, kopott és szegényes ruháiban, akár egy koldus.

A szépséges Kauijaka ügyet sem vetett rá, amikor az istenekhez szólott, mert sohasem jutott volna eszébe, hogy egy koldus lehetne gyermekének apja.

Kauijaka látta, hogy a huakák hallgatnak. Felkiáltott:

„Látom, hogy senki sem szól közületek. Szabadon engedem a gyereket. Odamászik az apjához, és a lábához kuporodik. Így lesz.”

Ezt mondta, és szabadon engedte a gyermeket.

A gyermek mászni kezdett a földön, végigmászott a huakák előtt, egészen a gyűlés legrosszabb helyéig. Így jutott a piszkosan, rongyosan üldögélő Koniraja-Virakocsához.

Amikor odaért, jókedvűen felkacagott, és apja lábához ült.

Figyelte Kauijaka a gyerek viselkedését, és határtalan szégyen és szomorúság fogta el. Odaszaladt, és felkapta a gyermeket.

„Mekkora gyalázatot kell még eltűrnöm? – kiáltotta. – Hát lehetséges, hogy én, az előkelő asszony, egy ilyen nyomorúságos,

piszkos alaktól lettem várandós?”

Megfordult, és a tengerpart irányába menekült.

Koniraja-Virakocsa azonban az asszony szerelmét és barátságát kívánta. Amikor látta, hogy az asszony a menekülést választja, megrázkódott. Ledobta kopott és piszkos rongyait, és ott állt a gyűlés előtt csillogó aranyruhájában. Csodálkozva bámulták a huakák.

De az isten elhagyta a gyűlést, és az asszony után szaladt.

„Kauijaka – kiáltotta –, nézz rám, úrnőm! Vess rám egy pillantást. Lásd meg, hogy ékes és csillogó vagyok!”

Futott az asszony után, és hízelgő, szerelmes szavakat kiáltott.

A huakák látták, hogyan ragyogta be fénye, futtában, az egész országot.

De Kauijaka nem nézett vissza büszkeségében és sértettségében. Szaladt tovább a tengerpart felé. Szaladt egyre sebesebben.

„Nem akarok látni senkit! – kiáltotta. – Nem akarok látni senkit, mert megtudtam, hogy egy nyomorúságos és piszkos koldus tett viselőssé!”

Aztán hirtelen eltűnt a huakák szeme elől, és Pacsakamak földjénél elérte a tengert. Gyermekével a karján, belefutott a vízbe, és azonnal sziklává változott. A tengerparton még ma is ott van a két szikla, egyik Kauijaka, másik a gyermek...

Koniraja-Virakocsa továbbfutott az asszony nyomában, és fennhangon kiáltozott:

„Állj meg, úrnő! Csak egyszer pillants hátra! Hova tűntél, hogy sehol sem látalak? Állj meg!”

Futott, futott és egy kondorkeselyűvel találkozott.

„Kondor testvérem – mondta Koniraja –, láttál erre szaladni egy asszonyt, karjában gyerekekkel?”

„Láttam – válaszolta a kondor –, nincs messze innét. Ha gyorsabban futsz, biztosan eléred.”

Koniraja örült a jó hírnek, és megáldotta a kondort.

„Élj örökké, kondor! – mondta. – Megajándékozlak a repülés hatalmával. Oda szállhatsz, ahová kedved tartja. Repülhetsz a vadonok és a völgyek felett, láthatsz mindent, kifürkészheted a szakadékokat és a hegycsúcsokat. Ott rakhatsz fészket, ahol nem

zavarhat senki. Megengedem, hogy egyél az állatok húsából, a guanakóból, a lámából és a bárányból. És ha élnek ezek az állatok, de pásztoruk nem vigyáz rájuk, megölheted őket, és megeheted húsukat. De ha téged megöl valaki, annak meg kell halnia.”

Koniraja ezután továbbfutott, és egy kistrókéval találkozott.

Maró bűz terjedt a róka körül, de Koniraja megállt, és megkérdezte, hogy látta-e Kauijakát.

A róka azt válaszolta, hogy látta, de hiába minden, mert az istennő olyan messze van, hogy Koniraja sohasem érheti utol.

Koniraja ekkor haragjában megátkozta a rókát.

„Rossz hírt mondtál nekem, büntetést kapsz érte. Mindig csak éjszaka barangolhatsz a földön. Mindig bűdösséget árasztasz magadból, és az emberek mindig gyűlölni és üldözni fognak.”

Koniraja ezután továbbsetett, és a pumával találkozott.

Megkérdezte a pumától, látta-e Kauij álcát? A puma azt válaszolta, hogy látta, az asszony nincs messze, és ha jobban siet, akkor utolérheti.

Koniraja örült a jó hírnek, és megáldotta a pumát.

„Rettegjen tőled mindenki, és tiszteljen mindenki. Tisztséget kapsz tőlem, puma. Te leszel a gonosztevők bírója és büntetője. Felfalhatod a bűnösök lámáit. Halálod után tisztelet jár neked. Ha az emberek megölnek és megnyúznak, nem vághatják le fejedet a bőrodról, nem vehetik ki fogaidat. Szemed üregébe szemeket kell, hogy tegyenek, mintha még élnél. Mancsaidat, és karmaidat, és farkadat is rajta kell, hogy hagyják bundádon. És az emberek, akik pumát öltek, hordják fejedet a saját fejükön, és bundádat a testükön. Ezt viseljük a legnagyobb ünnepeken, így tiszteljenek téged. Megparancsolom továbbá, hogy aki bundáddal díszíti magát, az öljön meg azon a napon egy lámát, és hátán a bőroddal énekeljen és táncoljon.”

Így áldotta meg a pumát Koniraja, azután folytatta útját.

Ekkor megint egy rókával találkozott.

A róka azt mondta, hogy hiába fut, mert az asszony messze jár, és nem lehet utolérni.

Ekkor Koniraja, a rossz hírért, haragjában átkot mondott a rókára.

„Megparancsolom, hogy rád messziről is vadásszanak. Ha az emberek megpillantanak, azonnal keljenek fel, és induljanak utánad. És ne álljanak meg, amíg meg nem ölnek. Ha pedig megöltek, ne törődjenek veled többé. Ne legyen senki, aki bőrödöt lenyúzza, és ne emeljen föl senki a földről.”

Koniraja ezután továbbfolytatta útját.

Találkozott a sólyommal.

A sólyom azt mondta neki, hogy Kauijaka egészen közel van.

Ekkor Koniraja megparancsolta, hogy övezze a sólymot tisztelet. Megengedte, hogy a sólyom a virágmézen élő apró, könnyű röptű alk'enti madarat reggel megehesse. Megengedte a sólyomnak, hogy megehesse bármelyik madarat. Aki a sólymot megöli, az vágjon le egy lámát áldozatul, és amikor az ünnepeken táncol és énekel, viselje fején a sólyom bőrét.

Koniraja ezután továbbfolytatta útját, és papagájokkal találkozott.

A papagájok rossz hírt mondtak Konirajának.

Koniraja ekkor kihirdette, hogy a papagájok ezentúl mindig csak kiáltozzanak és rikácsoljanak. És akárhol vannak, mindig hallani lehessen a hangjukat. Ha enni akarnak, ne legyenek akkor se biztonságban és nyugalomban. Ha rejtekbe bújnak, árulja el őket akkor is kiáltásuk. Kihirdette, hogy gyűlölje a papagájokat minden ember.

Amerre Koniraja ment, mindenütt tiszteletet parancsolt, és büntetést osztott. Jogokat adott a jó hírt mondó állatoknak, és megátkozta a rossz híreket mondó állatokat.

Ezután Koniraja a tengerpartra érkezett. Kauijakát és gyermekét kővé dermedten találta.

Amikor még a tenger partján vándorolt, találkozott Pacsakamak két szép, fiatal leányával. Óriási kígyó őrizte a lányokat, mert anyjuk távol volt, éppen Kauijakát látogatta meg a tengerben.

Koniraja nem rettent meg a kígyótól. Ravasz fondorlataival ártalmatlanná bűvölte, azután egyedül maradt a lányokkal. Hamarosan asszonyává tette az idősebbet, aztán a másikhoz fordult. De a fiatalabb lány vadgalambbá változott, és elrepült Koniraja elől. Azon a földön urpinak mondják a vadgalambot, és ezért a lány anyját azóta Urpiuacsaknak, galamb-anyjának nevezik...

Halak nem éltek akkoriban a tengerben. Csak Urpiuacsak nevelt magának néhány halat egy tavacskában. Amikor Koniraja megtudta, hogy Urpiuacsak azért ment a tengerpartra, hogy Kauijakát meglátogassa, nagy haragra gerjedt. Haragjában kiszedte a tavacskából a halakat, és mindet a tengerbe dobta. Tőlük származtak a tenger halai.

Ezután Koniraja továbbment a tenger partján.

Amikor Urpiuacsak hazatért, lányai elmondták neki, hogy mit tett velük Koniraja. Az asszony haragra gerjedt, és kiáltozva Koniraja után szaladt. Koniraja megállt, és megvárta az asszonyt.

Az asszony barátságos, hízelgő szavakkal szólította meg Koniraját.

„Nem akard, Koniraja, hogy megfésüljelek? Nem szeretnéd, hogy kitetvezzek?”

Koniraja beleegyezett, és fejét az asszony ölébe hajtotta.

Az asszony úgy tett, mintha tetveznit akarná Koniraját, de másit gondolt. Odavarázsolt egy sziklát. Meg akarta várni, míg Koniraja ébersége elszunnyad, és akkor össze akarta zúzni a férfit a sziklával.

Koniraja azonban ravaszabb volt az asszonynál. Azt mondta, hogy engedje, mert egy kis időre el kell mennie. Az asszony elengedte.

Ekkor Koniraja visszatért Huarocsiri földjére.

Ott még hosszú ideig kóborolt, vándorolt keresztül-kasul, és néha egész falvakat, máskor férfiakat vagy asszonyokat szórakoztatott el ravasz furfangjaival.

A FÉLELMETES APOKATEKIL

Nem volt semmi, csak Ataguhu volt, a Minden Dolgok Teremtője.

Csak ő volt, a Létezés, az égben, amelyet sohasem hagyott el, mert onnan irányított mindent, mindennek a létét és nemlétét.

Ataguhu teremtette az eget és mindent az ég alatt.

Látta, hogy egyedül van, és ezért akaratával két segítőtársat teremtett magának. Két istent teremtett, és egyiknek Szagadzabra volt a neve, a másiknak Vaungrabad.

Szagadzabra gondolata és akarata egy volt Ataguhu gondolatával és akaratával. Különbség nem volt köztük.

Vaungrabad gondolata és akarata is egy volt Ataguhu gondolatával és akaratával. Nem volt ellentét a három közt.

A három isten közül egyiknek sem volt felesége.

Ezután Ataguhu két szolgát teremtett, két közvetítőt. Egyik Uvigaicso, a másik Vusztiki volt. Ők a szószólók. Ők a helyek huakái. Hozzájuk folyamodnak a föld lakói kérésükkel és köszönetükkel.

Miután Ataguhu megteremtette a közvetítőket és szószólókat, egy harmadik szolgát is alkotott. Neve Guamanszuri, és Teremtő Napnak is nevezik.

Ataguhu megparancsolta Guamanszurinak, hogy szálljon az égből a földre. Guamanszuri leszállt, és megérkezett Huamacsuko földjére, amikor Huamacsuko keletkezett és született. Ott találta a Guacsemin fivéreket, és ott lakott velük szegényen és nyomorúságosan. A Guacsemin fivérek minden munkát vele végeztettek, Guamanszuri művelte a földeket, elvetette és gondozta a növényeket.

Volt a Guacsemin fivéreknek egy lánytestvérük, Kautaguan.

Bezárták a ház sötétjébe, rejtegették, bújtatták mindenki elől, azt akarták, hogy senki se láthassa.

Egy napon a Guacsemin fivérek elmentek hazulról.

Ekkor Guamanszuri odalopakodott, és bement a házba. Ott találta a lányt. Hízelt neki, szerelmes szavakat mondott, és fondorlataival sikerült elcsábítania a leányt. A lány teherbe esett.

Észrevették a Guacsemin fivérek, hogy mi történt lánytestvérükkel. Így tudomást szereztek az esetről, és rájöttek, hogy Guamanszuri félrevezette és megerőszakolta Kautaguant.

Megfogták a tettet, megölték, és testét elégették. Guamanszuri testének füstje és hamuja az égbe szállt, vissza Ataguhu istenhez. Ott is maradt örökre, nem lépett többet a földre.

Múltak a napok, és egyszer Kautaguan két tojást szült. De nehéz volt a szülés, és a lány a fájdalomba belehalt.

A két tojást a Guacsemin fivérek a szemétdombra hajították. A tojásokból két kiabáló fiúgyermek bújt elő.

Magához vette a két gyermeket egy előkelő asszony, és felnevelte őket. Egyik gyermek az Apokatekil nevet kapta.

Apokatekil a félelmetes isten. Gonosz és szörnyűséges. Szerzője és teremtője rengeteg gonoszságnak. Tőle rettegnek legjobban a földi emberek, és őt tisztelik a legjobban. Félik és rettegik egész Tahuantinszujuban, Kitótól Kuzkóig mindenütt könnyörögnek hozzá.

A másik tojásból született gyermeket Pigueraónak nevezik.

Apokatekil felnövekedett, és visszament szülőföldjére, hogy megkeresse anyját. Megtalálta, és életre keltette. Az anya két parittyát adott gyermekének. Guamanszuri hagyta örökségül a két parittyát, és halála előtt megbízta az asszonyt, hogy adja oda őket gyermekeinek, mert ezzel a két parittyával kell megölni a Guacsemin fivéreket.

Apokatekil elment, hogy megkeresse a fivéreket. Erős volt, és amikor a fivéreket megtalálta, megölte őket. Azután mindenkit, aki még életben maradt, elkergetett az országból.

Mikor ezzel végzett, felment az égbe Ataguhu elé.

Így szólt az istenhez:

„A föld üres. A Guacsemin fivérek meghaltak vagy elfutottak. Tedd meg akaratoddal, hogy teremődjenek emberek, akik sokasodnak, benépesítik és megművelik a földet.”

Ataguhu látta Apokatekil bátorságát, látta, hogy megölte a Guacsemin fivéreket, ezért megparancsolta neki, hogy menjen el a hegyhez, amelyet régen Ipuna hegyének neveztek. Trujillo és Lima közt van ez a hegy, és manapság Guakat a neve...

Megparancsolta Ataguhu Apokatekilnek, hogy amikor a hegyhez ér, fogjon egy ezüst- és egy aranylapátot, és ássa ki a földből az embereket. Az emberek azután majd sokasodnak, benépesítik és megművelik a földet.

Minden így is történt. A kiásott emberektől származnak a föld lakói.

Apokatekil parittyájának egy hajításával villámot tudott teremteni, és mennydörgést. Ezért tisztelik, és ezért félik annyira az emberek.

Porkon földjén, Huamacukótól négy mérföldre tisztelték legjobban Apokatekilt. Három hatalmas szikla áll itt a hegy csúcsán.

Az egyik szikla Apokatekil, a másik az ő anyja, Kautaguan, és ezért Mamakatekilnek nevezik, a harmadik Piguerao, Apokatekil testvére. A föld lakói emberi alakot formáltak kőből, és a legmagasabb sziklára, Apokatekil sziklájára állították...

A HOLD ÉS A CSILLAGOK

A leghatalmasabb isten a Hold. Ő a legfőbb és legmagasabb. Hatalmasabb a Napnál.

A Nap éjszaka nem világít, de a Hold nappal is és éjszaka is látható az égen.

A Hold gyakran eltakarja a Nap arcát, de a Nap sohasem takarja el a Holdat.

A Hold uralkodik az elemeken, amelyek az enivalót adják, és mozgatják a tenger vizét, teremtik a mennydörgést és a villámlást.

Ezért könyörögnek hozzá az emberek. Amikor a Hold eltakarja a Napot, a föld lakói ujjonganak, lakomáznak, énekelnek és táncolnak, így ünneplik a Hold győzelmét. Amikor a Hold megfogyatkozik, sírnak a föld lakói, gyásztáncokat járnak és szomorkodnak mindaddig, amíg a sötétség uralkodik.

A Hold mindig fenn van az égen, csak két napra tűnik el. Ilyenkor a túlvilágra megy a halott tolvajok és rablók után, hogy megbüntesse őket.

A junkák hatalmas huakát emeltek a Hold istennek, ott áldoztak neki és könyörögtek hozzá. A huakát Sziannak nevezték, vagyis a Hold Házának...

Látszik az égen három csillag. A tengerpart lakói Pata néven nevezik és tisztelik őket.

A középső csillag gazember volt, gonosztevő és tolvaj. El akart szökni a büntetés elől. De a Hold két csillagot küldött utána. Azok megragadták, és karjánál fogva visszahozták, hogy táplálékul dobják a dögkeselyűknek. Látszik az égen a négy dögkeselyű is, várják, hogy a tolvaj húsát szétszaggathassák.

A bűn és a büntetés emlékére áll a hét csillag az égen.

A VILLÁM ÉS A MENNYDÖRGÉS

Tahuantinszujú lakói leghatalmasabb istennek a Napot tartották. És aztán azt az istent, aki az égben lakik. Parittyát hord és buzogányt, és uralkodik mindazon, ami az égben van. Eső, jégverés, mennydörgés, villámlás – az ő kezében és hatalmában van minden, ami a levegő birodalmához tartozik.

Áldozatokat mutattak be neki, gyermekeket is, akárcsak a Napnak.

*Darabokra töri bátyád
vizes kis korsódat,
főnök sarja, szép kisleány.
Megdördül az ég, csapkod a villám,
csapkod a villám.
De te, csak öntsd a vizet,
öntsd az esőt a földre,
öntsd az esőt,
hullass havat,
hagyd hullani a jégesőt,
hullni a földre.
Ez a te munkád,
erre teremtett,
erre szemelt ki Virakocsa,
Virakocsa Pacsakamak,
Virakocsa Pacsarurak.*

A HALOTTAK ORSZÁGA

Először egy folyón kell átkelniük a halottaknak. Hajszálvékony, hajszálaból font kötélhíd visz át a folyón, azon kell átkelniük a halottaknak. Fekete kutyák ólálkodnak a ház körül, ezek a fekete kutyák kísérik a túlvilágra a halottakat.

A guanószigetre mennek át a halottak. Fókadémonok viszik át őket a szigetre.

Tahuantinszuju országából a jók visszatérnek oda, ahonnan jöttek, visszatérnek a föld alá. Örök nyugalom várja ott őket, semmi sem zavarja nyugalmukat. Átmennek, és visznek magukkal mindent, amijük volt. Melléjük kell tenni a sírba mindenüket, mindenből a legjobbat, mert úgy jelennek meg a halottak országában, ahogyan innen elmentek. Feltámad a testük, és birtokolnak mindent, amit a földön birtokoltak. Mindent visszakapnak.

A gonoszok az égbe mennek. Akit kivégeztek a földön, vagy rabolt és tolvaj volt, az az égi tűzbe kerül. Ott kell bűnhődni bűneiért. Szerved az éhségtől és a szomjúságtól. Tápláléka kígyó, béka, mindenféle csúszómászó és szén parazsa. Démonok veszik körül, zupa; a nevük, és szakadatlanul kínozzák.

De akik jók voltak, azokat terített asztal várja a túlvilágon. Lakomáznak, csodás ételeket és italokat kapnak, és mindezt maga a Teremtő készíti nekik.

Ők kapják azokat az ételeket és italokat is, amelyek a földön a tűzben megsemmisülnek, s az áldozat füstjében égbe szállnak.

ÓRIÁSOK A TENGERPARTON

Nagyapák mesélték a nagyapáknak, és a nagyapáknak is a nagyapák, hogy réges-régen, ősidőkben, emberek érkeztek a tenger felől. Kákából fonott, csónak formájú tutajokon jöttek a tengeren keresztül.

Óriások voltak. Akkorák, hogy a közönséges ember felállva is csak a térdükig ért, még akkor is, ha különben igazán megtermett volt. Kezüik és lábuk is hatalmas volt, testüknek megfelelően. Ormótlanak voltak és réműletesek. Otromba volt a fejük, hajuk a vállukra lógott, szemük kerek volt és akkora, mint egy tányér. Szakálluk nem volt. Néhányan állatok bőrébe burkolóztak, mások meztelenek voltak, nem volt rajtuk más ruházat, csak amit a természettől kaptak.

Asszonyokat nem hoztak magukkal.

Elindultak az óriások, vándoroltak a tengerparton, tanyát vertek egy hegyfok közelében, várost alapítottak maguknak. Házakat emeltek, még most is látható a házak maradványa...

Ezután körülnéztek, és vizet kerestek. De vizet nem találtak. Elhatározták, hogy kutakat ásnak. Óriási erővel kivájták a sziklát, egyre mélyebbre és mélyebbre, hogy vizet találjanak. A kutak aknáit kővel kirakták, olyan erősen és tartósan, hogy sok időt és sok nemzedéket túléltek ezek a kutak. Tiszta, iható édesvíz van ezekben a kutakban, és mindig olyan hűvös, hogy felüdíti azt, aki iszik belőle.

Amikor az óriások megalapították városukat, és kivájták hozzá a kutakat és a ciszternákat, hogy mindig legyen iható vizük, enni kezdtek. Felfaltak minden ételmezt, amit csak találtak a környéken. Egyetlen óriás többet evett, mint ötven földi ember. Amikor már mindent felfaltak, és elfogyott körülöttük minden táplálék, hálókkaal és más eszközökkel halászni kezdtek a tengerben.

Az ország lakói gyűlöltek az óriásokat.

Az óriások megölték és megették az asszonyokat, megölték a férfiakat is, de velük egészen mást cselekedtek. A környék lakói kevésnek és gyengének érezték magukat ahhoz, hogy az idegen betolakodókat elpusztítsák. Pedig az óriások azért jöttek, hogy elfoglalják az országot és uralkodjanak lakóin.

A helybeliek gyűléseket rendeztek, és tanácskoztak, gondolkoztak, mit tegyenek, de nem merték megtámadni az óriásokat.

Teltek-múltak az évek, de az óriások még mindig nem takarodtak el arról a vidékről. Hiányoztak nekik az asszonyok. A bennszülött asszonyok kicsinyek voltak hozzájuk képest, és nem jelentettek nekik semmit. De úgy látszik, hogy különben is szokás volt ez náluk, és ezért undorítóan és elvetemülten egymással fajtalankodtak. Nem éreztek semmilyen szemérmert, nem féltek a Teremtőtől, és nyilvánosan, mindenki szeme láttára cselekedték ezeket.

A Teremtő egyszer megelégte bűneiket. Nem nézhette tovább a förtelmet, és akkora büntetést küldött, amekkorát a bűn érdemelt.

Egyszer együtt voltak megint az óriások a bűnben és förtelemben, amikor megdördült az ég. Rázkódott a mennydörgéstől a föld, rettenetes tűzeső hullott a magasból.

Fénylő szellem jelent meg a tűzben, kezében éles, lángoló kard. Egyetlen csapással megölte az óriásokat. Testüket aztán elemésztette a tűz. Nem maradt belőlük semmi, csak néhány csont és koponya, ezeket nem égette el tüzével az isten, hanem meghagyta, hogy emlékeztessenek a büntetésre.

Így történt az óriásokkal. És hogy minden, ami történt, valóban így történt, azt bizonyítja, hogy hatalmas csontokat találtak az emberek a környéken, és találnak még ma is...

A KARA NÉP BEVÁNDORLÁSA

Egyszer, ahogy a nagyapák mesélik, idegen nép érkezett a tenger felől, nyugatról. Nem kákából font tutajokon hajóztak, mint az óriások, hanem vastag gerendákból összekötözött tutajokon.

Szélesesek és erősek voltak a tutajok, egész házak is elfértek rajtuk, volt rajtuk vitorla, kormány és evező – tehát olyanok voltak, amilyeneket mainapság is használnak a tengerpart vidékén élő népek. Biztonságosan lehetett velük hajózni.

Ilyen tutajokon érkezett az idegen nép nyugatról.

Megtámadta és leigázta a kitu népet.

Az idegen nép meghódította az egész tengerpartot. Kara népnek nevezték őket, főnöküket vagy királyukat pedig Szcürinek mondták, ami az ő nyelvükön azt jelenti, hogy Mindenki Ura.

Az öblöt, ahol partra szálltak, Karakesznek nevezték, itt alapították Kara, vagy mint mások mondják, Kora városát.

Senki sem tudja pontosan, hogy miért indultak el a karák Szcüri vezetésével, hogy új országot keressenek, meghódítsák a tengerpartot, és végül uraivá legyenek Kitu birodalmának.

Lehet, hogy az óriások elől menekültek, akik elfogták asszonyaikat, megölték és megették őket. De ezt senki sem tudja biztosan, és talán nem is volt így, mert az óriások kora előbb volt, mint a karák ideje. És beszélnek, hogy Szcüri birodalma, Kitu, nem régebbi ezerévesnél.

Vannak, akik azt mondják, hogy azért vándoroltak a karák, mert felismerték, hogy előző lakhelyük egészségtelen, és ezért északabbra vonultak ugyanazon a parton. Ekkor volt az, hogy tutajajaikon egészen Kituig előretörtek.

Bárhogyan is történt, biztos, hogy az idegen nép műveltebb és járatosabb volt, mint a föld ősi lakói, a kituk. A jövevények leigázták a kitukat, és azóta mind a két népet együttesen kitunak nevezik.

NAIMLAP, LAMPAJEK FEJEDELME

Réges-régen, az ősidőkben, tutajok serege érkezett északról a tengerpartra. Idegen nép jött a tutajokon.

Az idegenek vezére bátor és uralkodásra termett férfi volt. Naimlapnak nevezték. Vele volt felesége és számos asszonya is.

Feleségét Szeterninek hívták.

Naimlap udvarában sok előkelő férfi vezérkedett.

Pitaszofi fújta a kagylókürtöt.

Ninakoja a gyaloghintót és a fejedelem trónszékét őrizte.

Ninahentue volt a fejedelem pohárnoka.

Fongaszigde szórta a kagylóhéj őrölt porát oda, ahová a fejedelem lépett.

Ocsokalo készítette az ételeket.

Sam volt a fejedelem arcát ékesítő kenőcsök és festékek felvigyázója.

Ojopkopok készítette a fürdőket.

Japcsiluji szőtte a köpenyeket és készítette a tolldíszeket, és munkáját akkoriban nagyon értékesnek tartották.

Naimlap egész népével egy folyó torkolatában szállt partra. Ezt a folyót ma is Fakiszjangának nevezik. Mindnyájan elhagyták a tutajokat, letelepedtek az országban, és fél mérföldnyire a partraszállás helyétől templomot építettek, és a templomot Csoznak nevezték.

A templomban elhelyezték a magukkal hozott szobrot, amely vezérüket ábrázolta. Zöld kőből faragták, és a neve Lampajek volt, vagyis az ő nyelvükön Naimlap Képmása.

Naimlap sokáig uralkodott, és számos gyermeket hagyott maga után.

Varázsereje volt, és halhatatlan volt. Egy napon szárnyai nőttek, és Naimlap az égbe emelkedett. Eltűnt emberei és kísérei elől. Mindnyájan nagyon bántódtak utána. Nagy családjuk volt már, és ragaszkodtak is új hazájukhoz, mert földjét gazdagnak és termékenynek találták, mégis elhagyták mindent, és elindultak, hogy megkeressék fejedelmüket.

Csak azok a gyermekek maradtak ott, akik már az új ország földjén születtek.

Naimlap utóda Szium volt, akinek feleségétől, Szolszdonyitól és számos asszonyától tizenkét fiúgyermeke született. Valamennyien sokasodtak és szaporodtak, és utódaik seregének ősatyáivá lettek.

Szium sokáig uralkodott, de amikor halálát érezte közeledni, egy föld alatti barlangba zárkózott, elrejtőzött, mert azt akarta, hogy a nép halhatatlannak higgye nemzetségét és őt magát...

Az utolsó uralkodó ebből a családból Tempejek volt.

Elhatározta, hogy elviszi Csőt templomából Naimlap képmását, és másutt helyezi el. Ez a terve okozta szerencsétlenségét is.

Női alakban megjelent neki a démon, és szépségével elcsábította. Amikor bűnbe esett a démonnal, hirtelen esni kezdett az eső. Ilyet még senki sem élt át a tengerparton.

Zuhogott az eső, esett harminc napon át. Hatalmas árvíz keletkezett, mindent elpusztított, és egy évig terméketlenség és éhség követte az áradatot.

A papok és főnökök megtudták Tempejek bűnét, és megtudták, hogy bűne okozta az áradatot és a pusztulást. Egy napon hatalmukba kerítették Tempejeket, összekötözték kezét és lábát, és a tenger vizébe dobták.

Tempejek halálával véget ért az ősi fejedelmi nemzetség uralma Lampajek völgyében. Hosszú ideig szabad ország volt ez a vidék, de aztán a hatalmas Csimu Kapak meghódította.

AZ AJAR TESTVÉREK

A pusztító vízáradat után Virakocsa másodszer is megteremtette az emberiséget, és megparancsolta az embereknek, hogy sokasodjanak, és népesítsék be a földet.

Az emberek meghallgatták a parancsot, letelepültek, falvakat építettek, és művelték a földet. Szétszórtan éltek, nem volt szilárd kormányzatuk, nem voltak uraik. Nem választottak maguk fölé általános egyetértésben fejedelmeket, akik összetartják a népet, és uralkodnak, akiknek mindenki tisztelettel és engedelmességgel tartozik, és akinek mindenki lerója az adót. Összetartozás nélkül, kötetlenségben és műveletlenségben éltek a falvak, és mindenki csak a maga házának és a maga földjének ura volt.

Háborúskodás idejére azonban törvényt hoztak a maguk érdekében. Ha az egyik helység lakosai megtudták, hogy támadás fenyegeti őket, hogy a másik helység harcosai háborút akarnak indítani ellenük, akkor vagy egy helybeli vagy egy idegen, de bátor harcost főnökké választottak.

Gyakran megtörtént, hogy ezek a férfiak önként ajánlkoztak, és a csatamezőre vonultak, az ellenség ellen megvédeni falujukat. Amíg a háború tartott, mindnyájan követték ezt a harcost, és minden parancsát teljesítették. Amikor a háború véget ért, a férfi tisztsége is véget ért, és éppen olyan lett, mint azelőtt, mint a falu bármelyik lakója. Sem előtte, sem utána nem jutalmazták szolgálataiért.

A nevük szincsi volt, vagyis bátor.

Kuzko völgye nagyon termékeny volt, és a föld művelésére alkalmas. Ezért már az ősidőkben három nép vagy nemzetség települt le a völgyben. A szauaszera, az antaszaja és az uaja nemzetség... Sok századon át éltek ott csendességben, és békésen művelték földjeiket.

Kuzkótól hat mérföldnyire, délnyugatra az inka útjától, van egy hely, amelynek Pakaritambo a neve, vagyis a Nemzés Háza. Emelkedik itt egy hegy, és ennek Tambo-toko a neve, vagyis az Ablakok Háza. És valóban van a hegyen három nyílás vagy ablak, és egyiket Marasz-tokónak nevezik, a másikat Szutik-tokónak, a középsőt pedig Kapak-tokónak, vagyis Gazdag Ablaknak. Később Kapak-tokót arannyal és drágaságokkal díszítették...

Marasz-tokó nyílásán át lépett ki a földre a mara nép. Ősök nem volt, utódaik ma is élnek még Kuzkóban.

Szutik-toko nyílásán át lépett a földre a tambo nép. Ők a Tambo-toko hegy vidékén települtek le.

Kapak-toko nyílásából, a legnagyobb ablakból, négy férfi és négy asszony lépett elő. Mindnyájan testvéreknek nevezték magukat.

Ősök nem volt, sem férfi, sem asszony.

Csak annyi bizonyos, hogy Tikszí-Virakocsa isten parancsára léptek elő a középső ablakból, és így kerültek a napvilágra. Azt mondták, hogy Virakocsa teremtette, és az ország uraivá tette őket.

Ezért felvették az inka nevet, ez azt jelenti: Úr, és mert Kapak-toko nyílásából jöttek a földre, felvették a Kapak nevet, és ez azt jelenti: Gazdag.

Így nevezték a nyolc testvért.

A legidősebb és legtekintélyesebb a férfiak közül Manko Kapak volt.

A második Ajar Auka.

A harmadik Ajar Kacse.

A negyedik Ajar Ucsu.

A legidősebb asszony neve Mama Okjo volt, a másodiké Mama Uako, a harmadiké Mama Ipakura – vagy egyesek szerint Mama Kura –, a negyediké pedig Mama Raua.

A nyolc inka testvér így beszélt:

„Mivel bátornak és bölcsnek születünk, és mivel uralkodni akarunk a vidéken élő törzsek és nemzetségek fölött, elhagyjuk ezt a földet, és termékeny országot keresünk. A népeket leigázzuk, ott, ahol találjuk őket, földjeiket elvesszük és háborúskodunk mindazokkal, akik nem ismernek el bennünket uralkodóiknak.”

Így szólt Mama Uako, egyik asszony a négyből, aki vad volt és kegyetlen.

Így szólt Manko Kapak, az asszony fivére, aki maga is kegyetlen volt és vakmerő.

Mindezt így határozta el a nyolc testvér.

Ezután fellázították a hegy környékén élő törzseket, gazdagságot ígértek nekik, és megígérték, hogy megjutalmazzák őket a legyőzöttek és leigázottak földjeivel és drágaságaival.

Szavaik nyomán felkerekedtek az aijuk, hogy kövessék Manko Kapakot és testvéreit, és földet keressenek és leigázzák a lakosságot, amely pedig nem vétett ellenük, és semmi okot sem adott a háborúra. Mindenki felkerekedett egész vagyonával, szolgálival és fegyvereivel. Egész sereg vonult Mama Uako és Manko Kapak vezetésével előre.

Manko Kapaknak volt egy sólyomhoz hasonló madara. Inti volt a neve. Mindenki tisztelte a madarat, és félt tőle, mint varázslatostól és szenttől, mert azt hitték, hogy a madárnak köszönheti Manko Kapak a vezérséget, és hogy őt követik a törzsek.

Így mondta ezt maga Manko Kapak is, erősítette ebben a hitükben az embereket, és a madarat egy szalmakalitkában nagyon gondosan őrizte. Később a fiára hagyta, és mindig az inkáké volt a madár, egészen Inka Jupanki uralkodásáig.

A vezér egy aranypálcát is tartott a kezében, hogy a földeket útközben megvizsgálhassa.

Így érkeztek vándorolva egy Uanakancsa nevű helyre, négy mérföldnyire Kuzko völgyétől. Itt rövid időre letelepedtek, a földet művelték, és termékeny területek után kutattak.

Ezen a helyen Manko Kapak asszonyává tette nővérét, Mama Okjót. Az asszony teherbe esett.

A törzsek terméketlennek találták a földet Uanakancsában, és továbbvándoroltak. Egy Tambokiro nevű helyre értek, itt Mama Okjo fiút szült. A fiúnak a Szincsi Roka nevet adták.

Haiszkiszrróban, az ország másik helyén összegyűltek az inkák, és tanácsot tartottak. Szabadulni akartak egyik fivérüktől, Ajar Kacsétól.

Ajar Kacse vad és erős férfi volt, ügyesen használta a parittyát, de bármerre mentek, mindenütt kegyetlenkedett, és bántalmazta az embereket. Így viselkedett még az inka kíséretében is.

Testvérei attól tartottak, hogy Ajar Kacse viselkedése elriasztja tőlük kíséretüket, és kénytelenek lesznek egyedül vándorolni tovább.

Manko Kapak bölcs volt, és ezért a többiekkel egyetértésben elhatározta, hogy csellel szabadul meg Ajar Kacsétól. Magukhoz hívták Ajar Kacsét, és így szóltak hozzá:

„Tudd meg, testvérünk, hogy Kapak-tokóban hagytuk aranyedényünket, azt, amit topakuszinak nevezünk. Ott hagytuk a

vetőmagvakat is, és a napa-jelvényt, hatalmunk fő jelképét. Mindnyájunknak jó lesz, ha visszatérsz értük, és mindezt elhozod.”

Ajar Kacse hallani sem akart a megbízatásról. Ekkor nővére, Mama Uako felpattant helyéről, vadul kiáltozott, és gyalázta, becsmérelte a férfit.

„Hogy lehet egy ilyen erős férfi ennyire gyáva?! Indulj azonnal, készülj az útra, ne tétovázz; tedd, amit várunk tőled!”

Ajar Kacse elszégyellte magát e szavaktól, és szót fogadott.

Felkerekedett, hogy visszatér.

Kísérőjét, Tambocsakait, titokban megbízták, hogy tegyen meg mindent Ajar Kacse elpusztítására, hogy ne térjen vissza Tambo-tokóból Ajar Kacsé.

Ezután együtt elindultak Tambo-tokóba. Amikor odaérkeztek Ajar Kacse azonnal leereszkedett a hegy nyílásán Kapak-toko barlangjába, hogy megkeresse mindazt, amiért küldték. Bent volt a barlangban, amikor Tambocsakai gyorsan egy sziklát gördített a bejárat nyílása elé, aztán sietve ráült, hogy Ajar Kacse ne jöhessen ki, pusztuljon el a barlangban.

Amikor Ajar Kacse kifelé jött, a nyílást zárva találta. Azonnal megértette Tambocsakai árulását. Ki akart törni a barlangból, hogy bosszút álljon. Iszonyú erővel támadt a sziklának, és közben úgy ordított, hogy remegett hangjától a hegy. Hiába erőlködött azonban, a kaput nem tudta kinyitni, és látta, hogy a halál közeledik feléje.

Hangosan megátkozta Tambocsakait:

„Te áruló! Azt hiszed, hogy visszatérhetsz, és elviheted bebörtönzésem és halálom hírét? Nem mehetsz el innen! Árulásod büntetése az lesz, hogy kővé változol, és itt maradsz örökké a barlang nyílása előtt!”

Tambocsakai kővé változott. Még ma is látható kőalakja a Kapak-toko-nyílás egyik oldalán.

Amikor a hét testvér meghallotta Haiszkiszrróban Ajar Kacse halálát, nagyon elszomorodott. Megbánták tettüket. Eszükbe jutott, hogy a jövődő harcokban nem lesz velük Ajar Kacse ereje és bátorsága. Ekkor megsiratták testvérüket.

Ajar Kacse nagyon ügyesen bánt a parittyával, és olyan erős volt, hogy minden hajítása szétzúzott egy hegyet, valósággal

szakadékot hasított belé. Ezért mondják, hogy a környék hegyein az üregek, a szakadékok és barlangok mind Ajar Kacse kődobásaitól támadtak.

A hét testvér kíséretével együtt felkerekedett Haiszkiszrróból, és továbbvonultak Kirirmanta helységébe, egy hegy lábához. Itt tanácsot tartottak, és felosztották a vándorlás idejére egymás között a tisztségeket, hogy ne legyen köztük rangkülönbség.

Megegyeztek, hogy Manko Kapak vegye feleségül nővérét, egy fia már úgyszólván van tőle, legyenek utódaik, és maradjon fenn nemzetségük. És legyen Manko Kapak mindenki vezére.

Ajar Ucsu az inkák huakája lett, Ajar Auka pedig a harcos, akinek el kell indulnia a kijelölt helyről, hogy foglalja el az országot, amelyet alkalmasnak találnak a letelepedésre.

Így vonultak tovább, és eljutottak a hegyhez, amely két mérföldre fekszik Kuzko városától. Amikor a hegy csúcsára értek, szivárványt pillantottak meg, vagyis Uanakaurit. Nem tekintették rossz előjelnek, és Manko Kapak így beszélt: „Nézzétek a jelet. Azt jelenti, hogy nem pusztítja el többé vízáradat a világot. Menjünk föl oda, és válasszuk ki onnan a földet, amelyen letelepülünk.”

Előbb megkérdezték a sorsot, és úgy látták, jó lesz, ha felmennek a hegy csúcsára, és felderítik az országot, amelyet leigáznak. Elindultak, és mielőtt a csúcsra értek volna, ember alakú huakát láttak a szivárvány közelében. Elhatározták, hogy magukkal viszik. Ajar Ucsu vállalkozott a feladatra. A többiek – így beszéli a történet – mindnyájan helyeselték. Ajar Ucsu a kő-huakához lépett, merészen ráült, aztán megkérdezte tőle, hogy mit keres a hegyen. A kő-huaka nem látta, hogy ki szól hozzá. A hang felé akart nézni, de nem tudta fordítani a fejét, mert Ajar Ucsu súlya ránehezedett. Ezután Ajar Ucsu le akart szállni a hualcáról, de mozdulni sem tudott. Talpa gyökeret vert a kő-huaka vállán.

Látta hat testvére, hogy Ajar Ucsu csapdába esett, odasiettek, hogy kiszabadítsák. De a kő-huaka nem engedte Ajar Ucsut. Mikor az inka észrevette, hogy átváltozik, és testvérei nem tudják kiszabadítani, így szólt hozzájuk:

„Szörnyű csapást mértetek rám, testvéreim. Ide engedtetek, és most már itt kell maradnom örökké, kizártan közösségünkben. Menjete tovább, ti szerencsések. Megjósolom, hogy hatalmas

uralkodók lesztek. Ne felejtsetek el, és jutalmazzatok jószágomat, mert mindig híven szolgáltalak benneteket. Ígérjétek meg, hogy minden ünnepen és ünnepélyen tisztelni fogtok és szóltok hozzám. Ígérjétek meg, hogy nekem mutatjátok be az első áldozatot. Hiszen itt maradok értetek!”

Manko Kapak szívesen megígérte, mert valóban ez volt az akarata, és megparancsolta mindenkinek. Ekkor Ajar Ucsu földeket ígért, és jogokat a főnököknek és harcosoknak, és mikor mindezt megtette, kővé vált. Így lett belőle az inka huakája, és így kapta az Ajar Ucsu Uanakauri nevet. Ő lett az egész birodalom legszentebb huakája, és neki mutatták be a legtöbb áldozatot...

Ajar Ucsu elveszett, Ajar Kacse meghalt. Szomorúan ment le a hegyről a hat testvér. Most már Kuzko völgyébe érkeztek, egy helyhez, amelynek Mataua a neve. Letelepédtek, és kunyhókat építettek ezen a helyen. Itt történt, hogy Manko Kapak és Mama Okjo fiát, Szincsi Rókat nagykorúvá avatták. Fülét átfúrták, megtartották a szertartást, amelynek uaracsikuj a neve.

Már két éve éltek Matauában, amikor elhatározták, hogy továbbmennek a völgyben fölfelé, hogy gazdag és termékeny földeket keressenek. Mama Uako volt mindnyájuk közül a legügyesebb és legerősebb. Két aranybotot fogott, felemelte, és észak felé hajította mind a kettőt. Az egyik bot jó messzire, Kolkabamba ugaros földjéig repült, de nem maradt állva, mert darabos és műveletlen volt a föld, és ebből látták, hogy szegény és terméketlen. Repült a másik bot is, egészen Kuzkóig, és Uanajpata földjén szállt. Keményen belefúródott a földbe, és ebből látták, hogy a föld gazdag és termékeny. De beszélnek azt is, hogy a két aranybotot Manko Kapak hajította messzire, és egyik oly erővel fúródott Uanajpata zsíros, sűrű földjébe, hogy az inka nem tudta kihúzni, bármennyire erőlködött is...

Elhatározták ekkor, hogy erőszakkal elfoglalják a földet, nem törődnek lakóival és uraival. Hogy megtanácskozzák a tennivalókat, visszatértek Matauába.

Manko Kapak ekkor körülpillantott, és meglátott egy határkövet. Rámutatott a kőre, és így szólt fivéréhez, Ajar Aukához: „Emlékezz, testvérem! Elhatároztuk mi mindnyájan, hogy te elfoglalod az

országot, ahol letelepszünk. Nézd azt a követ! Repülj oda, ülj rá, és foglalj el a helyet, mert ott akarunk letelepedni, és ott akarunk lakni.”

Ajar Auka hallotta fivére szavát, szárnyaival felemelkedett – mert, ahogy mondják, Ajar Aukának szárnyai nőttek –, és elrepült a helyre, amelyet Manko Kapak mutatott. Leszállt ott, és kővé változott maga is. Így lett belőle a birtokot mutató határkő, vagyis a völgy népének régi nyelvén kuzko, és ezt a helyet mai napig Kuzkónak mondják...

Nyolc inka testvér volt, és most már csak Manko Kapak és a négy nővér maradt. Elhatározták, hogy Uanajpata irányába vonulnak, elmennek a földre, amelyet Ajar Auka birtokába vett.

Meg is érkeztek Uanajpata földjére, és ott találták az uaja népet, letelepülve a földön. De Manko Kapak és Mama Uako lakóhelyet alapítottak ott. Nem törődtek az uaják ellenállásával, elfoglalták a földet és vizet. Kíméletlenül és erőszakosan bántalmazták az uajákat, amikor az uaják védeni akarták földjüket és életüket. Manko Kapak és Mama Uako nagy kegyetlenséggel pusztították az uajákat. Mama Uako volt a legvadabb. Megölt egy uaját, és darabokra vágta. Azután kitepte testéből beleit, tüdejét és szívét. Szájába vette, és kezében zsinóros buzogánnyal, vagyis haibintóval, démoni vadsággal az uajákra rontott. Amikor az uaják látták az iszonyú és visszataszító embertelenséget, rettegve menekültek, félve, hogy velük is így történik. Együgyűek és félénkek voltak, és cserbenhagyták hazájukat.

Mama Uako annyira kegyetlen volt, hogy maguk az inkák is félni kezdtek. Arra gondoltak, hogy az egész föld hamarosan borzalmas zsarnokoknak tekinti őket, és ezért elhatározták, hogy egyetlen uaját sem hagynak életben. Így akarták titokban tartani kegyetlenségüket.

Megöltek minden férfit, aki a kezükbe került. Megölték az asszonyokat is, és még a terhes anyákból is kivágták a gyereket, hogy egyetlen sarjadéka se maradjon a szerencsétlen uajáknak.

Manko Kapak ezután továbbvonult.

Amikor egy mérföldnyire érkezett Kuzko közelébe, felvonult vele szembe egy szincsi, akinek Kopalimaita volt a neve. Idegen volt a vidéken, de a völgy lakói megengedték, hogy letelepüljön, és a Szauaszera Panaka nemzetség befogadta.

Ez a nemzetség látta, hogy idegenek törnek a földjére, meghódítanak mindent, és leigáznak mindenkit, és megtudta, milyen kegyetlenséggel pusztították az uajákat, az emberek megválasztották szincsivé Kopalimaitát.

Kopalimaita bátran ellenállt Manko Kapaknak és társainak, megkergette őket, és visszaűzte őket Uanajpatába. De csak néhány hónap múlt, és az inkák megint visszatértek. Váratlan gyorsasággal rajtaütöttek a falvakon, és elfoglalták a földeket. Támadásuk annyira meglepő és gyors volt a szauaszerák faluja ellen, hogy elfogták Kopalimaitát is. A szauaszerák közül sokakat rettenetes kegyetlenséggel megöltek. A fogságba került Kopalimaita látta, hogy a halál közeledik feléje, megrémült, minden vagyonát és gazdagságát odaadta, csak hagyják meg életét, engedjék menekülni. Nem is bukkant fel többé.

Mama Uako és Manko Kapak elfoglalták házait, földjeit, és leigázták minden emberét.

Így telepedett le Manko Kapak és Mama Uako, Szincsi Roka és asszonya, Mama Szapaka, a két folyó közötti földön. Ezután felépítették a Nap Házát, amelyet Intikancsának neveztek...

Így alapították a várost, amelyet Ajar Auka határkövéből Kuzkónak neveznek...

INKA JUPANKI ÉS A NAPISTEN

Inka Jupanki építette Kuzkóban a Napisten csodálatos templomát. Előtte való időkben kicsiny és szegényes volt a templom. Hogy ez miért történt, arról így beszél a történet...

Egy napon, még mielőtt trónjára lépett volna, elhatározta Inka Jupanki, hogy meglátogatja Szakszahuamanban, Kuzkótól öt mérföldnyire atyját, Inka Virakocsát.

Elérkezett a Szuszur-pukjo forráshoz, amikor azt látta, hogy egy kristálykorong esik a vízbe. A kristálykorongon egy férfialak volt, és ilyen volt:

Fejének hátsó részéből három fényes sugár világított, mint a Napból. Hónalja körül kígyók tekeregtek. Fejét bíbor és fekete jautu takarta, akár az inkákét. Füle át volt fúrva, és olyan díszek csüngtek benne, mint az inkáknak. Ruházata is ugyanolyan volt, mint az inkáké.

Két lába közül egy puma feje tekintett előre, hátán egy másik puma feküdt, és mancsával átfogta a férfi két vállát. És egy kígyóhoz hasonló alak is csüngött válláról.

Inka Jupanki meglátta az alakot, megrémült, és menekülni akart. De a forrásban megszólalt a férfi, nevén nevezte, és így beszélt:

„Gyere ide, fiam. Lépj közelebb, és ne félj, mert én vagyok atyád, a Napisten. Tudd meg, hogy egyszer ezeket a népeket mind le kell igaznod. Legyen gondod rá, hogy tiszteljenek engem, és ne felejtkezz meg rólam az áldozatok bemutatásakor.”

A jelenés ezután eltűnt, és a forrásban nem maradt más, csak a kristálytükör korongja. Inka Jupanki kivette a forrásból a tükröt, magával vitte, és nagyon gondosan őrizte. Attól kezdve, ha tudni akart valamit, belenézett a tükörbe, és mindent látott, amit akart.

Amikor a trónt elfoglalta, elkészíttette a Napisten szobrát, olyanra, amilyen a kristályban megpillantott alak volt...

A PÁSZTOR ÉS A NAPSZŰZ

A hótakarta Kordillerákban, magasan Jukai völgye felett, a hegyen, amely a Pituszirai nevet viseli, fehér lámacsordát őrzött egy pásztor. A lámacsorda az inkáé volt, ebből szakították ki az állatokat, amikor az inka áldozatot mutatott be a Napnak.

Szép termetű, tisztelettudó legény volt a pásztor, Lariszban született, neve Akonaiapa volt. Bandukolt nyája után, és kedves és szelíd dalokat furulyáit. Nem gondolt a szerelemre, idegen volt neki, ártatlanságában még nevét se hallotta.

Egy szép napon, amikor letelepedett, és fújta a furulyán szelíd dalait, két napszűz közeledett feléje. Szabadon járhattak-kelhetek a napszűzek egész nap a zöld mezőn, de amikor beköszöntött az este, vissza kellett térniük szállásukra. Palotájukban kapusok és örök vigyáztak rájuk, nehogy bármi bajuk essék.

Kényelmesen pihent a fiatal pásztor, amikor odaértek a lányok, és barátságosan megszólították. Állatai felől kérdezték.

Akonaiapa annyira elmerült a furulyázásban, hogy csak akkor vette észre a Nap szüzeit, amikor már megszólították. Meglepetésében térdre borult előttük. Sokszor hallotta, hogy a hegy kristályvízű forrásaiban szellemek laknak, és néha megjelennek az embereknek, azt hitte hát, hogy velük találkozott. Nem is mert válaszolni a lányok kérdéseire.

A lányok megismételték a kérdést, biztatták a pásztor, hogy ne féljen tőlük, hiszen ők minden ország urának, a Napistennek gyermekei. Hogy egészen megnyugtassák, karját is megérintették. A pásztor ekkor felemelkedett, és megcsókolta a kezüket.

Beszélgettek egymással egy ideig, aztán a pásztor, látva, hogy elérkezett az ideje, engedélyt kért a lányoktól, hogy nyáját összegyűjthesse és hazaterelje. Az idősebb hercegnőt, akinek Csukijantu volt a neve, egészen elbűvölte a pásztor kedvessége és illendő tisztelettudása. Megkérdezte nevét és szülőfaluját, és a pásztor megmondta, hogy szülőföldje Larisz, és a neve Akonaiapa.

Miközben a pásztor beszélt, Csukijantu egy szép ezüstlemezt pillantott meg a fiú homlokán. A lemez csillogott-villogott a nap fényében. Csukijantu közelebb hajolt, és látta, hogy a lemezen nagyon finoman rajzolva és kidolgozva két alak egy szívet eszik.

Megkérdezte Csukijantu a pásztort, hogy mi a homlokdísz neve, erre a fiú azt válaszolta, hogy utuszinak mondják, vagyis szívnek.

A lány sokáig nézegette az ékszer, aztán visszaadta a pásztornak, és elbúcsúzott tőle. De emlékezetébe mélyen belevésődött az ékszer neve és megmunkálásának minden finomsága.

Hazafelé menet mindig az ékszer járt az eszében, rajta a tisztán kirajzolt alakok, olyan tökéletesen, hogy szinte éltek. Egész úton erről áradozott nővérenek.

Így érkeztek a palotájukhoz.

Amikor beléptek, a kapu őrei alaposan megvizsgálták őket, keresve, nem akarnak-e becsempészni ruhájukban elrejtve valamit, ami bajt okozhatna, hiszen megtörtént, és nem is ritkán, hogy az asszonyok homlokpántot vagy nyakláncot vittek magukkal titokban a palotába. A kapu őrei alaposan megvizsgálták, azután beengedték őket.

Bent a két lány a Nap szüzeit sütés-főzés közben találta, nagy lakomához készülődve. Csukijantu azt mondta, hogy a séta nagyon elfárasztotta, nem éhes, nem kíván semmit, csak pihenést.

A többiek ettek-ittak, vígan lakmároztak. Csukijantu nővére is velük evett, és nem tudta elgondolni sem, hogy Akonaiapa látása zavarta meg testvére nyugalmát.

Hasztalanul várta az álmodot Csukijantu, nem tudott pihenni. Gyötrődött és kínlódott a vonzalomtól, melyet a pásztor iránt érzett, és amely elhatalmasodott benne, és nagyon bánkódott, hogy nem mutathatja ki, mi van a szívében. Utolsónak aludt el mindnyájuk közül.

A palota, amelyben a Nap szüzei laktak, tele volt gazdagon berendezett termekkel és szobákkal. Itt gyűjtötték össze a napszüzeket az inka birodalmának mind a négy tájáról, Csincsaszujuból, Kuntiszujuból, Antiszujuból és Kojaszujuból. Négy forrás is eredt a palota egyik termében, vizük a birodalom négy tartománya felé folyt. Itt fürödtek a napszüzek, mindegyikük abban a forrásban, amelynek szülőföldje felé folyt a vize.

Csukijantu volt a legszebb a napszüzek közt. Mélyen aludt már. Álmodott. Madarat látott repülni egyik fáról a másikra. Hallotta, hogy édes hangon gyönyörű dalokat énekel. Énekelt, énekelt a madár,

aztán a föld felé repült. Odaszállt a hercegkisasszony elé, és rápillantott.

Ne szomorkodjon, mondta a madár, minden jóra fordul.

De a hercegkisasszony azt válaszolta, hogy az ő bánatára nincs gyógyír.

Tudok én gyógyírt mindenre, mondta a madár, és kérte, beszélje el, mitől olyan szomorú.

Csukijantu végül meggyóna nagy szerelmét a madárnak. Halála biztos és elháríthatatlan, mert szerelmi bánatából csak akkor gyógyulhatna meg, ha elmehetne Akonaiapához, a pásztorhoz, akit forrón szeret. De ha ezt megtenné, akkor bűnéért halállal büntetné atyja, a Napisten.

Az énekesmadár – csekojó madár volt – azt mondta a lánynak, hogy keljen fel, menjen a négy forrás termébe. Üljön a négy forrás közé, és énekeljen bátran arról, ami leginkább fogva tartja gondolatait, és hallgassa meg, mit válaszolnak a források. Ha a források megisméttlik szavait, akkor nyugodtan és bátran megteheti azt, ami után vágyakozik. Ezt mondta a madár, aztán elrepült.

A hercegkisasszony pedig felébredt.

Álmától ijedten gyorsan felöltözött, elment, és leült a négy forrás közé. Aztán felidézte emlékezetében az ezüstlemez képét, és így énekelt:

„Mikuk iszutu kuiuk utuszi kuszim.”

A források hangja abban a szempillantásban visszamormolta Csukijantunak a verset:

„Mikuk iszutu kuiuk utuszi kuszim...”

Megértette a hercegkisasszony a források jóindulatú válaszát, visszament szobájába, hogy nyugovóra térjen, hiszen egész éjszaka a madárról álmodott.

Ezenközben hazatért a pásztor is, és nem tudott másra gondolni, csak Csukijantu csodálatos szépségére. A lány felébresztette szerelmét, de bánatát is, mert szerelme reménytelen volt. Bánatában furulyázni kezdett, de olyan fájdalmas dalok szálltak a furulyából, hogy a pásztor könnyekre fakadt, ajkáról szomorú szavak törtek elő:

„Ó, milyen szerencsétlen vagyok, milyen elhagyatott és boldogtalan. A halál közelít hozzám, hiszen nincs remény, és nincs

segítség.”

Így hajtotta fejét nyugovóra.

A pásztor anyja Lariszban élt. Varázslóasszony volt, értett a jóstudományhoz, nem maradhatott előtte titokban a nehéz bánat, amely fiát emésztette. Tudta azt is, hogy fia meghal fájdalmában, ha nem szerez gyógyírt sebére. Felkerekedett hát, nekivágott a hegynek, és napnyugtakor megérkezett a pásztor kunyhójához.

Benézett a kunyhóba, látta, hogy a fia már halálán van, könnyben ázó arccal fekszik. Belépett, felrázta fiát. A pásztor látta, hogy anyja áll előtte, elpanaszolta neki bánatát, fájdalmának okát. Anyja százféle szóval vigasztalta, próbálta oszlatni bánatát, és megígérte, hogy hamarosan gyógyírt talál sebére. Aztán felment a hegyekbe füveket gyűjteni, hogy gyógyító varázsitalt készíthessen fiának. Száz füvet gyűjtött, varázslatos hatású növényeket, mindent, ami jó a bánat ellen. Edénybe rakta és főzni kezdte őket, de még nem készült el az itallal, amikor megjelent a kunyhó ajtajában a két csodálatos napszűz.

Az történt, hogy amikor Csukijantu megtalálta nyugalmát, sétálni indult nővérével a zöldellő hegyoldalba. Útközben megtalálták a kunyhóhoz vezető ösvényt. Csukijantu lépteit vágya vezette, nem tudott másfelé menni, csak az ösvényen, a kunyhó felé.

Amikor odaértek, elfáradtak, és leültek a kunyhó előtt.

Látták az öregasszonyt, köszöntötték, és ennivalót kértek tőle. Az asszony térdre borult előttük, és azt mondta, hogy nincs más étel a kunyhóban, csak az, amit most főzött a füvekből. Adott belőle a lányoknak, és ők jó étvággal megették.

Csukijantu ezután körülnézett a kunyhóban, kereste, de nem találta szerelmét, mert a varázslóasszony letakarta egy köpennyel Akonaiapát. A hercegkisasszony azt hitte, hogy a pásztor kihajtotta nyáját a hegyekbe.

Megpillantotta a köpenyt, és nagyon szépnek találta. Megkérdezte az öregasszonytól „kié ez a szép köpeny, és hogyan került ide.”

„Egy asszonyé volt a köpeny – válaszolt a pásztor anyja –, Pacsakamak isten szerelmeséé, az ősidőkben. Tőle örökölte, és nagyon szereti.”

Könyörögni kezdett Csukijantu az öregasszonynak, kérte gyengéd szavakkal, hogy adná neki a köpenyt. Nem sokáig állt ellent a könyörgésnek az öregasszony, a lánynak ajándékozta a köpenyt. Csukijantu a kezébe vette, nézte nagy gyönyörűséggel, és egyre szebbnek találta.

Azután elbúcsúzott az öregasszonytól, elhagyta a kunyhót, és nővérével együtt hazafelé indult a mezőn keresztül. Közben epedve kémlelt mindenfelé, megpillanthatja-e valahol szíve vágyát.

De nem látta sehol a pásztort. Nagyon elszomorodott, bánattal és szomorúsággal telt meg a szíve. A palota kapujában az örök szokásuk szerint megnézték, hogy mit hozott magával, de nem láttak semmit, csak a köpenyt.

A Nap szüzei pompás lakomát készítettek, aztán lefeküdtek. Pihenőre tért a hercegkisasszony is. Ágya mellé terítette a köpenyt, és lefeküdt. Amikor egyedül maradt, sírt bánatában, mert eszébe jutott a pásztor. Végül nagy nehezen, könnyes szemmel elaludt.

Ekkor a köpeny megrázkódott, és visszaváltozott pásztorrá.

Halk szóval szólította Csukijantut.

Halálos ijedelemmel ugrott fel fekhelyéről a lány, és meglátta a pásztort, aki ott térdelt ágya előtt, és forró könnyeket hullatott. A lány nem tudott hová lenni örömeiben, hogy láthatja, és kíváncsian kérdezte, hogyan jutott a palotába.

A pásztor elmondta, hogy a köpenynek köszönheti bejutását. Ekkor Csukijantu a nyakába borult, betakarta finoman szőtt lipitakarójával, és ágyába fektette. Együtt aludtak reggelig.

Reggel, amikor felkeltek, megint köpennyé változott a pásztor.

A nap felment az égre, a hercegkisasszony magára terítette a köpenyt, kiment apja palotájából. Ment, ment, és egyszer a hegyekben egy barlangot talált. Ott levetette a köpenyt, a köpenyből pásztor lett, és a hercegkisasszony megint a nyakába borult.

Nem is vették észre, hogy a kapuk egyik óre utánuk lopakodott, és mindent látott. Az ór a palotába szaladt, és hangosan kiáltozott.

A szerelmesek a hegyek közé menekültek, oda, ahol ma Kalka városa emelkedik. Elfáradtak a hosszú úttól, felmásztak egy szikla csúcsára, és lefeküdtek.

Mélyen aludtak, amikor egyszer csak hangos lárma verte fel a vidéket. A szerelmesek felriadtak álmukból, és felugrottak.

Menekülni akartak. A hercegkisasszony már lábára húzta egyik cipőjét, kezében tartotta a másikat, amikor Kalka városa felé pillantott. Arra nézett a pásztor is. És ebben a pillanatban mind a hetteen kővé váltak.

Kalka és Uaijapampa közt ma is látható a két kővé vált szerelmes. A hegyet pedig Pituszirainak nevezték el az emberek, és így hívják ma is...

AZ ÖZÖNVÍZ

Valamikor, sok emberöltővel korábban – ahogy Kito lakói is emlékeznek rá –, vízözön pusztította el a földet.

Csak az ősatyák menekültek meg, mert egy faházat építettek, és abban találtak menedéket, a Picsinca hegy tetején.

Kezdetben volt Pacsa, vagy isten volt, vagy ember, és volt neki három fia. Szerették volna megmutatni erejüket ezek a fiúk, de nem volt senki, akivel birokra kelhetek volna, hiszen nem élt még sem isten, sem ember.

Találkoztak ekkor egy óriási kígyóval, és harcba keveredtek vele. Rálőtték nyilaikat, eltalálták, és sok helyen megsebeztek a kígyót. Ekkor a kígyó, hogy bosszút álljon Pacsa gyermekein, vizet okádott a torkából. Ömlött a szájából a víz, és egyre több lett, és egyre magasabbra nőtt az áradat.

Végül a víz elborította az egész világot.

Pacsa és gyermekei menekültek a vízáradat elől egész családjukkal. Feljutottak a Picsinca hegy tetejére, ott Pacsa fából házat épített, abban rejtőzött el három fiával és asszonyaikkal. Sok állatot is elrejtett a házban, és élelmet is felhalmozott.

Mindent elpusztított az áradat.

Múltak a napok, és Pacsa egyszer szabadon engedte az Ujaguangát, hogy repüljön ki a világba ez a holló formájú madár. Ujaguanga nem tért vissza többé, mert jóllakhatott a kimúlt állatok húsával.

Ezután egy második madarat röpített ki Pacsa a világba. Ez a madár visszatért, és zöld levelet hozott a csőrében. Ekkor Pacsa és családja leereszkedett a hegyről a síkságra, oda, ahol a Kito helység fekszik...

Házat kezdtek építeni maguknak, mert együtt akartak élni, de egy napon hirtelen nem értették meg egymás szavait.

Ekkor Pacsa fiai elindultak, otthagyták apjukat és asszonyait, és vándorútra keltek. Letelepődtek az ország különböző helyein, és utódaik még ma is ott élnek...

A KÁNYÁRI NÉP EREDETE

Élt valamikor, réges-régen, az özönvíz előtt két testvér.

Ataorupagui volt az egyik, és Kuszikajo volt a másik.

Amikor a vízözön bekövetkezett, és egyre magasabbra emelkedett az áradat, a testvérek a környék magas és meredek hegyére, a Huaka Inyán csúcsára menekültek.

Az áradat egyre emelkedett, de a hegy csúcsa is egyre magasabbra nőtt, és így a víz sohasem érhetette el a két testvért. Amikor összegyűjtött élelmük elfogyott, a testvérek elindultak, hogy a hegyeken és a völgyekben ennivalót keressenek maguknak. Építettek egy kis kunyhót, abban laktak, és éhségükben gyökereket szedtek és füveket, azt ették. Nagyon sokat szenvedtek az éhségtől és nélkülözéstől.

Egy napon ismét a hegyek között kóboroltak, és élelmet kerestek. Nem jártak szerencsével, és üres kézzel tértek haza a kunyhóba. Beléptek, és majdnem kővé váltak a csodálkozástól. Ételt és kukoricásört találtak elkészítve a kunyhóban. Elképzelni sem tudták, honnan került oda, ki vitte, és ki készítette el.

Így volt ez tíz napig.

A tizedik nap estéjén tanácskozni kezdett a két testvér. Azon töprengtek, hogyan láthatnák meg, és hogyan ismerhetnék meg azt a titokzatos teremtményt, aki nagy ínségükben annyi jót tesz velük. Elhatározták, hogy tesznek valamit.

Ataorupagui, az idősebbik testvér, vállalta, hogy otthon marad és lesben áll. Így is történt.

Rejtekhelyéről kipillantva egyszer csak látta, hogy két madár röpül a kunyhó felé. Guakamájók voltak, de aguának, vagy toritónak is nevezik ezt a madarat a kányárik...

A madarak úgy öltöztek, mint az emberek, hajukat is összekötötték homlokuk felett.

A madarak leszálltak a földre, és bementek a kunyhóba.

Rejtekhelyéről Ataorupagui jól láthatta, hogy a nagyobbik madár levetette köpenyét, amit jikjának neveztek, aztán nekilátott, hogy a magukkal hozott ételt elkészítse. Csodálkozva nézte szépséges asszonyi arcukat Ataorupagui, aztán nem tudott uralkodni magán, előlépett rejtekhelyéről, és az asszonyokra tört. Amikor az

asszonyok észrevették a feljük futó férfit, dühösen felrepültek, és nem hagytak semmi ételt a kunyhóban.

Kuszikajo, a fiatalabbik testvér, hazatért a mezőről, ahol élelem után kóborolt, és csodálkozva látta, hogy nincs a kunyhóban elkészítve se étel, se kukoricasör. Megkérdezte testvérét, hogy hol van a megszokott étel?

Ataorupagui elmondta, hogy mi történt. Haragudtak a testvérek, de aztán elhatározták, hogy most Kuszikajo rejtőzik el, és megfigyeli, hogy visszatérnek-e a madarak?

De elmúlt egy nap, és a madarak nem jöttek vissza.

Elmúlt a második nap, és a madarak akkor sem jöttek.

A harmadik napon azután a guakamájók mégis visszatértek, és hozzáfogtak, hogy harapnivalót készítsenek. Figyelte őket rejtkehelyéről Kuszikajo, de türelmesen megvárta, amíg a madarak elkészültek a főzéssel, aztán amikor elérkezett a kedvező pillanat, kirohant, az ajtóhoz szaladt, és hirtelen becsukta. Így akarta elfogni őket.

A madarak dühösen csapkodtak, el akartak repülni, de a férfi megragadta a kisebbiket, és amíg vele bajlódott, a nagyobbik elrepült.

Kuszikajo ezután asszonyává tette a madarat, és a madár az évek során hat fiút és hat leányt szült.

Hosszú ideig éltek fönnyen a hegyen azokkal a magvakkal tengetve életüket, melyeket a guakamájó hozott. A magvakat elvetették, és a termésből táplálkoztak. Guakamájó fiaitól és leányaitól származik a kányári nép.

Ettől az időtől kezdve a Huaka Inyán hegyet huakának, vagyis szentnek tartják a kányárik, és tisztelik a guakamájó madarat. Ünnepeiken ennek a madárnak tollával díszítik magukat...

A PÁSZTOR ÉS A LÁMA

Valamikor, ősidőkben, egy jó legelőn kikötötte lámáját a pásztor. Az állat nem akart legelni, szomorkodott, és a maga módján bánatosan siránkozott. Ju-ju... ju-ju... – egyre csak ezt sírta.

A pásztor csokiót evett, vagyis kukoricacsövet, felfigyelt a láma jajgatására, hozzávágta a korontát, vagyis a kukorica-csutkát, és így szólt:

„Miért siránkozol, te ostoba? Mért nem legelsz inkább? Talán nem jó legelőre hoztalak?”

Ekkor a láma megszólalt:

„Mit tudsz te, balga?! Nem is sejtet, hogy mi fenyeget. Tudd meg, van okom a siránkozásra és szomorúságra. Mert hamarosan megárad a tenger, emelkedik a vize öt napon át, elborítja az egész földet, elsüllyed minden, és elpusztul minden élő.”

Elcsodálkozott a pásztor, mitől tud beszélni a láma. Megkérdezte az állatot, hogyan lehetne megmenekülni, nincs-e valamilyen útja és módja?

A láma erre azt válaszolta, hogy kövesse őt a pásztor, menjenek fel a legmagasabb hegy, az Uijkakoto csúcsára. Szedjen össze a pásztor ötnapi ételét, így megmenekülhet.

A pásztor úgy cselekedett, ahogy a láma tanácsolta, hátára vette a terhet, és követte az állatot a hegy csúcsára. Ott már összegyűltek a madarak és a négylábúak.

Alighogy a hegy csúcsára értek, áradni kezdett a tenger. Emelkedett a vize, megtöltötte a völgyeket, egyre magasabbra ért a hegyek oldalán, aztán elborította a dombokat, és végül a hegyek csúcsát is. Egyedül az Uijkakoto orma állt ki a vízből.

Magasan állt a víz, kevés volt a hegy csúcsán a hely, szorosan össze kellett húzódnuk az állatoknak, így is alig jutott nekik egy talpalatnyi föld. Köztük volt a róka is, hosszú farka nem fért el a hegy tetején, belelógott a vízbe, benedvesítették a hullámok. Talán ezért van az, hogy a róka farkának fekete a vége.

Ötödik nap apadni kezdett a víz.

A tenger lassan visszahúzódott régi medrébe. A föld üres volt és lakatlan, csak a magányos pásztor maradt életben az emberek

közül. Így hát ő lett az emberek ősatya, tőle származik az emberiség...

A VÍZÖZÖN TÖRTÉNETE

Nagyapák mesélték a nagyapáknak, és nekik is a nagyapák mesélték, hogy valamikor, nagyon régen, esni kezdett az eső.

Esett az eső szakadatlanul, meg nem állt. Víz alá kerültek az alföldek és a síkságok, és minden ember vízbe fulladt.

Csak néhányan maradtak életben, mert egy magas hegyre menekültek, és egy barlangba bújtak. Betömtek minden kis nyílást, így nem árasztotta el a barlangot a víz. Sok élelmet és állatot is elrejtettek a menedékhelyen.

Amikor már nem hallották az eső kopogását, kiküldtek két kutyát. A kutyák tisztán tértek vissza, de a szőrük nedves volt. Az emberek ebből megtudták, hogy nem apadt le a víz.

Később megint kikergették a kutyákat. Amikor visszatértek a barlangba, a bundájuk piszkos volt, de száraz. Ebből megtudták az emberek, hogy leapadt a víz.

Előjöttek a barlangokból, hogy újra benépesítsék a földet. Az volt a legnagyobb bajuk, hogy rengeteg kígyót találtak mindenfelé, mert a nedvességből és iszapból termettek a kígyók. Még ma is sok van belőlük.

Végül az emberek elpusztították a kígyókat, és attól fogva biztonságban éltek...

A NAGY SÖTÉTSÉG

Egyszer, nagyon régen, a Nap eltűnt az égről, és a világ öt napra sötétségben maradt.

Ekkor összeverődtek a kövek, uraikra támadtak a mozsarak és a mozsártörők, gazdáikra rohantak a lámák az istállókban és a mezőkön is...

KONIRAJA VIRAKOCSA

Koniraja Virakocsa mindig létezett.

Ő volt a Teremtő és az Alkotó.

Ha ő nem lett volna, ma nem volna a világ, és nem volna semmi a világban. Mert ő teremtette a földet és az eget, a hegyeket és az erdőket, a folyókat és az állatokat, ő teremtette a növényeket és mindazt, ami az emberek életének fenntartásához szükséges.

Koniraja Virakocsa volt Pariakáka apja is.

Mert ő teremtette Pariakákát. A fia volt Pariakáka, és ezért szerette és nagyra becsülte.

De Pariakáka bölcs volt, és bölcsességében gondját viselte minden törzs népének.

És sok történet és legenda beszél Pariakáka tetteiről...

UAJAJÓ ÉS PARIAKÁKA

Valamikor, a kezdet kezdetén, mindeneknek a kezdetén, amikor még nem volt semmi és nem történt semmi, amiről tudhatnánk, voltak az istenek és a huakák, akik emberi alakot öltve jártak a világban.

Volt két huaka, egyik Jananamka volt, és Intanamka volt a másik.

Harcba szálltak egy huakával, akinek Uajajo Karuincso volt a neve. Uajajo legyőzte és elpusztította őket, és ő lett az ország uralkodója és istene. Szigorúan megparancsolta, hogy egyetlen asszonynak sem lehet kettőnél több gyermeke. Szigorúan megparancsolta, hogy a két gyermek közül egyiket vigyék el hozzá táplálékkul, a másikat pedig, akit a szülők választhatnak maguknak, neveljék föl.

Abban az időben, aki meghalt, az feltámadt az ötödik napon.

Abban az időben bármilyen magot vetettek el az ország földjében, a mag az ötödik napon kisarjadt, növekedett, és gyümölcsöt adott. Abban az időben a föld három tartománya, melyeket Junka vagy Ande néven neveznek az emberek, forró volt és száraz.

Beszélik, hogy abban az időben a gyümölcs beérett még a sivatagban és a lakatlan földeken is, beérett a Pariakáka heglánc vidékén is, és az Andokban is. Beszélik, hogy akkoriban szép és színpompás madarak serege, ararák és papagájok is éltek az Andokban.

Így volt, de az emberek bűnösek voltak, és bűneik miatt Pariakáka isten mindezt elpusztította, és az Andok más vidékére kergette a föld lakosait is, és még Uajajo istent is...

Akkoriban a föld lakói minden tartományban a leggazdagabb és a legmerészebb férfit választották főnökükké.

Purunpacsának nevezik ezt a korszakot, vagyis annak az időnek, amikor még nem voltak királyok.

Történt egy napon, hogy Kondorkoto hegyén – délen fekszik ez a hegy Huarocsiri és Csorijo között – öt nagy tojás bukkant elő.

Így született Pariakáka.

Élt abban az időben, azon a tájon egy szegény és rongyos férfi, Uathiakuri, aki Pariakáka fia volt, és apjától sokféle mesterkedést és

művészetet megtanult.

Uathiakurinak kell őt mondanunk, mert egyetlen étele az uathiaszka volt, mert nem volt ízletesen megfőzve semmilyen étele, csak megpörkölve, úgy-ahogy, félig-meddig megsütve. Szegény volt, és ezért nem is juthatott más ételhez.

Pontosan ebben az időben, amikor az öt tojás megjelent, másfél mérföldnyire ettől a helytől, Ancsikocsában, pompás házban élt egy nagyon gazdag és hatalmas úr.

Gazdagon és csodálatosan díszített volt a háza, piros és sárga madártollakkal takarták be a tetejét, és hasonló, de még ennél is drágább és értékesebb, szép szövetekkel borították falait.

Hatalmas lámacsordája volt ennek az úrnak, némelyik állatnak piros volt a gyapja, másoknak kék vagy sárga, volt ott minden elképzelhető és ragyogó szín. Ezért szövéskor nem kellett a fonalakat színesre festeni. És ezen kívül is volt még ennek az embernek számtalan gazdagsága.

Az ég minden irányából felkeresték az emberek, és tiszteletüket nyilvánították neki. Nagyon bölcsnek tartotta mindenki, és ez a férfi is azt állította magáról, hogy ő maga az Isten és a Teremtő.

Egyszer azonban szörnyű szerencsétlenség érte. Hosszan tartó, fájdalmas és undorító betegség támadta meg. Csodálkozott mindenki, hogy ez a bölcs és gazdag ember, aki maga akart lenni az Isten és a Teremtő, miként lehet ennyire beteg, és miképpen lehet az, hogy nem tudja magát meggyógyítani. És az emberek elkezdtek mindenféle rosszat sutogni róla.

Ez az ember, aki istennek mondta magát, semmit sem mulasztott és mindent megtett gyógyulásáért, különös orvosságokat szerzett, és alávetette magát mindenféle gyógyításnak. Szolgákat küldött szét, és házába hívatott mindenkit, aki értett az orvoslás tudományához.

De hasztalan volt minden, nem gyógyult meg, és nem akadt senki, aki megállapította volna betegségét, és gyógyírt adott volna bajára.

Uathiakuri éppen ebben az időben utazott a tengerpart irányába, és éjszakai szállását a Latajako hegyen ütötte fel, ott, ahol a Limából Szienegijába vezető út a hegyre kapaszkodik. Üldögélt és

pihent, amikor azt látta, hogy egy róka igyekszik az úton a tengerpart irányába, egy másik pedig, éppen ellenkező irányból, Ancsikocsa felé siet. Megálltak a rókák, és beszélgetni kezdtek. Mi újság, kérdezte egyik róka a másiktól, mire az így válaszolt:

„Minden jól van, csak a gazdag embernek van baja. Nagyon beteg és kipróbál mindent, hogy egészségét visszakapja. Értő és tapasztalt embereket hív házához, és betegsége okát kérdezi tőlük. De kérdésére nem tud választ adni senki. Sokfélét mondanak, de az igazi ok a következő: Kukoricát pörkölt egyszer a gazdag ember felesége. Ahogy szokott ilyenkor, belepottyant egy szem kukorica az ölébe. Az asszony odaadta egy férfinak a kukoricaszemet, aztán megcsalta ezzel a férfival az urát. Ezért beteg a gazdag ember. Szép háza felett kígyó lebeg, és arra vár, hogy a gazdagot megegye, a malomkő alatt pedig kétfejű béka leselkedik, és arra vár, hogy a gazdagot megegye. De ezt nem sejt senki.”

Így beszélte el a hírt egyik róka a másíknak.

Uathiakuri hallotta a rókák beszélgetését, aztán azonnal felkerekedett, és elindult a gazdag ember háza felé.

Útközben találkozott a beteg isten kisebbik lányával. Szép és fiatal volt a lány, a nővére pedig már férjhez ment. „Van-e a közelben beteg ember?” – kérdezte a lánytól Uathiakuri, mintha semmiről sem tudna semmit.

„Apám beteg” – felelte a lány.

„Ha kegyeidbe fogadsz és szeretni fogsz, meggyógyítom apádat” – mondta Uathiakuri.

A lány – nevét nem tudjuk, de egyesek szerint Csaupinyamka volt – nem válaszolt az ajánlatra, hanem apjához sietett, és elmondta neki, hogy egy piszkos és rongyos férfi van itt, és vállalkozik a gyógyításra. A tudós és értő férfiak hangosan nevettek a beteg ágyánál, mert azt gondolták, hogy ha ők nem ismerik fel a betegséget, hogyan ismerhetné fel valami nyomorúságos jöttment. A beteg azonban gyógyulni akart mindenáron, és megparancsolta, hogy bárki legyen is az, hívják be az idegent.

Uathiakuri belépett, és megmondta, hogy egész biztosan meggyógyítja a beteget, ha a kisebbik lányát megkapja feleségül. Gyógyulás utáni vágyában a beteg mindenbe szívesen beleegyezett. Ám a nagyobbik lány férje mogorván fogadta a hírt, mert szégyellte,

hogy sógornője ilyen nyomorúságos koldus felesége lesz. Így azt hihetnék az emberek, hogy vele, a gazdaggal és hatalmassal, egyenrangú a szegény vő.

A bölcs Uathiakuri így kezdte a gyógyítást.

„Tudod-e – kérdezte a betegtől –, hogy feleséged megcsalt, és ez a betegséged igazi oka? Tudod-e, hogy házad felett kétfejű kígyó lebeg, és arra vár, hogy felfaljon? Tudod-e, hogy a malomkő alatt kétfejű béka leskelődik? Először el kell pusztítani ezeket az állatokat, aztán lassan meggyógyulsz.

Gyógyulásod után néhány nappal megjelenik az én atyám. Őt kell imádnod és tisztelned, mert mindenki tudja már, hogy te sem Isten, sem a Teremtő nem vagy. Ha az volnál, nem betegedtél volna meg, nem volna szükséged az én gyógyításomra.”

A beteg és a körötte állók elcsodálkoztak.

A beteg felesége azt kiabálta, hogy amit Uathiakuri mond, közönséges rágalom és hazugság, és dühösen ordított. De a beteg mindenáron gyógyulásra vágyott, ezért megparancsolta, hogy vizsgálják meg az igazságot.

A ház sarkánál valóban megtalálták a kétfejű kígyót, és megölték.

Uathiakuri emlékeztette az asszonyt, hogy kukoricát pörkölt, egy kukoricaszem az ölébe esett, azt egy férfinak adta, és később vele csalta meg az urát.

Ekkor az asszony beismerte bűnösségét.

A malomkövet is felemelték, és egy kétfejű varangyos béka ugrott ki alóla. Ancsikocsa felé ugrált a béka, és eltűnt egy forrás közelében. Talán ott él ma is, mert akik a forrás felé mennek, eltévednek, megőrülnek, és meghalnak...

Miután mindez így megtörtént, a beteg meggyógyult. Uathiakuri pedig feleségül kapta a kisebbik lányt. Azt beszélik, hogy naponta egyszer elment a bölcs Uathiakuri az öt tojáshoz, Kondorkoto hegyén. Mostani időkben szél fúj arra, pedig régen nem fújt soha. Uathiakuri megkapta a felgyógyult ember lányát, magával vitte a hegyre, és ott egyesültek a szerelemben, mindkettejük örömére.

A kisebbik lány sógora szörnyen felbőszült, amikor elmondták neki, hogy Uathiakuri elérte célját. Kijelentette, hogy nem értő és

bölcs, hanem nyomorult fickó. Elhatározta, hogy megszégyeníti Uathiakurit az emberek előtt, ezért egy napon így szólt hozzá:

„Bosszant engem, testvérem, hogy nekem, aki gazdag és hatalmas vagyok, és tisztel az egész nép, olyan szegény és rongyos sógorom van, mint te vagy. Keljünk versenyre, és győzze le egyik a másikat.”

Uathiakuri elfogadta a kihívást.

Kondorkoto felé irányította lépteit, és megkereste a helyet, ahol atyja, Pariakáka az egyik tojásban volt. Elmondta neki az eseményeket, és Pariakáka azt válaszolta, hogy helyesen cselekedett, amikor elfogadta a kihívást. De jöjjön el hozzá minden kihívás előtt, és mondja meg, hogy miről van szó. Uathiakuri meghallgatta atyja tanácsait, és visszatért.

Egy napon így szólt a sógora:

„Lássuk, ki győzi le a másikat ivásban és táncban?!”

Uathiakuri bólintott, aztán atyjához sietett. Pariakáka elküldte egyik szomszédos hegyre, hogy ott halott guanakóvá változzék. Elmondta fiának, hogy másnap reggel arra jön egy rókapár. Egy korsó kukoricásör lesz a nőstény hátán, a hím rókánál pedig dob és ötágú nádsíp. Tulajdonképpen Pariakákához igyekeznek a rókák, italt visznek neki, és szórakoztatni akarják muzsikával és tánccal. Meglátják majd az úton a halott guanakót, nem fogják elszalasztani az alkalmat, hogy hasukat megtömjék. Leteszik a korsót, a dobot és a sípot, és nekiugranak a döghúsnak. Akkor Uathiakurinak fel kell támadnia, és vissza kell változnia. Kezden el hangosan kiáltozni, akkor a rókák elmenekülnek. Amit otthagynak, szedje össze Uathiakuri, mert segítségükkel biztosan legyőzi sógorát a vetélkedésben.

Minden úgy történt, ahogy Pariakáka megjósolta.

Uathiakuri visszatért a faluba. Sógora már ott volt barátaival és embereivel, itták a rengeteg kukoricásört, és táncoltak.

Több mint kétszáz asszony verte a dobot.

Miközben ez történt, egyszer csak megjelent Uathiakuri a feleségével együtt. Az asszony töltögette a kupáját, és verte a dobot.

Amikor először megpergette az asszony a dobot, megremegett a föld. Remegett a föld a muzsika ritmusára, és így nemcsak az

emberek táncoltak, hanem velük maga a föld is. Így győzték le a táncban a gazdag sógorát.

Ezután azonnal odaléptek a tivornyázókhoz, és odalépett a sógor is, valamennyi barátjával, hogy Uathiakurit az ivásban legyőzze. Lehetetlennek látszott, hogy egyedül megigyon annyit, amennyit sógora iszik barátaival együtt. De Uathiakuri megivott mindent, és meg se látszott rajta.

Aztán felemelkedett, és ivott a vele együtt ivókkal. Előtte a felesége a róka korsójából kukoricásört töltött a kupákba. Nevették, akik látták, mert azt hitték, hogy két kupát sem lehet megtölteni a korsóból.

De a korsóból nem fogyott ki a kukoricásör. És akik csak ittak belőle, részegen zuhantak a földre.

Így lett győztes Uathiakuri ebben a versenyben.

Sógora bosszankodva látta, hogy pórul járt, elhatározta tehát, hogy mással próbálkozik. A kihívás most így szólt: öltözzenek fel színes, csillogó tollakkal díszített ünnepi öltözetbe. Az a győztes, akinek szebb a ruhája.

Uathiakuri elfogadta a kihívást, és atyjához, Pariakákához sietett, és támogatását kérte.

Pariakáka hótakaróba burkolta a fiát, és így Uathiakuri másodszor is legyőzte sógorát.

Sógora azonban harmadszor is kihívta.

„Láss a nép – mondta –, melyikünk tud szebben táncolni a főtéren, vállára vetve a legszebb puma prémjét?”

Uathiakuri ismét atyjához ment, aki egy forráshoz küldte. Piros színű pumaprémét talált a forrásnál, vállára vetette, azzal ment a versenytérre. Amikor odaért csodálkozva látta mindenki, hogy szivárvány csillog a puma felett.

Uathiakuri harmadszor is győzött.

De a legyőzött sógor nem nyugodott. Elhatározta, hogy végső próbát rendez. Versengjenek abban, hogy ki tud leggyorsabban és legjobban felépíteni egy házat.

Uathiakuri ebbe is beleegyezett.

A gazdag sógor azonnal összegyűjtötte minden emberét, hozzáfogtak, és építeni kezdték a házat. Egy nap alatt majdnem

elkészültek a falakkal. Uathiakurinak csak a felesége segített. Alig kezdték meg az alap építését.

Éjszaka a sógor házát nem építette senki.

De Uathiakuri házához madarak, kígyók és gyíkok gyűltek, és egy éjszaka csendben felépítették a falakat. Másnap reggelre készen állt a ház, és a gazdag sógort, mindenki nagy csodálkozására, megint legyőzték.

A sógor házának tetejéhez még egész sereg guanako, vikunya és láma hordta a szalmát. Uathiakuri megparancsolta Oszkojónak, vagyis a hangosan-rikoltó-vadmacskának, hogy álljon az útra. És amikor Oszkojó rikoltani kezdett, a lámák megrémültek, földre dobták terhüket, és kárba vészett a szalma.

Megunta végre a sógor kötekedését Uathiakuri. Elment atyjához, Pariakákához, tanácsot kért tőle. Atyja azt tanácsolta, hogy vessen véget a versengésnek.

Ezután Uathiakuri így beszélt a sógorához:

„Minden kihívásodat elfogadtam eddig, testvérem. Itt volna az ideje, ha most már az én kihívásomat fogadnád el. Így méltányos. Lássuk, ki táncol jobban. Tegyük vállunkra kék takarót, kössünk csípőnkre fehér gyapot ágyékkötőt. És lássuk, ki győzi le a másikat.”

Nem tehetett mást a sógor, elfogadta a kihívást. Szokása szerint ő lépett először a főtérré. Vállán kék takaró, csípőjén fehér gyapot ágyékkötő.

Táncolt már, amikor kiáltozva és futva megérkezett a térre Uathiakuri is.

Megrémült Uathiakuri vad kiáltozásától és gyors futásától a sógor. Futni kezdett rémületében. És hogy jobban fusson, hirtelen szarvassá változott.

De meglehet az is, hogy Uathiakuri változtatta szarvassá.

Futott a sógor-szarvas, így ért Ancsikocsába a feleségéhez.

Amikor az asszony megpillantotta, felugrott, és kiáltozni kezdett:

„Miért vagyok még itt? Hiszen követnem kell férjemet. Vele kell élnem vagy halnom.”

Szaladni kezdett az asszony a férje után. Nyomukban Uathiakuri. Utolérte az asszonyt Ancsikocsánál, és így kiáltott:

„Állj meg, áruló! Te tanácsoltad férjednek, hogy hívjon ki versengésre. Ezért tette türelmemet olyan kemény próbára. Most megfizetek neked. Válg kővé. Fejed legyen a földben, lábad legyen a levegőben!”

Az asszony kővé változott abban a szempillantásban. Ott áll még ma is Ancsikocsában. A vidék lakói huakának tartják a követ, kokalevelet visznek neki áldozatul, és tisztelik mindenképpen.

Így kellett megállnia az asszonynak futásában. De a szarvas továbbiramodott. Egyszer csak eltűnt szem elől, elrejtőzködött.

Vadászott az emberekre, és ha elfogott egyet, azonnal megette. Így tartotta fenn az életét. Csak sok idő múlva történt, hogy az emberek ették meg a szarvast és nem a szarvas az embereket...

Minden, ami történt, ezután így történt.

Ott feküdt a Kondorkoto hegyén az öt tojás. Ott szunnyadt az egyik tojásban Pariakáka isten.

Megnyílt egy napon az öt tojás, öt sólyom röppent a magasba. Felszálltak, aztán leszálltak, öt férfivá váltak. Jártak-keltek a világ négy irányában, mindenfelé szabadon, és közben hatalmas csodákat tettek. Így volt egyik tettük...

Élt egy nagyon gazdag férfi az egyik faluban. Istennek és Teremtőnek mondta magát.

Nem nézhették ezt tétlenül Pariakáka és társai. Iszonyú vihart támasztottak, és óriási esőt. Süvöltött a szél, megnőtt a víz, rohant az áradat. Tengerbe sodorta a gazdag ember házát, őt magát is, feleségét is és minden gyermekét.

Két meredek hegy közt állt a gazdag ember háza. Egyik hegy neve Vikocsa, ott fekszik Csorijo közelében, a másiké Jantapa. Köztük folyik a Pacsakamak folyó...

Bejárta Pariakáka az egész földet, csodákat és nagy tetteket tett mindenütt, mind a négy táján a világnak.

Meghallotta egyszer, hogy Uajajo Karuincso isten keresi őt és harcra hívja. Irtózatos és hatalmas isten volt Uajajo, gyermeket áldoztak neki a föld lakói.

Elindult Pariakáka, hogy megkeresse Uajajót.

Így történt minden, ami történt, de beszéljük el először, hogy mit cselekedett Pariakáka útközben.

Felkerekedett Kondorkotóban Pariakáka, hogy megkeresse Uajajót. Vándorolt, ment, amíg egyszer egy faluba nem ért. Huagaiusza volt a falu neve, megvan még ma is, de a mai emberek Huarocsirinek nevezik...

Éppen nagy ünnepséget tartottak a faluban. Szóltak a dobok és a fuvolák, lakomáztak és táncoltak az emberek. Szegényes és kopott öltözék volt Pariakákán, a falu lakói pedig legszebb ruháikban pompáztak. Nem is ült közjük az isten, hanem csendesen letelepedett a férfiak házának végén, a legszerényebb helyen. Így szokták azok, akik hívatlanul érkeznek a lakomára.

Ott üldögélt Pariakáka, nem szólt hozzá senki, nem hívta senki, nem kínálta itallal senki. Szomjazott az isten egész nap.

Meglátta ezt egy fiatalasszony, megszánta, hozzálépett, és így beszélt:

„Miért nem ad senki inni ennek a szegénynek, miért nem beszél vele senki?”

Sört öntött egy nagy, fehér tökhéjba, jó sok sört, odalépett, és Pariakákának nyújtotta. Pariakáka elfogadta és megköszönte az italt.

Ezután így beszélt az asszonyhoz:

„Jó tettet cselekedtél velem, és elnyerted barátságomat. És elnyerted így az életedet. Mert eltelik öt nap, és csodás események történnek itt, és nem marad senki életben a falu lakóiból. Tiszteletlenségük felébresztette haragomat. Menj el az ötödik napon ebből a faluból, vidd magaddal gyermekeidet. Menekülj, hogy biztonságban légy, és ne kelljen osztoznod a többiek sorsában. De ha elárulod valakinek azt, ami jön, akkor halálnak halálával halsz magad is.”

Így beszélt az isten, és az asszony hálálkodott a figyelmeztetésért.

Amikor eljött az ötödik nap, elmenekült a faluból az asszony. Magával vitte gyermekeit, fivéreit és minden rokonát. Elmenekült messzire a falutól, hogy biztonságban legyen.

A falu lakói semmit sem tudtak. Tovább szóltak a dobok és fuvolák, ittak és táncoltak az emberek a lakomán. Nem tudták, hogy közeleg feljük a baj.

Közben a haragos Pariakáka nekivágott a hegyeknek. Ment a meredek hegyoldalban egyre magasabbra. Így ért fel a Matrokoto

csúcsára, magasan Huarocsiri völgye felett...

Elkezdett esni az eső. Hullott az égből a jég. Sárga és fehér kövek zuhantak le a magasból. Hatalmasra növekedett az áradat és tengerbe sodorta a falut és minden lakóját. Emlékeznek az áradatra még ma is Huarocsiri völgyének lakói...

Pariakáka ezután átkelt a folyón, és Kopara földjére érkezett.

Szárazak voltak itt a földek, nem voltak öntözőcsatornák, nem jött víz, nem tudták az emberek öntözni a vetéseket. Nem a folyóból szerezték a vizet az emberek, hanem feljártak vízért a Szienakáka hegy forrásához. Nagy gátat építettek a forrásnál, és több gátat lent, a patak alsó folyásánál...

Így öntözték akkoriban ültetvényeiket.

Élt akkoriban, azon a vidéken, Kopara nemzetségében egy szépséges szép leány. Láta a lány, hogy sorvadoznak a melegben a vetemények, látta, hogy elkókadnak szomjúságukban a kukoricások, látta, hogy nincs víz, kiszáradnak a növények. Láta, hogy csak vékony vízerecske csorgadozik az egyik kis gát nyílásából. Sírva fakadt a lány szomorúságában.

Éppen akkor ment arra Pariakáka. Megpillantotta a síró lányt. Elámult szépségétől. Odalépett a gáthoz, levetette váll-takaróját, és betakarta vele a vékonyka öntözőcsatornát, amelyet a lány csinált. Lement ezután az ültetvényhez. A lány öntözgetni akarta a növényeket, de most már egy csepp víz sem jött a csatornában. Még jobban elszomorodott a lány, látta, hogy nem jön víz a csatornában.

Pariakáka hozzálépett, és gyengéden megkérdezte, miért sír.

„Azért sírok, atyám, mert elpusztul a szárazságtól a kukorica, nem jön víz, nincs mivel öntözni a veteményeket.”

Így beszélt a lány, pedig nem is tudta, hogy kihez szól.

Pariakáka kérte a lányt, hogy ne keseregjen tovább, ne szomorkodjon, mert ő segít rajta, hiszen nagyon megszerette. Gondoskodik majd, hogy bőven adja a gát a vizet, ne szomjazzanak a növények. Bőségesen jön majd a víz, öntözheti a lány a kukoricaföldet.

Csokeszuszo – így hívták a lányt – azt válaszolta, hogy előbb fakasszon vizet Pariakáka, utána teljesíti kívánságát, enged vágyakozásának.

Pariakáka ekkor felment a gáthoz, megnyitotta a csatornát. Ömlött a csatornában a víz, bőségesen elegendő volt a szomszédos földek öntözéséhez. Nagyon örült a víznek Csokeszuszo, de amikor Pariakáka megkérte, hogy tartsa meg ígéretét, azt válaszolta, hogy sokat kell még gondolkoznia. Lángolt vágyakozásában Pariakáka, megígért mindent a lánynak, megígérte azt is, hogy csatornát vezet a folyóból a földekre, és akkor lesz víz bőségesen valamennyi föld öntözéséhez. A lány meghallgatta az ígéretet, aztán azt válaszolta, hogy először látni akarja a zuhogó vizet, és utána megengedi Pariakákának, hogy tegyen vele, amit akar.

Pariakáka körülnézett a vidéken, megvizsgálta a földeket és a vizeket, és úgy látta, hogy ha egy gátat megnyit a Kokacsaja szakadékban, és a vizet öntözőcsatornába vezeti, akkor a csatornán a Kopara nemzetség földjeire árad a víz, és öntözi szerelmének földjét is.

Megparancsolta ekkor a dombok és a fák madarainak, hogy szálljanak oda. Megparancsolta a gyíkoknak, kígyóknak, medvéknek, pumáknak, hogy gyűljenek mind oda, és mozdítsák el a víz útjából az akadályt. Amikor ez megtörtént, megparancsolta az állatoknak, hogy szélesítsék ki a csatornát, és ássanak újakat, és vezessék a vizet a földekre.

Vetélkedni kezdtek egymással az állatok, hogy melyikük vezesse a csatornabarázdát. Magának követelte ezt a tisztséget mindegyik, mert meg akarták mutatni ügyességüket és rátermettségüket, és el akarták nyerni mesterük elismerését.

A róka addig ravaszkodott és fondorkodott, amíg meg nem kapta a mérnöki tisztséget. Elindult, és húzta a csatorna barázdáját. Jól ment egy darabig minden, ám egy helyen fogoly repült a róka fölé.

„Pih-pih” – kiáltotta a fogolymadár, erre a róka kiejtette kezéből a barázdát, és a víz elfolyott.

Rettenetesen megharagudtak a rókára a többiek, elvették tisztségét, és megparancsolták a kígyónak, hogy ő vezesse tovább a barázdát.

De a kígyó nem értett úgy a munkához, mint a róka, és még ma is bánják a vidék lakói, hogy nem a róka vezette végig a

barázdát. Mert a kígyó csúszkálva ment, és lefelé vezette a vizet, és nem jó irányba...

De a csatorna végül elérte a földeket. Ekkor Pariakáka a szűz leányhoz fordult, és kérte, hogy most már váltsa be ígéretét.

Engedelmesen hajlott most már Pariakáka kívánságára a lány, de azt ajánlotta, hogy menjenek fel a Janakáka szikla csúcsára. Így is történt. Felmentek a hegyre, és Pariakáka ott elérte vágyainak teljesülését. Oly gazdagon fizetett szerelméért, hogy ebből megtudta a lány, kicsoda a férfi. Ettől kezdve nem engedte Pariakákát sehova sem egyedül, kísérte mindenfelé, nem akarta magára hagyni.

Pariakáka elvitte a lányt a forráshoz, amelynek vizét mesterkedésével és művészetével az öntözőcsatornába vezette. A lány ekkor azt mondta, hogy szeretne örökké ott maradni. Pariakáka teljesítette kívánságát.

Kővé változtatta a lányt.

Maga pedig elindult a magasba, a hegyek irányába...

PARIAKÁKA HÁBORÚJA

A junkák népe, akik Jauja tartomány lakóinak szomszédai Lima völgyében, harcolva és háborúskodva vonultak végig a tartományon. Később egy falut alapítottak, a neve Lima...

A magas, örökké hóval borított Pariakáka hegység lábánál van egy tó. Egy huakaszobrot állítottak fel ott a junkák, Uajajónak nevezték, és bizonyos napokon, amikor ünnepet ültek, asszonyokat és gyermekeket áldoztak neki.

Egy napon, amikor éppen áldozatot készültek bemutatni Uajajónak, megjelent az emberek előtt Pariakáka isten. Ott történt Pariakáka magas, hófödte hegyénél, amelyet Járónak is mondanak.

Megjelent az isten, és így beszélt:

„Hagyjátok abba! Ne áldozátok fel többé asszonyaitokat és gyermekeiteket Uajajónak! Áldozatok nekem! Én nem követelek embervért, megelégszem a lámák és a lámabárányok vérével. Nekem ez mindenkor elég lesz.”

Így válaszoltak Pariakákának az emberek:

„Ha így cselekszünk, Uajajo mindnyájunkat megöl.”

„Akkor hát – mondta Pariakáka – megvívok vele, legyőzöm, és elűzöm az országból!”

Így is történt.

Pariakáka háborúba indult Uajajo ellen. Három nap és három éjszaka harcoltak egymással az istenek, Pariakáka legyőzte Uajajót, és elűzte Jauja tartomány hegyei közé.

Ezután magas és hóborította hegygé változott, Uajajót pedig tűzhányó hegygé változtatta.

A háború pedig így zajlott. Pariakáka rengeteg vizet zúdított ellenfelére, és mikor ez nem volt elég, akkor rengeteg jeget dobott rá. A vízből később egy tó keletkezett. A hegynek is és a tónak is Pariakáka a neve, vagyis más néven Járó...

Uajajo végül alulmaradt a háborúban.

A környék lakói tisztelik Pariakáka hegyét, és áldozatokat mutatnak be neki...

PARIAKÁKA ÉS MANANYAMKA

Pariakáka háborúskodott Uajajóval, legyőzte, és tűzhányó hegygé változtatta.

Egyetlen ellenfele maradt ezután az istennek, egy asszony, aki Mama falu közelében lakott, és Uajajo asszonya volt valamikor.

Az asszony démon volt és Mananyamka volt a neve.

Pariakáka le akarta győzni, ezért déli irányból, Tumna felől közeledett feléje. Kitört közöttük a harc, a démon lángolt és lobogott, akár a tűz.

Pariakáka fia, Aranycsónak is részt vett a harcban. A démon elgáncsolta a fiút, és ettől Áranycsónak megsántult a fél lábára. De nem menekült el, bátran küzdött tovább.

Ekkor belevetette magát a harcba Pariakáka. Legyőzte és a tóba kergette a démont. Aztán visszatért fiához, aki bénultan, törött lábbal üldögélt a harc helyén.

Így szólt apjához:

„Nem megyek el innen, itt akarok őrködni, vigyázni, nehogy ez az asszonydémon visszatérjen.”

Pariakáka helyeselte fia elhatározását, és gondoskodott ellátásáról. Parancsot adott az embereknek. Parancsa így hangzott:

„A két völgyben élő emberek kokalevelet hozzanak neked, mert nem fogyaszthatnak kokalevelet addig, amíg te nem kaptál belőle. Csak ha kötelességüket teljesítették, akkor rághatják az ültetvényeiken leszedett leveleket. Megparancsolom azt is, hogy vágják le a meddő, bárányt nem ellő lámákat, és hozzák ide, neked. Te edd meg húszakat és kitépett fülüket.”

Hat falu követte Pariakáka parancsát: Sziszikaja, Csontai, Csicsima, Mama, Huajokaja, és Szusziakancsa. Akinek volt ültetvénye, levette az első leveleket, és elvitte Pariakáka fiának.

Titokban megteszik ezt az emberek még ma is...

PARIAKÁKA HAT FIA

Pariakáka legyőzte az üvöltő Uajajót. Az isten nem tehetett mást, az Andokban keresett menedéket. Pariakáka tudta, hogy Uajajo emberhúst eszik és embervért iszik, ezért szigorú parancsot adott.

Így parancsolta:

„Uajajo ezentúl kutyát egyen. Tisztelje őt és áldozzon neki a huanka nép.”

Ettől kezdve a huankák kutyákat áldoztak Uajajónak. Istenük megette az áldozati állatokat, és ezért a huankák népét ma is kutyaevőnek mondják.

Abban az időben Huarocsiri, Csahja és Mama falvaiban a junkák éltek. Pariakáka legyőzte őket, és valamennyinket a síkságra kergette, és kinyilvánította akaratát: ezeken a földeken telepedjenek le az ő fiai.

Számosán voltak, akik a junkákat leigázták, és valamennyien Pariakáka fiának tartották magukat. De mind azt gondolta, hogy egyedül csak ő Pariakáka fia, a többiek nem ugyanannak a fának gyümölcsei.

Hat testvér győzte le a junkákat.

Így nevezték őket: Csukpaiko, Csancsaruna, Huariruna, Utkocsuko, Tutaikiri, Haszenmali.

Rajtuk kívül Pacsacsuiri is Pariakáka fiának mondta magát, és azt hirdette széltében-hosszában, hogy a földből lépett elő.

A hat testvér legyőzte a junkákat, ezért a junkák elfordultak régi istenüktől, és Pariakákát kezdték tisztelni.

Azon a helyen, ahol Uajajo felett győzelmet aratott, Pariakáka leszállt a földre, és parancsot adott, hogy hódoljanak előtte. Megfogadták a falvak a parancsot, és egyformán, ugyanolyan ünnepélyesen tisztelték az istent. Ez pedig így történt:

Kiszemeltek minden nemzetségben egy férfit, és neki kellett rendeznie minden évben az ünnepséget Pariakáka tiszteletére. Huakasa volt a kijelölt férfi, évente háromszor táncolt az isten tiszteletére, hátán pedig kokalevéllal tömött bőrharisnyát hordott a táncban.

Huakasa csak abból lehetett, aki megállta a próbákat, így volt ez ősidők óta.

Egy férfi a kákaszika nemzetségből, a janka, vagyis mestere és tudója ezeknek a dolgoknak – ilyen janka minden faluban csak egy, de legfeljebb kettő élt –, felállt a kőfal egyik kiszögellésére, és a Napot figyelte, vagyis inkább azt az árnyékot, amit a fal a Nap állásának megfelelően vetett. Amikor az árnyék egybeesett a fallal, a janka megszólalt: „Ma még ne, majd holnap!” Így adta ki az utasítást, hogy mindenki kövesse őt Pariakáka ünneplésében.

A férfiak és az asszonyok ezután Pariakáka hegyéhez vonultak, hogy imádkozzanak az istenhez. A janka felhívására versengve futni kezdtek, szaladtak fel a hegyre, mert aki leghamarabb ért a csúcsra, az pillantotta meg először Pariakákát.

Voltak, akik versenyfutás közben lámakost hajtottak maguk előtt, az erősebbek pedig lámabarányt vittek a vállukon, így siettek a hegyen fölfelé.

A láma, amelyik elsőnek ért a hegyre, Pariakáka állata lett. Ősidőkben Pariakáka nevet is adott a lámakosoknak. Később a janka volt az, aki az elsőnek felérkező lámát kitüntette szavaival.

„Boldog lehet az, akié a láma” – mondta, aztán nevet adott az állatnak.

Aukisznának hívták ezt az ünnepet, vagyis „teremtőnk és atyánk ünnepnapjának”. Az ünnepen a kijelölt huakaszák tizen vagy húszán is lehettek, táncoltak az isten tiszteletére. Tánc közben énekeltek is. Az éneklést egyetlen huakasza sem mulasztotta el, mert ha nem teljesítette kötelességét, és nem énekelt, akkor meghalt.

Ezért történt, hogy fiatal legények is részt vehettek a táncban, és bizonyos ellenszolgáltatás fejében énekelhettek is.

Ha egy huakasza táncos falubéli asszonyt vett feleségül, akkor a helybeliek földjéből vagy más tulajdonából nem vettek el, az idegen táncost pedig megbecsülték, annyira, hogy hordszéken szállították.

Ha a fiatal legények közül Szurkóból Szusziakancsába megy bárki, hogy kokalevelet vegyen, ezt mondja: „Huakasza vagyok, anyám, adj egy kis ráadást...”

PARIAKÁKA ÉS FIVÉREI

Pariakáka Koniraja isten fia.

Az öt tojás egyikéből született, a többiekből fivérei léptek a világra.

Pariakáka fivérei: Csurapa, Puncso, Pariakarko és Szujka ijapa, vagyis a „Villám Fiú”.

Közülük Pariakarko még ma is az Andok kapujában várakozik, figyel, hogy vissza mer-e térni Uajajo. Mert igaz, hogy Pariakáka egyik testvére a korall-tóba kergette, de Uajajo nem pusztult el, és nem tűnt el örökre.

Előbukkant a tóból Uajajo, és madár képében az egyik hegyre szállt; felrepült a szikla csúcsára és elrejtőzködött.

Pariakáka és fivérei ekkor villámdárdákat szórtak a sziklára, és addig ostromolták, amíg a szikla össze nem omlott. Uajajónak onnan is menekülnie kellett.

Menekülése közben kiáltozott, és előhívta a kétfejű Amaru kígyót. Pariakáka ellen küldte, hogy legyőzze. De Pariakáka nem ijedt meg. Amikor a kígyót megpillantotta, aranybotját a közepébe vágta.

Ebben a pillanatban megdermedt a kígyó, kihűlt, és kővé változott.

Még ma is ott van, ahol megdermedt, aki arra jár, láthatja. Az emberek elmennek oda, megkopogtatják egy kődarabbal a kígyót, és ami lepattan belőle, azt magukkal viszik, mert orvosságnak tartják.

A szikláról tovább menekülve Uajajo egy szakadékba ment, onnan pedig fel akart mászni a hegyre. A szakadékban egy kákitukánt hagyott maga után. Kifeszítette a madár Szárnyát, és dárdájával a földhöz szegezte. Így akarta Pariakákát visszarettenteni.

De Pariakáka most is győzött.

Egyetlen mozdulattal letörte a tukán fél szárnyát, és a madár kővé dermedt.

Pariakáka tettétől Uajajo elveszítette minden varázserejét, és az Andok hegyei közé menekült. Pariakáka és testvérei azonban tovább üldözték, amíg Uajajo el nem tűnt a hegyek között.

Pariakarko Pariakáka parancsára ott maradt a hegylánc kapujában, és őrzi, hogy Uajajo vissza ne térhessen...

TUTAIKIRI

Réges-régen történt, ősidőkben, az emlékezet kezdetén.

Két nemzetség élt a földön, a kinti-nemzetség és a cséka-nemzetség.

A kinti nép előbb született, és ezért megvetéssel néztek a kintik fiatalabb testvéreikre, a csékákra.

A csékák Tutaikiri istenhez fordultak.

Tutaikiri meghallgatta panaszukat, és így beszélt:

„Ne szomorkodjatok, fiaim, bármit is mondanak rólatok. Ma megvetnek és gúnyolnak benneteket, de eljön az idő, amikor úr lesz a nevetek. Ellenségeitek neve pedig asszony lesz. És asszony lesz a kinti nép neve is.”

Ezután Tutaikiri hozzáfogott, hogy nevetségessé tegye a junkákat.

Hajnalban összeült testvéreivel a Jahsza-pihenőnél és tanácskozott velük. A föld megmozdult, és az ég elfeketült.

Meghallották a junkák Tutaikiri hangját, megrémültek, és menekültek. Sebesen futottak, és meg nem álltak, amíg az alvilág Koji nevű falujába nem értek...

Ott élnek ma is a karhuaijók szomszédságában, csak halottaik maradtak a földön. A halottak a hajdani falvakban a Holtak Házában pihennek...

Tutaikiri pusztító esővé változott. Sárga és piros cseppek alakjában leereszkedett a Sziszikaja és a Mama völgyébe. A csékák sértetlen falvaikban várakoztak, várták, hogy hódolhassanak az istennek. Mert Tutaikirihez imádkoztak, nem is gúnyolódott felettük többé senki.

De a kintik könyörögtek: „Lakjatok csak itt, de ismerjétek el atyánkat.”

És ettől kezdve testvérüknek nevezték a csékákat.

MAKAHUISZA

Az utolsó inka előtti inka idejében, Makahuisza, Pariakáka fia segített legyőzni az ellenséget.

Az inka nem tudott megbirkózni az amaja néppel és más népekkel, és ezért Pariakákához fordult. Megkérte, küldje el fiát, hogy legyőzhesse ellenségeit.

Pariakáka elküldte fiát, Makahuiszát, az inka magával vitte őt a háborúba, és ettől kezdve mindig győzelmet aratott. Még mélyebb tisztelettel tisztelte az inka ekkor Pariakákát, és parancsot adott, hogy aranyat, értékes szöveteket és takarókat áldozzanak neki, és a falvak kukoricát, koka-levelet és sok mást juttassanak az isten harminc szolgájának.

Minden tizenötödik napon ételt és italt áldozott Pariakáka előtt a harminc szolga.

Történt egy napon, hogy imádkoztak hozzá, és lámát áldoztak előtte.

Kiteregették és kutatva vizsgálták a láma szívét és belső részeit, amikor az egyik szolga megszólalt:

„Rossz idők következnek, kedves testvéreim. Pariakáka atyánk elmúlása közeledik.”

A többiek a szívet nézték, és megkérdezték: „Miért mondd ezt? Hiszen minden jónak látszik. Mit értesz Pariakáka elmúlásán?”

Valamelyik pedig ezt kérdezte: „Úgy gondolod talán, hogy Pariakáka rosszat lát a láma szívében?”

De a megszólaló nem lépett közelebb, nem vizsgálta meg a szívet, csak távolból nézte, és gondolkozott. És védekezett a többiek előtt, mondván, hogy maga Pariakáka nyilvánította ki mindezt.

A többiek durván rátámadtak és letorkolták:

„Hogyan érthetne ember az isten dolgához? Hogyan múlhatna el Pariakáka, hiszen minden emberben jelen van?” Dühösek voltak, és haragudtak a megszólalóra...

A HUAKÁK ÉS AZ INKA

Tupak Jupanki inka idejében hosszú évekig békesség uralkodott a birodalomban, mert a fejedelem megbékítette a törzseket.

Egyszer azonban kitört a felkelés.

Alankumarka, Kalankumarka és Csakimarka népei fellázadtak. Az inkák le akarták verni a felkelést, és hatalmas seregükkel háborúba vonultak. Tizenkét éve tartott már a háború, a felkelők megsemmisítették az ellenük küldött csapatokat, nem tudta legyőzni őket az inka.

Gondolkodóba esett a fejedelem, és töprengett, mit is tehetne.

Egy napon aztán a következőt mondta:

„Miért szolgálok én a huakáknal? Miért áldozok nekik aranyat, ezüstöt, takarókat és ételeket és mindent, amit csak kérnek? Összehívatom őket, és meglátom, hogyan segítenek a felkelők ellen?”

Így gondolkozott, ezután összehívta minden törzsből a huakákat, hogy átvegyék az aranyat és az ezüstöt.

Szétfutott a hír a birodalomban, összegyűltek a törzsek huakái, gyaloghíntókon érkeztek, és köztük volt Pacsakamak is, a világ teremtője.

Együtt voltak már valamennyien a fővárosban, az Aukaj-patán, vagyis a Csaták Terén. Egyedül Pariakáka hiányzott.

Pariakáka töprengett, nem tudta, hogy menjen-e, vagy maradjon, és dörögve járkált föl-alá. Végül elküldte fiát, Makahuiszát:

„Menj el és hallgasd meg, mit mondanak.”

Makahuisza elindult, megérkezett a fővárosba, és hordszékét a gyülekezet hátsó sorában tétette le.

Ekkor szólásra emelkedett az inka:

„Atyáink, Huakák és Huijkáld Tudjátok, hogy teljes szívvel tisztellek benneteket, és aranyat és ezüstöt áldozok előttetek. Seregeimet megverik, ezrével pusztulnak harcosaim, tudnátok-e segíteni bajomban? Ezért kértem, hogy látogassatok hozzám.”

Senki sem szólt a fejedelem szavai ellen, csend volt a Csaták Terén. Ekkor így folytatta beszédét az inka:

„Szóljatok hát. Vagy azt akarjátok, hogy teremtményeitek, az emberek, harcokban pusztuljanak? Ha nem akartok segíteni rajtam, akkor én itt, ezen a helyen, tűzbe vetlek benneteket. Hát miért szolgálok nektek? Miért díszítek benneteket arannyal és ezüsttel? Miért küldöm nektek a lámákat, kosárszámra az ételt és italt és minden egyebet? Hallottátok szavaimat, ismeritek bánatomat, de ha nem akartok segíteni, vagy nem akartok megszólalni, ezen a helyen pusztultok el a lángok tüzeiben.”

Megszólalt ekkor Pacsakamak:

„Intija Inka! Én meg tudom rengetni a földet, és rajta téged is, de nem szóltam eddig, mert csak akkor tudom megsemmisíteni a felkelőket, ha szétrombolom az egész földet, de akkor velük együtt pusztulsz te is. Ezért hallgattam eddig.”

A többiek mind hallgattak.

Ekkor megszólalt Makahuisza:

„Intija Inka! Én harcba megyek a felkelők ellen. Te maradj itt, táborozz és elmélkedj, én pedig legyőzöm ellenségeidet.”

Így szólt Makahuisza, és szájából füst és fém tört elő, és aranyfurulyává alakult, fején aranypánt, vagyis csumpruko jelent meg, és kismája, vagyis ujjatlan inge, megfeketedett.

Parancsot adott erre az inka, hogy adják gyaloghintóját Makahuiszának. Kiválasztották a legerősebb embereket, csapatot állítottak össze belőlük, hogy a sok napig tartó utat gyorsan megtehessék.

Az emberek a gyaloghintón az ellenség ellen vitték Makahuiszát.

Így érkeztek egy magas hegyre.

Innen Makahuisza, Pariakáka fia, esőt bocsátott a földre. Előbb csak lassan, egyformán esett az eső.

Az emberek visszatértek falvaikba, fedél alá húzódtak, hogy ne érje őket az eső, nem értették, hogy mi történt, és egymást kérdezgették.

Ekkor Makahuisza még erősebb esőt bocsátott a földre, és csapkodó villámokat.

Óriási vízáradat öntötte el a falvak környékét.

A felkelők főnökeit agyoncsapták a villámok, még a kisebb főnökök közül is kevesen maradtak életben. Ha Makahuisza akarta

volna, elpusztíthatott volna mindenkit.

Az életben maradiakat foglyul ejtette és Kuzkó városába vitte.

Ettől kezdve az inka még jobban tisztelte Pariakákát, és ötven embert állított szolgálatára. Aztán megkérdezte Makahuiszát:

„Mit adjak neked, atyám, Makahuisza? Kérj bármit, amit csak akarsz, nem tagadom meg kívánságodat.”

Így válaszolt az inkának Makahuisza:

„Nem kívánok semmit, csak azt, hogy légy te is huakasza, mint fiaim, a jaujók.”

Az inka megígérte, de közben arra gondolt, hogy Makahuisza őt is elpusztíthatja, mint ellenségeit, ezért tiszteletéül mindent felajánlott az istennek.

Etelt kínált neki, de Makahuisza így válaszolt:

„Nem fogyasztok ilyet, hozz nekem koraik.”

Mikor korallt vittek neki, azonnal lenyelte az egészet, és azt mondta: kap-kap.

De ezután sem kért semmit. Erre az inka hercegnőket rendelt szolgálatára, de ezeket is elutasította, és útra kelt, hogy visszatérjen atyjához, Pariakákához, és elmondja neki a történeteket.

Ettől fogva mind huakaszák lettek az inkák, és táncoltak az Isten tiszteletére...

HOGYAN FOGTÁK EL UHIT?

Pariakáka visszatért az Andokból, és megpihent a hóborította Huamajáko hegyén. Később testvéreivel együtt a Pariakáka hegy csúcsának közelében egy sziklához kúszott, ott talált hajlékot.

Letelepedtek a testvérek, és elhatározták, hogy azon a helyen fogadják a hódolatokat.

Nem voltak még inkák abban az időben, és Pariakáka összehívta a Négy Földrésznek, vagyis Tahuantinszujnak minden lakóját. Az ünnepségen a huakaszák táncoltak Pariakáka tiszteletére.

Később, amikor uralomra jutottak, hallottak erről a szertartásról az inkák, és ők is megjelentek, és mint huakaszák részt vettek a tiszteletnyilvánításban.

Tahuantinszuj, vagyis a Négy Földrész is azért kapta nevét, mert annak idején összegyűltek Pariakáka előtt.

Uajajo nem tudta megakadályozni, hogy Pariakákának áldozzanak az emberek, ezért haragjában, a hegyen, ahol lakott, egy Uhi nevű állatot teremtett. Azt gondolta, hogy ezzel az állattal megrettentí Pariakákát.

Azt parancsolta Uajajo Uhinak, hogy vegye el Pariakáka minden táplálékát. De felbukkanása után rövid idővel Uhi eltűnt, és nem maradt életben.

Pariakáka tudomást szerzett Uhi garázdálkodásáról, és megparancsolta Tahuantinszuj minden népének, hogy üldözzék és kerítsék kézre Uhit. De az állat nem hagyta magát. Sem elfogni nem tudták, sem elpusztítani, pedig Pariakáka esőt és villámot is küldött a földre.

Később Cséka faluból, a kákaszika nemzetségből való ember elfogta az állatot.

Észrevette ezt egy Kinti falujából származó férfi. Így szólt a másikhoz: „Kedves testvérem, nagy a te örömed, mert elfogtad az állatot. Tedd az állat farkát a nyakadra, akár egy kígyót, de engedd meg, hogy a húsát én vigyem.”

A csékai ember beleegyezett.

Erre a másik egy rövidebb úton Pariakákához sietett, és hírt vitt neki.

„Atyám – mondta –, elfogtam az állatot.”

Pariakálca nagyon megörült, és dicsérte a Kinti faluból való embert, akinek Csukpaiko volt a neve.

Amikor az állat farkával a nyakában megérkezett a másik férfi, Pariakáka nagy haragra gerjedt, és Csukpaikóra kiáltott:

„Hazudtál nekem! Ezért büntetést érdemelsz! Te és minden falubéli állandó viszályban fogtok élni. Görénynek fognak nevezni téged és minden gyermekedet!”

Kákaszika nemzetségének, a huarkancsáknak és a jicsikkancsáknak pedig ezt mondta Pariakáka:

„Elfogtátok az állatot, ezért jutalmul jankává váltok. Szólhattok hozzám, és meghallgatlak benneteket, de a többieket csak akkor hallgatom meg, ha rajtatok keresztül szólnak hozzám.”

Így kapta Kákaszika nemzetsége a Nyamka vagy Nyamk-paria nevet...

CSAUPINYAMKA

Csaupinyamka Ancsikocsából származott, a gazdag Tamtanyamka leánya volt, felesége Huatyakurinak, akit koldusnak neveztek.

Beszélték azt is, hogy Csaupinyamka Pariakáka nővére volt, és ő maga is, amikor ez szóba került, testvérének mondta Pariakákát.

Az emberek Anyának szólították.

Őt lánytestvére volt Csaupinyamkának. A legidősebb, Pariakáka parancsára, a völgyben, Mama faluban települt le.

Sokféle néven tisztelték az. Jemberek Csaupinyamkát, mondták Mananyamkának, és mondták Mamanának is, de ő járt-kelt a világ négy tája felé, és azt mondta magáról: „Én vagyok az emberek eltartója.”

Csaupinyamka később megdermedt, és ötszámyú kővé változott.

Ahol ez történt, oda versenyfutást rendeztek a föld lakói, ugyanúgy, mint Pariakáka hegyére. Mindenki vitt magával ajándékot, mindenki lámát hajtott maga előtt.

De a lámák maguktól is a Pariakáka felé irányították lépteiket.

Később, amikor az ellenség megjelent, a nép gondosan elrejtette az ötszámyú követ.

Csaupinyamka ma is ott él, mélyen a föld belsejében...

CSAUPINYAMKA UNNEPE

Az ősidőkben élt egy Hananmahja nevezetű buaka.

Felesége volt Intinek, a Napistennek.

Két gyermekük született, egyik Pariakáka volt, a másik Csaupinyamka. Csaupinyamka is tudott embert teremteni, ezért Mama falviban ugyanúgy tisztelték, mint Pariakákát.

Az ünnep előestéjén egy kevés kukoricasörben megfürdették Csaupinyamkát, aztán mindenki összegyűlt, imádkoztak hozzá, tengerimalacot és más dolgokat áldoztak előtte.

Azután együtt mulattak a férfiak és az asszonyok, a főnökök vezetésével, egész éjszaka. A lakomákon jókedvűen táncoltak az Aijihua dallamára.

Innen a mezőkre vonultak, de nem dolgoztak, hanem táncoltak, mulatoztak és énekeltek, és azt mondták: „Ma Anyánkat ünnepeljük!”

Így ünnepeltek öt napon át teljes díszben...

PACSAKAMAK FIA

Történt egyszer, hogy egy Lanticsumpi nevű asszony, aki az Alaiszatpa nemzetségből származott, dolgozott a földeken, és váratlanul egy huakára talált.

Amikor a földből kiásta, felkiáltott: „Mi ez itt?” És gyorsan eldobta. Később egy másik ültetvényen dolgozott, és megint rábukkant a huakára.

Most már felvette, és bár nem gondolta, hogy valami különleges huaka volna, magával vitte, hogy megmutassa szüleinek és ismerőseinek. A huaka néma volt.

Élt Jahszatampu falujában egy huaka, aki az inka küldötte volt. Katikijainak nevezték, és olyan nagy varázsereje volt, hogy minden különösebb fáradság nélkül meg tudta szólaltatni a beszélni nem akaró huakákat.

Megnézte Johjaihuankupát, vagyis a huakát, akit Lanticsumpi kiásott a földből, és így szólt hozzá:

„Ki vagy? Hogy hívnak? Miért jöttél?”

E szavakkal szóra bírta a huakát, aki így válaszolt:

„A világot rengető Pacsakamak gyermeke vagyok. Nevem Johjaihuankupa. Atyám parancsára jöttem, hogy a csékák falvaira vigyázzak.”

Nagyon örültek a falu lakói a hírnek, és így gondolkodtak:

„Úgy legyen. Lakjon a falunkban, és védelmezzen bennünket.”

Ezután Lanticsumpi házában és udvarában hajlékot emeltek a huakának. Kicsi volt az asszony udvara, ezért meg is kellett nagyobbítani.

De nemcsak Cséka falu lakói, hanem mások is tisztelték

Pacsakamak fiát. Év elején a közössegek lámát áldoztak neki, és így biztatták egymást: „Menjünk el hozzá!” Az ajaukák voltak, akik mindezt kezdeményezték.

Az év elejét így nevezték: „Csajana”, a Megérkezés Ideje, vagy „Paimi Csajan”, azaz Valaki Érkezett. Ilyenkor ünnepeltek és táncoltak az emberek, és tollakkal ékesítették magukat, mint Pariakáka ünnepén...

Sok éven át tisztelték a környék lakói Pacsakamak fiát, de egyszer, talán azért, mert nem hódoltak előtte kívánsága szerint,

eltűnt. Beszéltek, hogy visszatért apjához.

Amikor észrevették a falu lakói, hogy mi történt, arra a helyre siettek, ahol Lanticsumpi a huakát találta. Ezen a helyen ugyanis emlékkő állt.

De a huakát sehol sem találták.

Ekkor az idősebb férfiak Pacsakamak városába mentek, lámákat, tengerimalacokat és takarókat vittek magukkal áldozatul az istennek. Imádkoztak Pacsakamakhoz, kérték, hogy küldje vissza fiát a faluba.

Ettől kezdve még jobban tisztelték az istent, lámáira külön pásztor vigyázott, külön legelőn. És a kiszemelt állatokat Pacsakamak lámáinak nevezték...

Ha betegség volt a faluban, vagy bánat és gond támadt az emberekre, ha ellenség közelgett, vagy ha a föld rengett, az emberek megkérdezték: „Talán Johjaihuankupa atyja haragszik ránk?”

Ezért az inka vagy a közösség kukoricájából sört készítettek, és elküldték neki...

A KÉT HUAKA

Valamikor, réges-régen, élt a hegyek között egy Ancsikara nevű férfi. Purui forrásánál belement a vízbe.

Ott üldögélt és mormogott, amikor Szurko vidékéről egy asszony érkezett. Törékeny teremtés volt az asszony, Huaja-ma volt a neve, és Ajauka mezői felé tartott.

Amikor Huajama a forráshoz ért, így szólt a kő-víz-férfihoz:

„Kevés víz érkezik a földjeimre, testvérem. Te vezeted talán el a vizet? Hogyan éljünk ezentúl?”

Ezután belement ő is a forrás vizébe.

Ancsikarát szerelemre ébresztette Huajama szépsége, ezért hízogó és udvarias szavakkal üdvözölte az asszonyt. Nem akarta engedni az asszony, hogy a vizet Ajauka felé vezessék, ezért Ancsiltara barátságos szavakkal megkérdezte tőle: miből éljenek akkor az ő gyermekei?

Az asszony kérésére előléptek Ancsiltara fiai, és a vizet a Juja tó felé irányították. Mert két tavacska van a forrás alatt, egyiknek Juja a neve, és a másiknak Tuta.

Ha Ancsikara fiai nem léptek volna elő, hogy a vizet elvezessék, kevesebb víz folyna Ajauka felé.

Sokat beszélgettek és tanácskoztak a víz elvezetéséről Ancsikara és Huajama, ezután a férfi az asszonyt feleségévé tette.

Elhatározták, hogy ott maradnak örökre, és ott is maradtak, mert mind a ketten kővé váltak. Ott ülnek ma is a forrásban, láthatja bárki, aki arra jár...

Kővé váltak gyermekeik is, ott vannak mind a hárman vagy mind a négyen a Juja tóban. Hosszúkás kövek, akkorák, mint egy gyermek, láthatja őket bárki, aki látni akarja...

KONIRAJA ÉS AZ INKA

Valamikor, régi időkben, még mielőtt a fehérek az országba érkeztek, megjelent Koniraja isten Kuzko közelében, Huajna Kapak inkának, és így beszélt hozzá:

„Kelj fel, fiam. Kövess a Titikaka-tóhoz, és hallgass meg. Elmondom neked az életemet.”

Amikor a Titikaka tavához értek, így szólt Koniraja:

„Parancsold meg, inka, a varázslók és bölcsek népének, hogy menjenek az alvilágba.”

Az inka parancsára az emberek azonnal megjelentek.

„Engem a kondorkeselyű teremtett” – mondta az egyik.

„Engem a sólyom teremtett” – mondta a másik.

„Engem a fecske teremtett” – mondta a harmadik.

Az inka megparancsolta nekik, hogy menjenek azonnal az alvilágba. Keressék fel atyját, és mondják meg neki: „Fiad küldött bennünket, és kéri, hogy add oda neki Koniraja egyik nővérét.”

Útra kelt a fecskeember a többiekkel együtt, de csak öt nap múlva ért oda. Elsőnek érkezett az alvilágba, elmondta, mi járatban van.

Kapott egy kis kosarat.

Megparancsolták neki, hogy ne nyissa ki, hanem őrizze meg az inkának. Már egészen a főváros közelében járt a fecskeember, amikor eszébe jutott valami.

„Csak megnézem, hogy mi lehet a kosárban.”

Ezzel felnyitotta a kis kosár tetejét. Parányi leányt pillantott meg a kosárban, szépséges volt a leány, göndör hajú és törékeny termetű, ruhája csillogott, akár az arany.

De abban a pillanatban, amikor a fecskeember ránézett, a leányka eltűnt. Szomorúan érkezett Kuzko fővárosába a fecskeember, onnan pedig a Titikaka-tóhoz.

Az inka haragosan fogadta:

„Ha nem a fecske teremtett volna, azonnal elpusztítanálak. Indulj el újra, de vigyázz, hogy ne üres kézzel térj vissza!”

A fecskeember visszament az alvilágba a lányért. Amikor megkapta, elindult, de egész úton éhezett és szomjazott. Ogy érezte

már, hogy halálán van, és ki is mondta, amit érzett. Ebben a pillanatban étel és ital terült eléje.

Jóllakott a fecskeember, és megint útnak eredt. Ment, ment öt napon keresztül, és megérkezett Konirajához és az inkához, akik már várták. Mindketten nagyon örültek a kosárnak.

Fel akarták nyitni a kis kosarat, de előtte Koniraja így szólt az inkához.

„Húzzunk ide egy vonalat, és osszuk kétfelé az országot.

Én egyik irányba megyek, te pedig menj nővéremmel együtt a másik irányba. És aztán többé nem látjuk egymást.”

Így beszélt, aztán egy vonalat húzott, kinyitotta a kosarat. A kosárból csillogva előlépett a leány.

Ekkor az inka azt mondta, hogy ő nem akar elmenni arról a vidékről.

„Egyedül akarok élni ezen a helyen hercegnőmmel és feleségemmel” – mondta, aztán parancsot adott egyik emberének:

„Menj a fővárosba mint a helyettesem, és mondd el, hogy te vagy az inka.”

Kimondta ezeket a szavakat, aztán feleségével és Kontrájával együtt eltűnt.

Ezért volt az, hogy az állítólagos Huajna Kapak halála után zavargások törtek ki, mert mindenki magának szeretne volna megszerezni az uralmat.

De ekkor már Kahamarka városában, vagyis Hideg Helyen, megjelentek a fehér emberek...

A JANZA TÓ

Öten voltak a Koncsa testvérek, amikor a földre léptek. Születésük sorrendjében jöttek a földre.

Először a legidősebb érkezett, Jahszamisza. Őt követte nővére, Kunokujo, azután Paukirbuhshi és Jamatanya, hogy az országot leigázzák. Huaja és Kaja, a két legkisebb testvér, kicsit később követte a többieket.

El is tévedtek, nem tudták, merre van a helyes út, így kerültek Jaujo vidékére, abban a hiszemben, hogy testvéreik is oda mentek.

Sok-sok idő múlt el, a három nagyobbik testvér már felosztotta az országot és mindent, amit ott talált, amikor Huaja leszármazottai megtalálták őket. Ekkor a legidősebb, vagyis Jahszamisza, aki már közeledni látta halálát, rájuk hagyta a Janza tavat. Úgy gondolta, hogy az egész ország az ő birtoka, és örökségül hagyhatja.

Ettől kezdve lett a Janza tó a Huaja nemzetségé.

Junka vidékén békességben és egyetértésben éltek az emberek. Földjeik öntözéséhez a Janza tóból szerezték a vizet. Éldegéltek békességben, amikor a vidékre megérkeztek a testvérek, és kősisakot vittek magukkal. Náluk volt a kősisak akkor is, amikor a Janza tó felett a Fekete Kút nevű forráshoz értek, és nagy lakomát csaptak.

Meghallották a junkák, hogy három félelmes külsejű férfi ül a forrásnál, és lakomázik. Odamentek néhányan, hogy megnézzék, kik lehetnek az idegenek.

Ekkor a legidősebb testvér felmutatta a kősisakot. A junkák meglátták, és abban a pillanatban szörnyethaltak a látványtól. Bárki közeledett a forráshoz, elég volt meglátnia a halottakat, meghalt maga is. Félelem töltötte el a junkákat, és így beszéltek:

„Fussunk innen, mert ez a három férfi elpusztít mindnyájunkat!”

Így beszéltek, aztán elhagyták falvaikat és földjeiket, és elmenekültek.

Menekülés közben egyik junka Koncsaszikában felejtette fiát, Jaszalit. A sötétség leple alatt menekültek a junkák, és egyik férfi nem vette észre, hogy apró gyermeke helyett egy gyöngelámabarányt vett a hátára. Már magasan jártak a hegyoldalon, szürkült és világosodott az ég, amikor a férfi rémülten látta, hogy

nem gyermekét viszi, hanem egy lámabárányt. Nem ismerte az utat, mégis nagy jajveszékeléssel visszafordult, hogy megkeresse fiát.

Közben az otffelejtt gyermek elrejtőzött Koncsaszikában. Nagyon kicsi volt még, és nagyon félt.

A három testvér megérkezett a faluba, elosztották a házakat és mindent, amit csak találtak. A legidősebb megtalálta a kisfiút, és így szólt hozzá:

„Ne félj, fiam. Nálam maradhatsz, vigyázhatsz a lámáimra. És ha fivéreim életedet kívánnák, megvédelmezlek.”

Felfigyelt a kisfiúra a két másik testvér is, gyűlölettel nézték, és arra gondoltak, hogy megölik, mert hátha az ültetvényeket és földeket magának követeli egy napon.

Jahszamisza, a legidősebb azonban így beszélt:

„Miért ölnénk meg? Maradjon csak életben, megmutatja nekünk az ültetvényeket és minden élelem forrását.”

Még ezután is halálát kívánták a többiek, erre Jahszamisza így kiáltott:

„Megmondtam, testvéreim, hogy a fiúnak életben kell maradnia!”

A két testvér ekkor elhallgatott.

Jahszamisza felnevelte a gyermeket, vele őriztette lámáit. A fiú legeltette a lámákat, aztán amikor Kunokujo, Jahszamisza nővére megérkezett Jaurijancsából, feleségül vette az asszonyt.

Időközben Jahszamisza és két testvére Roncsába érkezett, és több forrás felett megszerezte a hatalmat.

Jahszamiszáé lett a Janza tó.

Paukirbuhshi kapta Hauicsukotót, vagyis a Madarak Hegyét.

Jamatanya kapta a Hujoszana Házat.

Amikor mindent szétosztottak, hozzáálltak, hogy megélhetésükről gondoskodjanak. Jahszamisza tisztelni kezdte a Janza tavat. Ez volt az új huaka. Mert élt a tóban egy huaka, Kojkiri nevű, őt szolgálta Jahszamisza, és szolgálta Kocsa falu minden népe, minden évben kukoricát áldozva az istennek.

Akkoriban történt, hogy Kojkiri huaka megpillantott egy csodálatosan szép asszonyt, és felébredt benne a vágyakozás. Végigjárta az országot Jaujótól Csahjáig, és mindenütt az asszonyt kereste.

De nem találta sehol.

Egy napon így szólt Koniraja Kojkirinek:

„Itt van az asszony a közelben.”

Kojkiri nagy kedvében felkerekedett a hírre, felment Jampijja falu fölött a hegyre, és körülnézett. Amikor a falu felé nézett, meglátott egy asszonyt.

Kapjama – így hívták az asszonyt – ott táncolt egyedül. Gyönyörűséges volt a tánca. Látta Kojkiri, és áthatotta szívét a gondolat: ő az, akit mindenütt keresett!

Elküldte az asszonyhoz egyik legényét.

„Menj, fiam, beszélj az asszonnyal, mondd meg neki, hogy lámája emberkének ad életet. Akkor biztosan eljön hozzám.”

Útra kelt a legény a megbízással, megtalálta az asszonyt, és így szólt:

„Anyám, lámád elleni fog a hegyen.”

Nagyon örült az asszony, örömeiben hazaszaladt, két melle közé két apró kokalevél-csomót tett, odatette az aranyfurulyát is, aztán agyagkorsóba csicsát öntött, vagyis kukoricasört, és azt is magával vitte. Purunku az ilyen korsó neve, de a koncsák latakának nevezik...

Meglátta a hegyről Kojkiri, hogy közeledik a legény és az asszony, és gyorsan a Janza tóhoz sietett.

„Már egész közel vagyunk – mondta mindig a legény –, már egész közel vagyunk.” Így vezette az asszonyt Kojkirihez.

Kojkiri Jampijja falu felett várakozott a hegyen, aztán egyszerre kajkajo madárrá változott. Felért az asszony a hegyre, meglátta a madarat, meg akarta fogni, de a madár ide-oda röpködött előtte. Végül mégis megfogta, és az ölébe vette. Amikor a madár után kapott, felborult a korsó, kiömlött belőle egy kevés csicsa, és azonnal forrássá változott. Még most is ott van a forrás, Ratahtupi a neve...

Az asszony az ölében tartotta a kajkajo madarat, de a madár nőni kezdett és megszorította az asszony alsótestét. Az asszony keresgélte, hogy mi okozza a fájdalmat, a földre pillantott, meglátta a kiömlött csicsát, és látta, hogy egy szép termetű férfi áll a kukoricasörben.

A férfi így szólt az asszonyhoz:

„Én vagyok az, nővérem, aki kerestelek, és nem találtalak. Látod, mi történt? Én hívattalak téged a hegyre.”

Udvarias volt a férfi és kedves, és erre az asszony azonnal megszerette. Együtt hált a szép természetű legénnyel, aztán elmentek a Janza tó falujába.

Szülők, testvérek, az egész nemzetség jajveszékelve kereste az asszonyt, hova tűnhetett? Jártak mindenfelé, kutattak erre-arra, amikor Jukahua, egy Jampijjából való ember elmondta nekik, hogy lányuk elment a huakához egy természetes férfival.

Mindnyájan a huakához siettek, ott találták az asszonyt és a legényt. Haragosan kiáltoztak:

„Miért jöttél ide? Miért raboltad el lányunkat és nővérünket? Miért hagyod, hogy minden falut átkutassunk utána? Miért fárasztasz bennünket?”

Aztán megmondták, hogy magukkal viszik az asszonyt.

Erre a legény így szólt:

„Kedves atyám és kedves fivéreim! Igazatok van, amikor szidalmaztok, mert nem beszéltem atyámmal. Mit adjak nektek? Házakat, földeket, embereket, ékszereket, aranyat, ezüstöt? Mondjátok meg, mit kívántok?”

De az asszony nemzetségének nem kellett semmi, csak a nővérüket akarták. Ekkor az asszony vette át a szót:

„Nem akarok visszamenni veletek, mert egész szívemmel feleség lettem.”

Kojkiri még hozzátette: „Semmiképpen sem engedem elvinni a feleségemet, atyám! Már megmondtam, hogy mennyi mindent adhatok nektek. Nem akartok egy hukorikot vagy föld alatti vízcsatornát?”

Az asszony testvérei egymásra néztek, és barátságosan így szóltak az apához:

„Mondj igent, apánk. Mi lehet az a hukorik?”

„Jól van, fiam, vedd feleségül a lányomat, de tartsd meg ígéretedet” – mondta végül az apa, és visszatért a faluba. Kojkiri így válaszolt: „Apám, öt nap múlva meglátjuk egymást a faluban!”

Az ötödik napon lement a föld mélyébe Kojkiri, és elindult Jampijja felé. Vándorolt, vándorolt, már hosszú utat megtett, amikor gondolkozni kezdett. „Hova értem?” – kérdezte. És kifelé igyekezett

a földből. Feje kibukkant a föld alól. Körülnézett. Látta, hogy messzire ment, átélt a völgy túlsó oldalára, Aparhuajki faluhoz. Ott, ahol kibújt, forrás fakadt. Visszabújt a földbe, rézzel betömte a forrást.

Tovább vándorolt a föld alatt, végül Jampijja alá ért, és ott megint kibukkant a földből. Ma is forrás van azon a helyen, Kapjama a neve, így nevezik az asszonyról...

Gazdagon bugyogott a Kapjama forrásból a víz, de olyan bőségesen, hogy elárasztotta Jampijja földjeit, elsodorta a szárítóra kitett oka- és kinoanövényeket és minden egyebet.

Összevissza szaladgáltak Jampijja lakói, és haragosan szitkozódtak.

„Miért kívántatok ilyet? Küldjétek vissza gyorsan. Ha kevesebb lesz is a vizünk, de legalább nem visz el bennünket!”

Kapjama rokonai hallották a kiáltozást, és Kojkirihez siettek.

„Mindenki haragszik ránk, sógor! Elég már a vízből, zárd el a nyílását!”

Kojkiri segíteni akart, megpróbálta elzárni a nyílást, de akármit csinált, a dugó mindig beleesett, és a víz tovább bugyogott. Az emberek összevissza kiabáltak, hogy zárja máiéi a forrást. Végül Kojkiri maga ereszkedett a forrásba, vállát a nyíláshoz feszítette. Végre megállt a vízáradat. Azóta is csak finoman folyik, úgy, mintha szitán át folyna, mert ott van Kojkiri válla...

Sikerült végre betömni a forrást, de ekkor a többi forrásból kezdett bugyogni a víz. Ilyen még sohasem történt azon a környéken.

Igen ám, de Koncsa faluban meg kiapadtak a források. Szitkozódtak a koncsaiak, amikor elapadtak a források.

„Hogy merte elajándékozni a mi vizünket? Hogyan élünk, ha nem lesz vizünk?”

Megfogták Jahszamiszát, mert ő volt náluk a vizek felügyelője, elvitték a Janza tóhoz, és beledobták.

„Nesze, Jahszamisza! Miért engedted, hogy elapadjon a vizünk? Hogyan élünk ezentúl?”

Látta az eseményeket Kojkiri huaka, és így gondolkozott: „Igazuk van; hogy élhetnének víz nélkül?” Parancsot adott egyik legényének, Rapacsának.

„Vezesd el a tó vizét a föld alá; süllyessz földet és követ a mélybe, és vezesd lefelé a vizet. Ott majd megmutatjuk a koncsaiknak, hogyan tudják biztosítani élelmüket.”

Rapacsa hallgatott a parancsra, mélyebbre vezette a tó vizét, és amikor ez megtörtént, Kojkiri egy gátat épített. Alulról felfelé haladva magas falat emelt a víznek. A fal még manapság is ott vár a tó lefolyásánál...

Amikor mindezzel elkészült, Kojkiri kiiktatta Jahszamiszt. Őt jelet mutatott neki a falon. És így beszélt:

„Ha idáig ér a víz, zárd el a tó lefolyását. De ilyenkor mindig alul vezesd a vizet az ültetvényekhez. Ha a nap felkel, engedd szabadon folyni a vizet. Ezentúl mindig ötször kell öntözni a kukoricát. Rád bízom ezt a feladatot.”

Amikor a Janza tó gátját megnyitották vagy bezárták, mindig megjelentek a huakasa-táncosok. Velük ment a nép is, az asszonyok kokalevelet és csicsát vittek magukkal. Az áldozatokat Jahszamisza, a Janza tó jankája mindig elfogadta. Vittek lámát is, tengerimalacot, manicsicsát és más ajándékokat.

Amikor minden együtt volt, és minden fény kialudt, így imádkoztak a tónál:

„Kojkiri atyánk, tied a tó, és tied a víz. Adj vizet bőségesen ebben az évben is.”

Ezután az emberek csicsát ittak, kokalevelet rágtak, majd felkerekedtek, és a tó gátjához mentek. Ötször mentek oda minden évben, két vagy három huakasa-táncossal.

Röviddel a gát nyitása előtt egy férfi és egy asszony nagy korsó csicsát vitt a legnagyobb ültetvényhez. Két vagy három tengerimalacot is vittek, és kokaleveleket. Áldoztak a huakának, és közben kiengedték a vizet...

AZ ARANYSISAK

A Felvidék Pariakákáról kapta nevét.

Azon a környéken a kinoa növény gyümölcséből keletkeztek az emberek. Aztán leereszkedtek a völgyekbe. Vannak, akik azt mesélik, hogy még nagyobb magasságban éltek, mielőtt Huicsikancsa országába, Kinoa környékére érkeztek. Junkák éltek a völgyekben, nem számítva a kákaszikai jaujokat.

A jaujo néptől származtak a maururák. Ajahuiré irányából vándoroltak, és összeházasodtak a Huarkancsa nővérekkel. Tanácskozni akartak, és ezért letelepedtek Káka faluban. A csékák, akiket „vad jaujóknak” is neveztek, lenézték és gúnyolták a maururákat.

Így történt, hogy a csékák nem követték őket, és csak később, és a maururáktól távol kezdték tisztelni Pariakáka istent.

Elszomorodtak a maururák, hogy kerülik őket, ezért egy napon így szóltak Parialcákához:

„Atyánk! Miért utálnak bennünket a csékák, hiszen jaujók vagyunk mi is, és a te teremtményeid?”

Siránkozásaikra így válaszolt Pariakáka.

„Ne féljete, fiaim! Fogjátok ezt az aranysisakot, és tegyétek fejetekre, ha Jahszatampu falujában táncra kerekedtek. Mindenki látni fogja akkor, hogy Pariakáka kedvel benneteket, megrettennek a gondolattól, és nem néznek le többé benneteket.”

Később értek a jaujók a tánc helyére, mint a csékák, de nagyon vidámak voltak, mert náluk volt a kis aranysisak. Minden ember megijedt tőlük, különösen, amikor a következő napokban a földeken is sisakban járták a táncot...

AZ ARANYOZOTT EMBER
CSIBCSA MONDÁK

A VILÁG TEREMTÉSE

Nem volt még semmi. Nem volt a fény, és nem volt a sötétség, nem volt a nappal, és nem volt az éjszaka, mindez még sehol sem volt.

Nem létezett még semmi a világból.

Akkor történt, amikor az éjszaka sem született még.

Be volt zárva a fény egy Házban, Valamiben, be volt zárva a fény Csiminigaguában, ahonnan később előjött.

Csak a Valami volt, vagyis Csiminigagua. Csiminigagua az Isten, a teremtő és megfoghatatlan, az alkotó és a láthatatlan.

Legyen fény – gondolta Csiminigagua –, legyen világosság, lépjen ki belőle, rejtelméből, bezárt házából, Csiminigaguából, napvilágra a fényesség.

És amikor az első fény kilépett rejtekéből, és világított, megkezdte Csiminigagua a világ teremtését.

Nagy, fekete madarakat teremtett először. Kigondolta és megteremtette őket. És abban a pillanatban, amikor felvették nagy, fekete madáralakjukat, megparancsolta nekik Csiminigagua, hogy repüljenek végig az egész világon, nyissák ki csőrüket, és leheljenek csőrük nyílásából tiszta, sugárzó világosságot.

A madarak végigrepültek a világon, megtették a parancsot, és kivilágosodott a föld, fényes lett és látható, olyan, amilyen ma...

Csiminigagua, az Isten. Alkotó és mindenható, ura mindannak, ami van. Mert ő teremtett mindent, mindent, ami csak van a földön és az égen, mindent, ami betölti és megszépíti a földet.

Hozzá folyamodnak a föld lakosai, őt tisztelik, mert a legnagyobb és a legszebb mindenek között. Csiminigagua a Nap. A legszebb és a legnagyobb. Hozzá imádkoznak a föld lakói, és feleségéhez, a Holdhoz. Mert nincsen férfi egyedül és nincsen asszony egyedül, hanem férfi és asszony mindig együtt vannak. Ezért Csiminigagua képmásán is együtt van a Nap és a Hold, a férfi és az asszony.

Már minden megvolt a világban, csak az ember hiányzott. Nem volt meg az emberek nemzetsége, és üres volt a föld.

Magas hegykoszorú emelkedik Igáké környékén.

Hideg van a hegyekben mindig, és sűrű a köd. Egész évben köd borítja a csúcsokat, eltakarja őket, csak a kezdő hónap ünnepén

fénylik a csúcsokon a nap. Akkor is csak déltájban...

Hideg és feneketlen tó található a csúcsok és hegyláncok egyik völgyében.

Amikor Csiminigagua megteremtette a világosságot és mindazt, ami a földön található, kilépett a tóból egy asszony.

Bacsue volt az asszony neve, de sok más neve is volt még, és jóságáért és jótetteiért Fuzsacsogénak is mondták, vagyis Jóságos Asszonynak.

Hároméves gyermeket vezetett kezénél fogva, amikor a vízből előjött. Végigmentek a hegyeken, aztán leszálltak a síkságra, és házat építettek maguknak azon a helyen, ahol ma Igáké fekszik...

Itt éltek, ebben a házban, amíg a fiú növekedett. Amikor a fiú felserdült, és összeházasodhattak, akkor összeházasodtak. Az asszony nagyon termékeny volt, és gyermekeket szült, és minden szüléskor négy vagy hat gyermeket hozott világra. Így történt, hogy a föld benépesült emberekkel.

Mert Bacsue és a férfi elmentek a világ minden tája felé, keresztül a földeken és országokon, és mindenütt gyermekeket hagytak maguk után, és így végül, sok év alatt, benépesült a föld.

Mind a ketten megöregedtek már, amikor visszatértek Igákéba. Megparancsolták, hogy az emberek nagy serege kövesse őket, menjen velük, mert visszamennek a tóhoz, ahonnan valamikor kiléptek.

Amikor a tóhoz értek, az emberek seregéhez fordult Bacsue, és beszélt hozzájuk. Figyelmeztette az embereket, és megparancsolta nekik, hogy éljenek békességben és egyetértésben egymással, és tartsák meg a parancsokat és törvényeket, amelyeket adott nekik.

Mert számos törvényt és parancsot adott az embereknek Bacsue, elmondva, hogyan kell imádni az isteneket, és mit kell tenni tiszteletükre.

Amikor befejezte beszédét, az emberekhez fordult, és elbúcsúzott tőlük. Az emberek sírtak, folyt arcukon a könny, és sírt maga Bacsue is.

Ezután Bacsue és férje nagy kígyókká váltak, és eltűntek a tó vizében. Nem látta őket többé senki.

De később Bacsue még visszatért az emberek közé, felbukkant hol itt, hol ott, és jót cselekedett a föld lakóinak. Ezért tisztelik mindenütt az emberek, és istennek nevezik...

TUNHAI TEREMTÉSI MÍTOSZ

Kezdetben volt az ég és a föld.

Megvolt már minden a földön és az égben, csak a Nap hiányzott és a Hold, és ezért a sötétség uralkodott.

A sötétség korszakában két lény létezett a földön, két kacika, Szogamoszo főnöke volt az egyik, Tunha főnöke a másik. Ők teremtették az embereket, sárga agyagból gyúrták a férfiakat, hosszú, üreges szárú nádnövényből pedig az asszonyokat.

Nem volt semmi fény, a sötétség korszaka volt, az emberek az éjszakában éltek. A két kacika meg akarta ajándékozni az élőket a világossággal.

Ezért Szogamoszo főnöke megparancsolta unokaöccsének, Tunha főnökének, hogy emelkedjen az égbe, változzék Nappá, és világítsa be fényével a földet. Így történt, ami történt.

Szogamoszo főnöke látta, hogy nem elég a fény, mert nem világítja meg az éjszakát, csak a nappalt. Ezért az égbe emelkedett, belőle lett a Hold, és megvilágítja az éjszakát.

Az esztendő utolsó, magasztos hónapjában történt így, ezért Szogamoszo és Tunha vidékének lakói mindig megünnepelik a Nap és a Hold keletkezését, összegyűlnek, és tánccal és szertartással emlékeznek az eseményekre. Huan az ünnepség neve.

Tizenkét táncos piros ruhát ölt, virágokkal és koszorúkkal díszítik magukat, a koszorúkon kis kereszt van, és elöl, a táncosok homlokán egy madár. A tizenkét piros ruhás táncos mellett megjelenik kék ruhában a tizenharmadik. Mind táncolnak, és himnuszt énekelnek az emberi élet múlandóságáról...

BOCSIKA, AZ ISTEN KÖVETE

Valamikor, nagyon régen, húsz emberöltővel ezelőtt, hússzor hetven évvel ezelőtt, mert minden emberöltő hetven év, egy férfi érkezett az országba.

Senki sem tudta, honnan jött, idegen volt, nem ismerte senki.

Öreg ember volt, világos haja az övéig ért, szakálla is hosszú volt, övéig ért az is. Haját szalaggal kötötte át. Látták ezt az ország lakói, azóta ők is megnövesztik és szalaggal kötik át a hajukat.

Mezítláb érkezett az öreg ember, lábán nem volt saru. Testét köpeny takarta, két csücskét csomóba kötözte a jobb válla fölött, alatta inget hordott, amelynek nem volt gallérja, és a lábikráig ért. Ezt is megtanulta tőle az ország népe, hiszen az emberek mezítláb járnak, és ugyanilyen ruhát hordanak...

Úgy beszéltek, hogy keletről érkezett, a távoli és végtelen síkságról, és egy Paszka nevű helységben lépett az ország földjére. Onnan továbbvándorolt, míg egy Bosza nevű helységbe nem jutott. Lámákat vezetett, de ezen a helyen az egyik lámája kimúlt. A környék lakói gondoskodtak róla, hogy a láma csontjai megmaradjanak. Még ma is találnak csontokat azok, akik megfordulnak azon a vidéken... Megmaradtak az állat bordái is, ezeket egy kis tavacskánál egy huakában helyezték el, és a boszai és szuacsai nemzetségek nagy tisztelettel veszik körül ezeket a csontokat. A tavacska reve Bozsaszio...

Amerre csak ment az idős férfi, megállt mindenütt, és azon a nyelven szólt az emberekhez, amelyet a környéken beszéltek. Beszelt mindenkihez, és mindenki értette a szavát. Éppen ezért mindenütt a környék nyelvén nevezték el. Annyi neve van tehát, ahány népnél megfordult.

Egyik helyen Nemtereketebának nevezték.

A másik helyen Suénak mondták.

Bogotá völgyében Csimiszagaguanak nevezték, ami annyit jelent, hogy Csiminigagua Követe. Vagyis a leghatalmasabb és legfőbb isten küldöttének tartották, azt gondolták, hogy az isten küldte, aki maga a fény és minden dolgok teremtője.

Csimiszagagua beszélt az embereknek, és tanította őket. Megtanította őket. Megtanította a népeket, hogyan kell fenni a

gyapotot, és hogyan kell takarót szőni belőle. Mert előtte nyers és durva fagyapot ruhákba burkolták magukat az emberek, és kenderzsinórokkal fogták össze ruháikat. És dísztelenül öltöztek, ahogy műveletlen népek szokása.

Amikor elhagyott egy helységet, a szövőszék képét egy lapos és sima sziklára festette, hogy ne felejtsek el a tanítást. Mert sok tanítását elfeledték az emberek, de a sziklára festett szövőszék képét még ma is látni lehet néhány faluban.

Ahol csak megfordult, beszélt az emberekhez, és az emberek csodálkoztak, mert minden néphez annak anyanyelvén szólt. Megtanította a föld lakóit arra is, hogyan rajzoljanak keresztet, és hogyan fessenek és szőjenek mintát ruházatuk szövetére...

Boszából Fontibon faluba ment, Fontibon falujából Bogotá völgyébe, onnan Szerreuelába és onnan Kipakon felé vette útját. Átkelt a hegyeken, végigjárta a völgyeket, és amerre csak ment, utat tört az erdőn és a járatlan bozóton keresztül.

Azután megállapodott Kota helységben. Amikor megtudták az emberek, hogy ott van, összecsődültek a környékről, elmentek, hogy meghallgassák szavait. Alacsony dombocskára állt, széles árok vette körül a dombot, hogy az emberek áradó tömege el ne sodorja Bocsikát, és zavartalanul szólhasson a néphez. Ezen a helyen tiszteletül és megemlékezésül huakákat emeltek, és itt temették el a leghíresebb és legelőkelőbb főnököket.

Néhány napig Kotában maradt az öreg ember, és minden éjszaka visszahúzódott, és a hegyoldalban, egy barlangban aludt.

Kotából továbbvándorolt, és Guane tartományba jutott, ahol még ma is sokan emlékeznek rá. Járatosak voltak itt az emberek a mesterségekben és művészetekben, és még ha durván is, de kifaragták a képét és a kelyhek ábráit kőből, és még ma is láthatók a faragások a barlangok mélyén, amelyekbe éjszakára visszahúzódott, a széles Szogamoszo partvidékén...

Guanéból kelet felé fordult, és Tunha tartományába érkezett.

Aztán a Szogamoszo völgyében eltűnt...

Miután az öreg ember elhagyta az országot, egy asszony bukkant fel az emberek között. Szép volt és ragyogó külsejű, arra ment, amerre az öreg ember, és mindenütt az ellenkezőjét tanította az öreg tanításainak.

Sokféle nevet adtak az asszonynak is a föld lakói.

Egyesek Csiének mondták, mások Gitakának, ismét mások Hubcsaszgaguának.

De akik az igazságot tudták, azok megmondták, hogy Bacsue volt ez az asszony, minden ember szülőanyja és ősanyja, aki egyszer kígyóvá változott, és eltűnt az Igáké tóban. Sokan követték tanításait és tanácsait, mert Bacsue féktelenségről, kicsapongásokról, játékokról, tivornyákról és lakomákról beszélt.

Csimiszagagua megelégte az asszony beszédeit, és egy napon éjszakai bagollyá változtatta Bacsuét, és megparancsolta neki, hogy csak az éjszaka sötétjében keljen útra. És így cselekszik a bagoly manapság is...

Mégis, ettől kezdve Csimiszagagua jó tanításait feledni kezdték az emberek...

BOCSIKA, AZ ISTEN

A Nap a legfőbb Isten, a legmagasabb és legnagyobb.

De vannak még istenek rajta kívül, segítők, akikhez könyörgéssel fordulhat a halandó, imádkozhat hozzájuk bajában.

Egyikük Csibcsacsum, másikuk Bocsika.

Bogotá tartományban Csibcsacsumhoz könyörög a nép. Itt él a csibcsa nép, ezért nevezik az istent Csibcsacsumnak, vagyis Csibcsa Tartomány Pálcájának, mert csum pálcát jelent ennek a népnek nyelvén.

Csibcsacsum szereti a föld lakóit, rájuk adja áldását, és nekik adja ajándékait, és nem hagyja el Bogotá környékét, mert mindig közelében akar maradni híveinek.

A másik isten Bocsika. Az ég és a föld istene ő, az egész világ istene, nagyobb mindenkinél, ura mindenkinek, még Csibcsacsum istennek is. Ők ketten adták az embereknek a törvényeket és szabályokat, megnyilatkoztak jelekben és jóslatokban, válaszoltak, ha megkérdezték őket. De testetlenek és olyanok, akár a levegő, nem látta még őket senki, sem a papok, sem a közönséges földi halandók.

Nem fogadtak el más áldozatot oltáraikon, csak az aranyat.

Mindenhatók és mindennek urai, de Csibcsacsum kedves gyermekei a kereskedők, az aranykovácsok és a parasztok, Bocsika pedig a főnökök, kacilcák és harcosok istene... Gazdag emberek istenei, csak aranyat fogadhatnak el híveiktől...

Sok víz keresi útját Bogotá hegyei között, források vize, patakok és csermelyek. De csak egyetlen kijárat vezet a völgyből, egyetlen kapuja van a vizeknek, délnyugat felé, ezért a csermelyek és patakok egyetlen vízbő, hömpölygő folyóvá egyesültek. Funza a folyó neve. Két meredek sziklafal között még egy szirt is áll, két szűk csatorna keletkezik így, ez a vizek keskeny kapuja. Hegyszoros a völgy végében, és a neve Tekendama. A hegyek minden vize a szoros felé siet. Útját keresi. De télen összetorlódik a víz a völgy keskeny kapujában. Megáll, duzzad, emelkedik, és elindul visszafelé. Elárasztja a völgy nagy területeit, Bosza, Fontibon és Bogotá környékét. Így ezen a vidéken sokáig állnak víz alatt a földek. A legtöbb vizet a Szopo és a Tivito folyó viszi a nagy folyamba...

Valamikor régen elégedetlenek voltak Csibcsacsum istennel a népek. Ellene fordultak, sértegették és szidalmazták halkán és hangosan, titokban, vagy a többiek előtt.

Elöntötte a keserűség és a harag Csibcsacsum szívét. Elhatározta haragjában, hogy megbünteti a föld lakóit, és elárasztja az országot. Akkoriban még nem folyt arra a Szopo és a Tivito. Az isten megparancsolta a hegyek forrásainak és patakjainak, hogy egyesüljenek, és keressék a Funza folyót. Más irányba folytak akkoriban még a vizek, de hallották az isten parancsát, és engedelmeskedtek. Elindultak a hegyek oldalán a Funza felé, Bogotá völgyébe. Megtalálták a folyót és beléömlöttek.

De a hatalmas áradat nem fért ki a völgy keskeny kapuján, és megtörtént az, ami régebben még soha, nőtt az áradat, visszafordult, és elöntötte az istenkáromlók földjeit. Hiába próbáltak bármit, nem lehetett megzabolázni a folyókat, nem lehetett legyőzni vizüket. A Szopo és a Tivito teljesítették az isten parancsát. Régen, amikor a két folyó még nem ömlött a völgyön keresztül, az emberek tudtak bánni a vízzel. Gátakat építettek és öntözőcsatornákat, és földjeiket öntözték, nem gondoltak arra, hogy tágabbra nyissák a völgy kapuját. De ennek vége volt már...

Napról napra emelkedett az áradat, elvitte a kunyhókat, elöntötte a földeket, maga előtt hajtotta az élőket, embereket és állatokat. Az emberek megrémültek és kétségbeestek, és azt gondolták, hogy nincs menekülés. Nem reménykedtek többé, hogy megszerezhetik élelmüket, mert nem maradt szárazon egy tenyérnyi föld sem, nem vethettek és nem arathattak. És egyre többen lettek, és egyre inkább szaporodtak. És növekedett reménytelenségük és kétségbeesésük.

Elekor elhatározták, hogy panaszaikkal és segélykiáltásaikkal Bocsika istenhez fordulnak. Felkeresték templomait, leborultak, áldozatokat mutattak be előtte, és böjtöltek. Panaszuk és siralmuk felszállt az istenhez.

Egy este szivárvány jelent meg a hegyek tetején.

A szivárvány íve alatt, a fény arany sugarában egy emberi alak állt. Bocsika volt, az isten, emberalakot öltve. Kezében aranypálcát tartott. Hangos szóval hívta a katikákat és a főnököket, és megparancsolta nekik, hogy menjenek hozzá egész népükkel együtt.

És amikor mindnyájan összegyűltek, Bocsika isten így beszélt hozzájuk:

„Hallgattam panaszaitokat és sírásotokat. Meghallgattam imáitokat. Erőt vett szívemen a szánakozás, és úgy látom, hogy igaz a panasz, amellyel Csibcsacsumra panaszkodtok. Ezért eljöttem, hogy megmutatkozzam előttetek látható alakban, hogy örvendeztetek látásomon. Elégedett vagyok az áldozatokkal, és viszonzásul véget vetek fájdalmaitoknak, bajaitoknak és szükségteknek. Gondoskodom rólatok, ahogy illik az istenhez. Nem veszem vissza tőletek a két folyót, hiszen jöhet a szárazság, és akkor hasznotokra válnak vizükkel. De kaput nyitok a vizeknek, hogy eltakarodhassanak földjeitekről.”

Így beszélt Bocsika, ezután felemelte aranypálcáját, és Tekendama felé hajította. A pálcá szétszakította a sziklát, és a víz elindult az új kapun. De vékony volt Bocsika isten pálcája, és ezért keskeny maradt a kapu, nem engedte át az összes vizet. Ettől van az, hogy téli időszakban még mindig megduzzadhatnak a folyók, és elönthetik a földeket. Az ország azonban megmenekült, és amikor a földek megszáradnak, vetni lehet, és az emberek megtalálják élelmüket...

Ettől kezdve a nép tiszteli és imádja a szivárványt és a szivárványban megjelenő istent. Áldozatot mutatnak be neki. De eltelnék félelemmel, mert tudják, hogy Csibcsacsum megbünteti őket. Így hát sok embernek kell meghalnia, ha a szivárvány megjelenik a hegyen...

Bocsika isten megbüntette Csibcsacsumot gonosztetteiért. Megparancsolta neki, hogy emelje vállára és tartsa a világot. Előtte guajakanfából faragott nagy oszlopokon nyugodott a világ, nem is mozdult meg soha. De mióta Csibcsacsum tartja a vállán, gyakran megmozdul.

Mert nagy a világ súlya, ránehezedik az isten vállára, nyomja, és ilyenkor Csibcsacsum egyik válláról átteszi a másikra. Megmozdulnak a föld alapjai, és remeg ilyenkor a világ...

SZADIKIA SZONODA

Négy emberöltővel ezelőtt, négyszer hetven esztendővel ezelőtt egy Nompanem nevű kacika uralkodott Szogamoszóban.

Senki sem tudja, honnan, senki sem tudja, merről, egy férfi érkezett a vidékre. Hosszú volt a haja és fehér, szakálla övig ért, fehér volt az inge és válltakarója. Talán ő volt az, akit más népek Nemtereketebának mondanak. De ezt nem tudja senki...

Beszélt a föld lakóihoz, és tanította őket.

Fején és karján a kereszt jelét viselte, buzogány volt a kezében, és hosszú zarándokbot.

Háromféle néven is nevezik őt az emberek.

Egyik neve Szadikia Szonoda, vagyis az Emberek Atyja.

Másik neve Szugundomosze, vagyis a Láthatatlanná Váló Szent.

Harmadik neve Szugunszua, vagyis az Ember, Aki Eltűnik.

Az első hely, ahová Tunha völgyében érkezett a férfi, Gamsza volt, Toju közelében. Egy barlangba vonult, ott élt három napig. A környék főnökei felkeresték őt a barlangban, és ő rangokat és méltóságokat adott nekik, érkezésük sorrendjében. A főnökök még ma is őrzik tőle kapott rangjukat és méltóságukat...

A szogamoszói kacika volt a legidősebb és legelőkelőbb a környéken, és ezért nem hagyta el házáat, hogy Szadikiát felkeresse. Büszkeségében és gőgjében nem törődött Szadikiával.

Ekkor a vándor továbbvonult a völgyben, és Otga falujába érkezett.

Felkerekedett erre a szogamoszói kacika is, egész háza népével és minden emberével, hogy felkeresse Szadikia Szonodát. A vándor szólt hozzá és kíséretéhez...

Megtanította az embereket a gyapotfonál sodrására, megtanította köpenyek és válltakarók szövésére, törvényeket és tanácsokat adott nekik, és megtanította őket a békességre és az egyetértésre...

Ezután Isza faluba ment, és ott eltűnt.

Nem látta többé senki.

De lába nyoma ott maradt az egyik sziklán. Tisztelik a nyomot a férfiak és az állapotos asszonyok. Az asszonyok megkaparják a

követ, és porát vízzel megisszák, hogy könnyű és szerencsés szülésük legyen...

Mialatt Szadikia Szonoda Szogamoszo környékén tanította az embereket, felkeresték őt Bogotá völgyének lakói, és segítséget kértek tőle. Szárazság volt a völgyben, elapadtak a vizek, ezért kérték Szadikia segítségét.

A vándor segített rajtuk, vizet adott nekik, éppen idejében, így Bogotá lakói elmondhatták, hogy életüket Szadikia kezéből kapták. Elterjedt mindennek a híre, és a nép egyre jobban tisztelte a vándort.

Amikor Szadikia elhagyta az embereket, összehívta a sokaságot, és beszélt hozzájuk. Kihirdette, hogy örökségét a szogamoszói kacikára hagyományozza.

Ettől kezdve a szogamoszói kacikák tudták mindazt, amit a vándor, és ugyanakkora volt a hatalmuk. Uralkodtak az esőn és a napsütésen, és akaratuk alá hajtották az időt. Ha deret parancsoltak, jött a dér, ha fagyot, jött a fagy. És így volt a hőséggel, az aszályal és a betegségekkel is.

Híressé vált Szogamoszo temploma, és felkeresték a völgyek és falvak lakói, hogy ott könyörögjenek Szadikia Szonodához...

A NAP SMARAGDGYERMEKE

Hatalmas kacika uralkodott abban az időben Guacseta falujában. Két szépséges hajadon lánya volt a kacikának, és mind a két lány azt kívánta, hogy férjük maga a Nap legyen. Mivel hallottak egyszer egy jövendölést, és a jövendölés azt mondta, hogy Guacseta falujában gyermeket szül egy szűz, és a gyermek a Napisten lesz emberi alakban.

Reggeli szürkületben felkeltek fekhelyükről a lányok, elhagyták apjuk szalmafedelű nádpalotáját, és elindultak a hegyoldalban, hogy találkozzanak a Napistennel.

A hegy csúcsán lefeküdtek, és várakoztak. Várták, hogy sugaraival érintse, simogassa, szeresse őket a Nap. Így cselekedtek minden hajnalban, míg egy napon csoda történt. Terhes lett az egyik szűz, és maga is azt hirdette, hogy szerelmese a Nap.

Elmúlt kilenc hónap, és ekkor a lány egy csodálatos smaragdot szült, Guakatát, vagyis zölden-fénylő-szép-követ. Fogta a lány a smaragdgyermeket, becsavarta puha gyapotkendőkbe, melléhez szorította, és ott hordozta néhány napig. És mikor elmúlt néhány nap, a smaragd gyermekké változott, és a Gorancsacska nevet kapta.

Huszonnégy évig nevelték a smaragdgyermeket a kacika szalmafedelű nádpalotájában, ellátták minden jóval, mindennel, ami jár a Napisten fiának. Szájról szájra járt a völgyben és az országban a fiú születésének és neveltetésének híre, hallotta mindenki a csodát, és úgy nézett a fiúra mindenki, mint a Nap fiára.

A fiatalember maga is büszke volt arra, hogy ő a Nap fia, és egy napon elhatározta, hogy nem marad Guacseta kis falujában, hanem elindul és felkeresi Ramiriki udvarát, hogy nagyságát és hatalmát megismerje.

Amit elgondolt, meg is cselekedte. Elindult Ramiriki udvarába. Egynapi járásnyira volt az udvartól, amikor Ramiriki megtudta érkezését, és a fiatalember fogadására és üdvözlésére sietett.

Vendégül látta palotájában, elhalmozta ajándékokkal, ahogy ez illik, hiszen a fiatalember a Nap fia volt, és felébresztette benne a kíváncsiságot: menjen tovább, látogassa meg Szogamoszót, akinek

hírét és nevét, hatalmát és nagyságát széltében-hosszában ismerték az emberek.

Szogamoszo tisztelettel és a fenséges atya fiának kijáró szívélyességgel fogadta a fiatalembert, ünnepélyeket rendezett mulattatására és elhalmozta ajándékokkal és adományokkal. Gorancsacsa pedig megajándékozta Szogamoszót mindazzal, amit Ramirikitől kapott.

Teltek-múltak a napok Szogamoszo udvarában, vigalom követte a lakomát és lakoma a vigadozást, amikor Gorancsacsa felkerekedett, és elindult, hogy visszatér Ramiriki falujába. Útközben, a Paipa sziklánál, egy férfi közeledett vele szemben. A férfi Ramirikiből futott, hogy hírt vigyen Gorancsacsának. Elmondta, hogy távozásuk után a kacika felakasztott egy ifjú legényt, Gorancsacsa kedves kísérijét, aki Ramiriki udvarában maradt.

Rettenetes haragra gerjedt Gorancsacsa. Sietve vonult Ramiriki falujába, és büntetésül megölte a kacikát, magát pedig a tartomány főnökévé és urává nyilvánította. Nem mertek neki ellenállni az emberek, hiszen tudták, hogy erős és akaratos férfi, és tudták, hogy apja maga a Napisten.

Ramirikiből Tunjába vonult Gorancsacsa, ott alapította meg uralkodói székhelyét, ott választott szolgálókat a legkülönbek közül. Volt egy hírnöke is, hatalmas termetű férfi, nem tudta róla senki, hogy honnan és merről érkezett, mégis első volt a kísérők között, és legnagyobb tekintély a szolgák között... A hírnöke volt Gorancsacsának.

Ettől az időtől kezdve a lcacikák után mindig a hírnökök voltak az elsők rangban és értékben...

Gorancsacsa hatalmas uralkodó volt, büszke, uralomra éhes és kegyetlen. Megtiltotta mindenkinek, hogy hozzá szólani vagy arcába pillantani merészeljen, de ebben nem különbözött a többi kacikától. Hanem azt is megparancsolta, hogy akik engedélyével hozzá szólnak, vessék magukat a földre, és szorítsák arcukat a föld porába.

Szigorúan és kegyetlenül büntetett a legkisebb bűnökért is, és ezért nem merte megtagadni parancsait senki, még akkor sem, ha halálos veszedelembé küldte az embereket.

Ha megkorbácsoltatta az embereket, abban is kegyetlen volt, mert a bűnösöket kaktuszlevelekre fektették, és korbáccsal és bottal ütötték...

A helység végén, az utolsó házon túl, templomot építtetett apjának, a Nap istenének, és megparancsolta, hogy sűrűn mutassanak be áldozatot a templomban. Az év egyik napján ünnepélyt rendezett maga is, és nagy pompával áldozott apja emlékének.

Összehívatta ezen a napon a nép egész sokaságát, és elindult a templom felé, nyomában a sereggel.

Lába elé, amerre csak lépett, színes mintájú, finoman szőtt takarókat terítettek és bár a palota nem esett messze a templomtól, mégis három napig vonult ünnepélyesen a menet. Amikor odaértek, Gorancsacsá bevonult a templomba, és három napig maradt ott, egyedül atyja előtt, a legszentebb helyen.

És három napig tartott a visszatérés a palotába.

Azt kívánta, hogy apja tiszteletének temploma pompás legyen és csodálatos. Ezért megparancsolta, hogy értékes kövekből hatalmas tömböket vágjanak, és távoli vidékekről a templomhoz vigyék. Három vastag követ el is vittek a templom helyére. Ott vannak ma is, láthatja őket bárki. Két másik kőtömb a Ramiriki felé vezető úton hever, és ismét kettő Momikira falujában.

Senki sem látta a követ cipelő szolgákat, éjszaka, titokban dolgoztak, démonok voltak, Gorancsacsá szolgái... De a templomot sohasem tudták felépíteni.

Gorancsacsá jóslatot kapott, hogy az ellenség egy napon felfedezi az ő országát is, és meghódítja. Ezért összegyűjtötte egyszer minden alattvalóját.

Hosszú beszédet intézett a néphez, és megjövendölte, hogy erős, vad és kíméletlen nép érkezik hamarosan, kegyetlen emberek, akik mindenkit bántalmaznak és rabszolgamunkára kényszerítenek. Azután elbúcsúzott népétől. Most elmegy – mondta –, hogy ne lássa szenvedésüket, de néhány év múlva visszatér közéjük...

Ezután belépett palotájába, és soha többé nem látta senki...

TESTVÉREK SZERELME

Tunja és Ramiriki első kacikájának Hunzsahua volt a neve.

Csodálatosan szép nővére volt Hunzsahuának. A férfi látta a lány szépségét, beleszeretett, és szeretne volna, ha vágyát csillapítja a lány.

Anyjuk azonban éberrel figyelt és vigyázott, és ezért Hunzsahua nem juthatott el vágyai teljesüléséhez. Gondolkozott tehát, és ravaszul kieszelt valamit. Azt mondta anyjának, hogy Csipata falujába utazik, mert gyapjút akar vásárolni. Titokban azt gondolta ugyanis, hogy az asszony elengedi vele az útra nővérét is, és akkor nyugalmat találhat kínzó szenvedésére.

Így is történt.

Az asszony megengedte, hogy a lány elkísérje fivérét.

Néhány nap múlva azután hazatértek.

Múltak a napok, és az asszony egyszer csak észrevette, hogy rossz oltalmazóra bízta lányát, mert a lánynak megduzzadt a hasa és a melle.

Iszonyú haragra gerjedt az asszony, felkapta az anát, vagyis a botot, amivel a kukoricásört keverték, mert ez volt keze ügyében, hiszen éppen a kukoricásör készítésének ideje volt, és meg akarta verni a lányt. De a lány elugrott az ütés elől, elbújt a söröskorsó mögé, így védte magát anyja haragjától. Az asszony a söröskorsót ütötte meg, a korsó eltört, kiömlött belőle a sör, és a nyerstésztára folyt és összekeveredett vele.

A szomjas föld megnyílt és elnyelte a sört. Egy kút keletkezett ennek emlékére, de persze a kútban a sör vízzé vált. Még ma is láthatja bárki a kutat, ha arra jár...

Látta anyja rettenetes haragját a fiú, és látta, hogy az asszony hogyan akarta bántalmazni a lányt, és ettől nagyon megharagudott maga is. Dühében és indulatában elhagyta a szülői házat. Felment a falu fölött emelkedő hegyre, és ezer átokkal megátkozta a völgyet.

Fogott az átok, és az ország terméketlen lett, és olyan zord, hogy nem található párja sehol a világon. Vad és haragos szelek járnak vidékeit, korbácsolják és kopárrá változtatják földjét, és olyan terméketlen a talaja, hogy alkalmatlan az emberek letelepedésére...

A hegyen elővette Hunzsahua fakürtjét, vagyis a tatát, belefújta, így hívta maga után a leányt. Kiröppent a hang démona a kürtből, elrepült a házig, átadta Hunzsahua üzenetét a lánynak. A lány is jobbnak látta, hogy elhagyja a házat, elmeneküljön anyja haragja elől; tudta, hogy veszedelmek és kínok várnak rá otthon, ezért elindult, és felment ő is a falu fölött emelkedő hegyre, ahol már várta a fivére.

Elhatározták ezután, hogy örök időre elmennek a környékről.

Hunzsahua kacika nem tudta, melyik irány volna a legjobb, ezért dárdáját egy dárdavetővel a levegőbe hajította. Repült, suhant, zúgott a dárda, csörgött, mint a csörgő, és zümmögve és csörögve kísérte őket egész útjukon, míg egy elhagyatott völgybe nem érkeztek. Itt a lány érezte, hogy közel van órája, szülési fájdalmai megkezdődtek, és egy gyermeknek adott életet.

De nem merték magukkal vinni a gyermeket, ezért Hunzsahua kővé változtatta, és otthagyták egy barlangban. Ma is ott van a kőgyermek, láthatja mindenki, aki arra jár...

Ezután a kacika újra levegőbe hajította dárdáját, és mentek, megszabadultan terhűktől, arra, amerre a suhanó-zúgó-csörgő dárda mutatta az irányt.

Áthaladtak Bogotá vidékén, és Szienega közelében a Te-kendama-vízeséshez érkeztek. Átmentek a folyón, és amikor a túlsó partra értek, hatalmas fáradtság telepedett rájuk. Nagyon hosszúnak érezték az utat.

Idegen volt a föld, idegen volt a vidék, érezték, hogy sorsuk ezután csak rosszabbra fordulhat.

Ekkor elhatározták, hogy mind a ketten kővé válnak, így is történt.

Beleléptek a folyóba, és kővé változtak.

Láthatja őket mindenki, aki azon a földön megfordul, mert ott fekszenek a folyó közepén...

Így történt, ami történt, és ennek emlékére van az, hogy a kacikák nem riadnak vissza, hogy nővéreikkel szerelmeskedjenek vagy összeházasodjanak...

ELDORÁDÓ

Amikor Sebastián és Belalcázar spanyol zsoldoskapitány 1534-ben az Úr születése után megalapította Francisco de Quito városát, minden módszerrel kikutatta és körülmélt az országot, híreket és felvilágosításokat gyűjtött, és nem mulasztott semmi alkalmat, hogy adatokat szerezzen az indiánoktól az ország minden vidékéről és minden tartományáról.

Történt egyszer, hogy Quito városában egy idegen indián jelent meg. Belalcázar maga elé vitette és hazája felől kérdezgette. Az indián azt válaszolta, hogy Mueketából származik, és kacikájának Bogotá a neve.

Ekkor tovább faggatták, aranyat tettek elébe, és megkérdezték, hogy van-e ebből a fémből az ő országában.

Az indián azt felelte, hogy van, nagy mennyiség található belőle, aztán azt is mondta, hogy sok smaragd is van, de ezt a maga nyelvén zöldkőnek nevezte.

További kérdezősködésre még mást is elmesélt az indián.

Elmondta, hogy a kacika földjén van egy tó. Ezt a tavat néhányszor minden esztendőben felkeresi a kacika, jól épített tutajra száll, és a tó közepére hajózik.

Anyaszült meztelenül ül a kacika a tutajon. Testét tetőtől talpig ragacsos gyantával kenik be, ezután beszórják finom aranyporral. A gyantaréteg sűrűn bevonódik aranyporral, vastag és tökéletes burkolat, szinte második bőrréteg képződik belőle a kacika testén. Amikor a nap felkel és az áldozat idején első reggeli sugarait a kacikára veti, csillog és sugárzik a kacika a fényben.

Így hajózik a tó közepén, és viszi az áldozatot az istennek.

Amikor odaér, varázsszavakat mond, és néhány darab aranyat és néhány szép smaragdot dob a tó vizébe. Utána a kíséret szappanfűvel megmossa egész testét, és az egész arany a vízbe hull.

A szertartásnak ezzel vége, a kacika visszatér a partra, és fölölti ruháit.

Belalcázar és katonái nagyon megörültek a hímek, hiszen a perui felfedezések és hódítások csak fokozták, és nem csillapították vágyaikat, és elhatározták, hogy követik az indián útmutatásait. Arról

beszélgettek maguk közt, hogy milyen nevet adjanak az új tartománynak, mivel különböztessék meg a meghódított tartományoktól, és elhatározták, hogy az aranyozott-ember-tartományának nevezik, vagyis Eldorádónak...

Új-Granada indiánjainak babonás szokásai közé tartozik – amint beszélük – az is, hogy isteneiknek, elsősorban a Napnak, tárgyakat áldoznak fel, a vízbe dobva őket...

De nem tartanak alkalmasnak az áldozatok bemutatására akármilyen vizet, csak olyat, amelynek vagy a fekvése különös, vagy más ok miatt megfelelő az áldozat bemutatására...

Ezek közt a vizek közt leggyakrabban felkeresett és leghíresebb babonás hely a Guatavita tó volt, körülbelül egy mérföldnyire Guatavita helységtől. Ezer ürügyet találnak az indiánok, hogy ott áldozatokat mutassanak be, és így a tó híres szertartáshellyé vált. Egy magas hegylanc gerincén fekszik, Guatavita helységtől északra. A tó felett magasodó hegyekben források és csermelyek erednek, folyóvá egyesülnek, beleömlenek a tóba, azután természetes lefolyásként folynak tovább. Bizonyos, hogy a tó több forrásból is táplálkozik, ezeket azonban a víz nagy mélysége miatt kikutatni nem lehet.

A tó kissé tojásdad, szélessége nem lehet több egy kőhajításnál...

Az indiánok erre a helyre mennek, és áldozatokat mutatnak be, úgy, ahogy megparancsolta nekik az ördög, aki ennél a tónál hatalmas sárkány vagy kígyó formájában jelenik meg.

Ha a kígyó megjelent, aranyat és smaragdot kellett neki áldozni. A tó partján, kis kunyhóikban élő papok gondosan ügyeltek arra, hogy a kígyó mindig megkapja az áldozatot.

Ilyen áldozatok bemutatása régen is szokásban volt, de még gyakoribbá vált a kacika feleségének esete után...

Nagyon régen, ősidőkben, sok-sok emberöltővel ezelőtt, amikor még kacikák uralkodtak teljes szabadon, mert a zsarnoki Bogotá még nem hajtotta uralma alá őket, élt Guatavitában egy kacika, aki a leghatalmasabb volt a környék főnökei között.

A szomszéd törzsek kacikái elismerték hatalmát és nagyságát, amely tehát nem zsarnokságon és megaláztatáson nyugodott, mint Bogotá idejében, hanem tiszteleten és hódolaton.

Nemesek véréből származott a kacika, előkelő családból, és nemcsak származása, de személyes tulajdonságai is alkalmassá tették, hogy hódoljanak előtte az emberek.

Történt egyszer, hogy egyik asszonyát, aki származásban, szépségben és jó tulajdonságokban túlszárnyalta minden társnőjét, első asszonyává tette Guatavita, és minden formában kimutatta iránta érzett szeretetét.

Bízott az asszonyban Guatavita, nem vigyázott rá eléggé, és így történt, hogy az asszony megcsalta férjét az egyik udvari nemessel. A titok azonban nem maradt titok, és hamarosan Guatavita fülébe jutott.

A kacika szigorú őrséget állíttatott, vizsgálatot rendelt el, hogy a házasságtörést leleplezze, és rövid idő múlva kezére is került a házasságtörő nemes.

Büntetése olyan volt, mint ilyenkor szokásos: kegyetlen halálbüntetés. Nemi szervét levágták, őt magát pedig karóba húzták.

Ámde a kacika örök emlékeztetőt akart adni házasságtörő asszonyának, ezért nem büntette halállal, hanem azzal, hogy egy lakomán, amelyet a nép bizonyos alkalommal rendezett, az asszonynak meg kellett ennie a csábító nemi szervét.

Mindez azonban még nem volt elég.

A nép nem elégedett meg azzal, hogy a büntettről és a büntetésről a lakomákon és a táncünnepélyeken, a kacika udvarában és palotájában, az asszony füle hallatára énekelt, hanem az ország minden házában is, és így hírért vitte mindenüvé az asszony bűnének. Így rendelte ezt maga Guatavita, minden asszony figyelmeztetésére és a házasságtörő büntetésének fokozására.

A lakomák és táncünnepélyek keserű ünnepségekké váltak az asszony számára, fokozták kínjait és kétségbeesését, úgyhogy végül elhatározta, megváltik életétől. Csak megfelelő alkalomra várt.

Egy napon aztán megtalálta a várva várt alkalmat. Elhagyta férje palotáját, csak egy kíséző asszonyt vitt magával, és kislányát, akit nemrégiben szült férjétől, a kacikától. Lépteit a tó felé irányította. Amikor a tóhoz ért, anélkül, hogy a tó partján kunyhóikban élő papok

észrevették volna, bedobta a tóba gyermekét és az asszonyt, és utánuk ugrott maga is.

Elsüllyedtek és megfulladtak.

Meghallották a papok a víz csobbanását, kirohantak kunyhóikból, látták, hogy mi történt, de segíteni már nem tudtak. Nappali világosság volt, és így felismerték a vízbe fúló asszonyt.

Segíteni nem tudtak már, egyikük mégis sietve a kacikához rohant, és elvitte a szerencsétlenség hírért. Szívében halálos félelemmel rohant a kacika a tóhoz. Nem akarta elhinni, hogy feleségét ilyen szörnyű tett elkövetésére viszi az elszenvedett fájdalom, és megrázta a gyermekének elvesztéséről kapott hír.

A tóhoz ért, de már nem látott semmit, mert a testek elsüllyedtek a vízben. Megparancsolta, hogy hozzák fel a testeket még akkor is, ha a tó fenekéről kell felhozni őket, megparancsolta a legtudósabb varázslónak a papok közül, hogy bármi áron is, de hozza fel feleségét és gyermekét a víz alól.

A pap szertartásokba és varázslatokba kezdett, hogy teljesítse a parancsot.

Nagy tüzet gyújtatott a víztükör magasságában, és néhány lapos kavicsot dobott a tűzbe. Amikor a kavicsok izzottak, mint a szén, a varázsló levetette ruháit, a tüzes kavicsokat a tóba dobta, majd maga is a vízbe ugrott.

Jó úszó volt, tudott mélyre merülni, és így csak hosszú idő múltán bukott fel a tó vizéből. Egyedül jött, úgy, ahogyan a vízbe merült.

Elve találta az asszonyt – jelentette a kacikának. – Áll a víz fenekén egy kastély, szebb, mint az, amit itthagyt Guatavitában. Ott él az asszony, és egy kígyódémont tart az ölében. A varázsló a kacika nevében megmondta neki, hogy a történetekről többé nem esik szó, a büntetésnek vége, az asszony mégsem akart visszatérni. Azt mondta, hogy jól érzi ott magát, és azt is mondta, hogy minden fájdalmának férje az oka, és annak is, hogy el kellett válniuk. Megígérte, hogy lányát felneveli a tó fenekén, hiszen magányosságában társnőre van szüksége.

A kacika fájdalma nem csillapodott. Nem nyugtatta meg a varázsló híradása, és azt mondta, hogy legalább a lányát hozza fel a tóból.

A pap újra kavicsokat izzított tüzessé, a tóba dobta őket, és másodszor is lemerült.

Amikor visszatért, kezében hozta a halott kislányt.

És így szólt a kacikához.

A kígyódémon, aki az asszony ölében nyugszik, kivette a kislány szemét. Azt mondta, hogy ha a kislány holtan és vakon tér vissza a földre, akkor semmire sem lesz alkalmas,

és az emberek visszaengedik anyjához, aki a túlvilágon tovább vigyázhat rá.

A kacika nagyon tisztelte a kígyódémont, ezért engedelmeskedett. Megparancsolta, hogy vessék a kislány holttestét a tóba, mert ezt a kígyó is így akarja. A kislány teste hamarosan elsüllyedt a vízben.

De a kacika szomorú maradt és vigasztalan, mert nagyon szerette gyermekét és feleségét, és még azt is megbocsátotta neki, amit vele művelt.

Nem maradt tétlen a fáma, szétfutott az esemény híre az egész országban...

A tóhoz vitt áldozatok megsaporodtak, jelentőségük megnövekedett. Bármilyen bajuk történt, az emberek felkeresték áldozataikkal a tavat, mert úgy gondolták, hogy a tóban élő asszony meghallgatja őket és segít rajtuk. Nemcsak Guatavita alattvalói gondolkodtak így, hanem a szomszédos országok lakói is, hiszen hozzájuk is eljutott a történet híre.

Emberek érkeztek áldozatokkal a tóhoz, még a legtávolabbi országokból is, széles utak vezettek a vízhez, ezeken / vonultak a szent helyre az indiánok.

Néha-néha a tó vize fölött, az asszony alakjába öltözött, megjelent az embereknek az ördög. Felsőteste meztelen volt, alsótestét piros gyapotszoknya takarta. Jövendölt az embereknek. Megmondta a szárazságokat, az éhséget, betegséget, és az egyik vagy másik kacika halálát. Ezután megint eltűnt, és szegény emberek azt hitték, hogy az asszonynak valóban van hatalma elvenni, vagy megadni azt, amiről beszélt.

Áldozatot pedig a következőképpen mutattak be: fogtak két kötelet, azokat kifeszítették, úgy, hogy egymást keresztezzék a tó közepén. Ezután a papok és az áldozat bemutatói tutajon

megközelítették a tó közepét. Nyílnádból vagy csomóba kötözött másféle nád kötegeiből készítették a tutajt, vagy gerendákból készítettek valami csónakfélét, amelyen három-négy személy is elfért.

A tó közepére érkezve elvégezték az előírt szertartásokat, és elmondták a varázsszavakat, majd az áldozatot bemutató kívánságának és gazdagságának megfelelően, kisebb-nagyobb áldozati ajándékot dobtak a vízbe.

Az áldozati ajándékok között magas értékűek is voltak, például azok, amelyeket maga Guatavita kacika dobott a vízbe, amikor testét bearanyozták. Erre gondolt Quitóban az indián, amikor az aranyozott emberről, vagyis Eldorádóról mesélt...

UTÓSZÓ

Kötetünk mítoszai Dél-Amerikában születtek.

Pontosabban Dél-Amerikának azon a részén, ahol ősi indián birodalmak helyén és romjain ma Peru, Bolívia, Kolumbia és Ecuador helyezkedik el, határainkon a tropikus Venezuelával, az őserdő borította Brazíliával, a sivatagos Chilével.

Alig van a földkereken hely, amely annyi csodálatot ébresztett volna, mint ez a vidék; alig van táj, amely annyiszor és annyiféle embernek gyújtotta volna fel a képzeletét, mint ez a rejtélyekkel és hallgatással teli környék.

A tengerparton – a Csendes-óceán viharos partja ez – néma és kopár homoksivatagok, elfelejtett városok romjai, templomok, falak a homokba temetve, színes takarókba burkolt álarcos múmiák, és alig valami nyoma az életnek.

A tengerpart a nyugati félteke legszárazabb vidéke. Évek telnek el úgy, hogy nem esik az eső. Az Atacama-sivatag néhány pontján még sohasem láttak esőt az emberek.

Ezen a száraz partvidéken i. e. 2500 körül már növényeket termesztett a lakosság, tököt, paprikát, babféléket, gyapotot. Még ezer esztendő kellett, hogy észak felől, nem tudni pontosan, hogy honnan, megérkezzék a kukorica.

A part mentén meredeken, mint hatalmas fal, ugrik ég felé a Földgolyó egyik legmagasabb hegyvidéke, a gyerekkori olvasmányokban „vad Kordilleráknak” nevezett Andok. Kopár, zord hegyek, tetejükön fehér hósapka. Szakadékok – több mint százhusz szakadékot hidal át a La Pazból Limába igyekvő vonat –, meredek hegyfalak, egy-egy fordulóban váratlanul ember formájú szikla bukkan elő, mély tavak bámulnak az égre, tiszta patakok erednek a járhatatlan magasságokban.

A hegyek jó része magasabb 3600 méternél.

Az Északi Andokban szinte állandóan esik az eső, esőerdők nőnek, a hegyoldalakat dúsan benövi a fű. A Középső Andok vidékét a száraz és esős évszak erős kontrasztja jellemzi. Itt a tola-bozót, az icsufű és a jareta tenyészik, jó legelőt nyújtva a pásztorkodó indiánnak.

A vasútnak szinte áthághatatlan akadály ez a hegyvidék. De az indiánok gyalog utaztak, át a hegyeken, egyik völgyből a másikba.

A hegyek koszorújában fekszik a fennsík, az Andok Magasföldje. Négyezer méter magasban, ahol már ritka a levegő és kevés az oxigén, a Titilcaca különös beltengerét találja az utazó. Környékén négyzetkilométerek sokaságán faragott kövek, korukat alig lehet pontosan meghatározni; a hegyoldalban végtelen hosszú kőfalak teraszai védik a maroknyi földet, aztán várak és erődök; nem tudni, hogy védték-e vagy elnyomták a vidék egykori lakosságát.

A mély völgyekben későbbben kel a Nap, és korábban nyugszik. Nagy és tisztelt úr a völgyek fölött a Nap.

Kemény kőzetrétegek alkotják a hegyeket: gránit, porfír, diabáz, andezit. De könnyebben faragható homokkő és mészkő is akad...

A világ egyik leghíresebb faragott köve Tiahuanako rommezején a Napkapu. A XVIII. század végén került elő, szimbolikus figurák borítják. Magassága 273 cm, hossza 374 cm, vastagsága 51 cm. Vannak nagyobb faragott kövek is a Földön, de a Napkapu rejtélyesebb és szebb mindnél.

Továbbhaladva a kontinens belsejébe, meleg és termékeny földek következnek, kukorica-, gyapot-, koka-, kinoa- és okaültetvények.

Földjük mélye tele kamrás sírokkal, a sírokban urnák, vázák, agyagedények, egy emlékezet előtt élt ismeretlen nép nyomai. Faragott monolitok, melyek vicsorgó és ijesztő alakokat ábrázolnak, szájukból hosszúra nőtt hegyes szemfogak villannak elő, karmos mancsukban emberi figura vergődik.

Istenek képmásai volnának, vagy démonoké? Esetleg jaguárembereké? Határozott és biztos választ még senki sem adott a kérdésekre.

Ez az a föld, amelynek gazdagságáról csábító legendák járták be a világot, arannyal borított falú városok, és arannyal borított emberek lázas legendái. Itt volt valahol a híres Eldorádó, amelyet éppen úgy nem találtak meg soha, mint Sába királynőjének bányáit, vagy Atlantisz mesés kontinensét.

Konkvisztádorok, kalandorok, kincskeresők, misszionáriusok járták keresztül-kasul a környéket, halottakat és romokat hagytak

maguk után; elvittek minden mozdítható, nem kevés aranyat és „zöldkövet”, de korántsem annyit, amennyit aranyporos álmaikban láttak. Aztán másfajta kutatóknak adták át helyüket, akiket nem az aranyláz vitt a Csikamocsa és a Biankó folyó közé, hanem a megismerés, a titkok felderítésének vágya.

És így, amikor még alig foszlottak szét az aranyországról és az arannyal borított kacikáról szőtt álmok, máris új, legalább ilyen fényes ábrándok csillantak meg a vidék titkai fölött.

Mert a vidék tele volt titkokkal, alig megoldható, vagy megoldhatatlan rejtélyekkel.

Voltak kutatók, akik itt vélték megtalálni az elsüllyedt Atlantisz katasztrófa elől menekülő népének nyomát. De Atlantisz azóta végleg elsüllyedt. A régészeti, antropológiai és néprajzi kutatások ma már kétséget kizáróan igazolják: Amerika népe nem Atlantiszról futott, hanem Észak-Ázsiából menekült a fokozódó eljegesedés elől, 20-25 000 évvel ezelőtt, akkor még száraz lábbal kelve át a Behring-szoroson.

Mások szerint titokzatos utasok – vikingek, föníciaiak, egyiptomiak, stb. – vitték a kultúrát és a civilizációt a Magasföld népeihez.

A kolumbiai és perui kultúrtörténet kezdeteiről még nincs pontos képe a tudománynak. De a lelőhelyek legmélyebb rétegeiben, kb. 4300 évvel ezelőtről, a Huaka Prieta környéki ásatásoknál már olyan kiművelt formájú emlékekkel találkozunk, amelyek hosszú előzményekről tanúskodnak. A legkorábbi kultúrák eredete ma még nem eléggé tisztázott, mégis a kutatók úgy vélik, hogy a kultúra kialakulására a Magasföldön nagyobb lehetőségek nyíltak, mert az őshonos burgonya termesztése, a lámacsordák gyapja stb. jelentős gazdasági előnyöket biztosított. A mesterségek kifejlesztését természetes nyersanyagok – kitűnő kerámia-agyag, tömértelen gyapjú és gyapot, számos réz-, arany-, ezüst- és ónlelőhely – nagy gazdagsága megkönnyítette.

Egy új, különös formájú fegyvert, vagy érdekes és feltűnő ékszert, mintát vagy díszítést, egy-egy munkamódszert hozhat távoli nép küldötte, és a leletek alapján feltételezhetünk bizonyos – akár rendkívülinek látszó – kapcsolatokat is, de nem tételezhetjük fel egész kultúrák átültetését.

Amikor bizonyos „kutatók” igazolni akarták váratlan eszméiket, gyakran fordultak ahhoz a néhány mondához és mítoszhoz, melyek – szinte véletlenül – fennmaradtak és megőriztek valamit az itt élt népek szellemi kincseiből.

Minden félig megértett szóból, minden mítosztöredékből új és új mítosz sarjadzott, több, mint amennyit maguk az őslakók teremtettek, különös álmok az emberiség múltjáról, és a rejtélyek különös megoldásai...

A táj zord képe és ritka levegője, úgy látszik, kedvez a fantázia szárnyalásának.

A megmaradt mítoszokat, a hódítás után évekkel, szerzetesek, udvaroncok, írnokok, hivatalnokok jegyezték fel. De a mítoszok „emlékezete” néha meglepően rövid. Archaikusnak látszó szövegekről a tüzetes vizsgálat kiderítheti, hogy életkoruk alig néhány évszázad.

„Virakocsa mítosza – írja J. H. Rowe – viszonylag késői jellemvonásokat mutat. Olyan helységek nevét említi, amelyeket Topa Inka uralkodásának kezdete (1463!) után csatoltak az inka birodalomhoz. A történet feltehetően számos olyan korábbi, helyi legendán alapszik, amelyeket az inkák szája íze szerint módosítottak és olvasztottak eggyé a XV. század végén...”

És a teremtő Virakocsa mítosza még a legrégebbiek közé tartozik.

Még sincs semmi csodálatos abban, hogy az utazók vagy kutatók szabadjára engedték fantáziájukat a különös környezetben. Mindenütt romok és romok, rommezők rommezők mellett, hatalmas városok és épületek, egymáson halmozódó halott kultúrák, csodálatos kerámiák óriási tömege, nagyszerű szőttek és az aranyművesség remekei.

Aki látja a lámája után kullogó hallgatag hegyi pásztort, vagy a Titikaka taván totoranád-csónokban halászgató indiánt, nehezen hiszi, hogy ezek az emberek vagy őseik teremtették a léptenyomon előforduló csodákat.

Egy halott város romos világa különben is jó környezet az álmodozáshoz.

„Az idegen – írja Borges – a körkörös amfiteátrum közepére álmodta magát, amely valahogy a felgyújtott templom is volt, és látta,

hogy tanítványok hallgatag serege súlyosodik a lépcsőfokokra; a leghátsó arcok sok évszázad távolságában és a csillagok magasságában csüngtek, mégis világosan kirajzolódtak..

Aki – akár csak képen is – látta Pacsakamak romjait, a Kolka völgy ősi teraszait, Kuzko, vagy Szakszahuaman küklopszi falait, Macsu Pikcsu holdbéli táját, a Magdalena folyó völgyének monolitjait, a csimu vázákat és szőtteseket, a csibcsa aranyművesek, vagy a kecsua kőfaragók munkáit, aki látta a partvidéken előkerülő múmiák aranyarcát és drágakőszemét, az valóban azt érezheti, hogy évszázadok távolságából és a csillagok magasságából, vagy a múlt iszonyú mélységeiből tisztán kirajzolódó emberi arcok tekintenek rá. Távolságot és közelséget érezhet egyszerre, emberi élet távolságát és emberi munka közelségét...

A spanyol hódítás idején két nagy kultúra- és civilizáció-teremtő birodalom virágzott az Andok vidékén. Egyik az inka kemény kézzel összetartott, soknemzetiségű, de egynyelvűvé és egységes akaratúvá fegyelmezett birodalma; a másik a csibcsa nép lazább szervezetű, több kisebb fejedelem vagy papkirály irányította birodalma.

Az inka birodalmát Tahuantinszujunak, vagyis „Négy Földrésznek” nevezték. A Peru név, mint annyi más földrajzi elnevezés, félreértésből született. A név Biruból torzult Peruvá...

A csibcsa birodalom eredeti nevét nem ismerjük. Szogamoszo, Bogotá, Tunha, Guatavita stb. azonban nemcsak egy-egy mítosz főhősét jelöli, hanem egy-egy fejedelemség nevét is. Ezt a nehezen megközelíthető országot mondták a spanyolok az „Aranyozott Ember Országának”, vagyis Eldorádónak.

Egyik birodalom népe sem ismerte az írás tudományát. Történelemről beszélni írásos dokumentumok nélkül pedig alig lehet...

Kolumbia őstörténetéről szólva W. C. Bennett kénytelen megállapítani: „Jelenlegi archeológiai ismereteink alapján csupán kísérletet tehetünk e kultúrák kronológiájának felállítására. Az egyes területek stratigráfiájának hiánya, a területek közti stilisztikai összevetés bizonytalansága, és általában az információk szegénysége lehetetlenné teszik, hogy mélyreható következtetésekre jussunk...”

És alig mehetünk túl Bennett megállapításán, ha a partvidék vagy a Magasföld, a csimu kultúra vagy a Tiahuanako kultúra kronológiájára gondolunk.

Mégis az utolsó negyedszázadban rendkívül megnövekedett a Kolumbusz előtti, prekolumbián Peruról szerzett tudásunk. Számos expedíció folytatott ásatásokat és tett közzé lelkesítő jelentéseket eredményeiről. A régészek előtt eddig teljesen ismeretlen területek tárták fel titkaikat. Az ásatások bizonyossága szerint a Pizarro előtti Peruban az inka kultúra éppen úgy betetőzője volt egy hosszú művelődési korszaknak, mint ahogyan Mexikóban az aztékok kultúrája. Peruban is a meglehetősen rövid inka korszak (1438-1532) előtt is jelentős eseményei voltak a művelődésnek. A preinka kultúrák számos területen egyenrangút, sőt némely esetben az inka műveltségénél kiválóbbat alkottak.

Radiokarbon-vizsgálatokra, rétegvizsgálatokra és más módszerekre támaszkodva ma már határozottan kijelenthetjük, hogy négyezer évvel ezelőtt tengerparti halászok és vadászok ráléptek arra az útra, amely az inka birodalomhoz, a dél-amerikai indiánok teremtőerejének, szervezőképességének, államalkotó képességének legnagyobb eredményéhez vezetett.

Az út azonban meglehetősen hosszú volt.

Bizonyos, hogy a perui tengerparton már jóval időszámításunk előtt zsákmányoló és félültetvényes gazdálkodást folytató lakosság élt. A gazdálkodás fejlődésére döntően hatott a tenger és a halban és vízben gazdag folyók közelsége. Ezen a területen a primitív ültetvényesek megtelepedettsége magasabb fokú volt, mint Észak- vagy Közép-Amerika primitív ültetvényeseinél. Számos, félig földbe épített agyag-, vályog- és kőházat találtak itt...

A leletek bizonyossága szerint az itt tenyésztett kukorica már gazdag aratást adó, „kifejlesztett” fajta volt, jobban megfelelt a táplálkozás céljainak, mint a Tamaulipasban (Mexikó) vagy a Batbarlangban (Arizona) talált fajta.

Röviddel a kukorica megjelenése után, i. e. 1200 körül, megjelent az agyagművesség is. Bár e tényezők még nem hoztak gyökeres változást az életmódban és a kultúrában, mégis figyelemre méltó, hogy i. e. 1200 és 750 között kultikus központok keletkeztek, mesterséges földhalmokkal és terekkel.

A földművelés azután intenzívebbé vált, és valószínűleg ennek következtében, i. e. 750 körül, megszorodtak a parttól távolabbi völgyek belsejében meghúzódó települések is. Ezt az időpontot tartják a megtelepedett, intenzív földművelés kezdetének.

A gazdasági-kulturális átalakulás ezután rendkívül meggyorsult.

A folyók völgyében számos kisebb kulturális góc alakult és fejlődött a maga módján. E kulturális gócot jellegzetes kerámiák alapján, azok stiláris jegyeit figyelembe véve osztályozza és különbözteti meg a tudomány. Az egyes kultúrák általában lelőhelyükről kapják nevüket: Parakasz, Mocse, Ika, Nazka, Pacsakamak, Rekuaj stb., stb.

A különösen hangzó nevek, amelyek a mítoszokban kultúr-héroszokat vagy isteneket jelölnek, itt lelőhelyek neveivé válnak.

Említettük, hogy a tengerpart ritkán kap esőt. A partvidék száraz sivatagi homokja, akárcsak Egyiptomban, itt is kitűnő konzervátornak bizonyult. Megőrizte mindazt, amit betakart, vagy amit az emberek belétemettek. A partvidéken készített repülőfelvételek különös, gyakran mérnöki pontossággal kirajzolt városok, várak vagy kultikus helyek képét mutatják, az ásók nyomán épségben megmaradt múmiák kerülnek elő a homokból...

Az ásatások során textil-, bőr- és fatárgyakat is találtak. Finoman hímzett, színes gyapjútakarókat, tollsisakokat, fából faragott öntőmintákat, eszközöket, szerszámokat. Így vált lehetővé, hogy az egyes kultúrákat pontosabban meghatározzák, jellegzetességeiket felismerjék.

Az Andok Magasföldjén a két legrégebbi kultúra a Csavin és a Titikaka-tó partján feltárt Tiahuanako-kultúra.

A Csavin-kultúra jelentős építészeti, szobrászati és kerámiai emlékeket hagyott hátra. Leggyakoribb motívuma a jaguárfej, amely nagyvonalúan mintázott, szögletes szobrokon jelentkezik.

A Tiahuanako-kultúra – az ősi istenek lakóhelye – i. sz. 500 és 1200 között több korszakban is virágzott. A monumentális épületek romjai már az inkák csodálatát is kivívták, és Max Uhle első feltárásai óta a mai napig, mindig akadt szépségeinek bámulója, titkainak kutatója. Művészei csodálatos kőfaragók voltak, a kereket sem ismerve, hatalmas kődarabokat szállítottak igen jelentős

távolságokra, rejtélyes épületeket emeltek, s mintha mindezt csak azért tették volna, hogy gondot és fejtörést jelentsen munkájuk a késői kutatóknak. Tiahuanako történetéről biztosat mondani még ma is szinte lehetetlen. Bizonyos azonban, hogy hatásának nyomával a Magasföldön és a tengerpart kultúráinál egyaránt találkozunk.

Tiahuanako népe vagy népei sokszínű kerámiát készítettek, szobraikat a mindent szögletesítő stílus jellemzi. A fentebb már említett Napkapu is az ő tehetségüket dicséri, őrizve világképük egy megfejthetetlen töredékét.

A partvidék legjelentősebb kultúrája a csimu. Jóval az inkák előtt – i. sz. 200 és 700 között – virágzott, majd 900-1000 és a XV. század második fele közt érte el tetőpontját. A műveltség gazdag hagyatékát: nagyszerű agyagművészetét, textíliáit, és építészeti emlékeit a régészet tárta fel.

„Szinte hihetetlen – írja Leicht, a csimu kultúra neves kutatója –, hogy ennyire primitív eszközökkel miként tudták a műalkotások materiális alkatát megteremteni, és egy hatalmas államapparátus munkáját elvégezni. A kerék ismerete nélkül, igavonó állatok nélkül óriási terheket szállítottak; korong nélkül pazarul formált edényeket készítettek; a szokatlanul egyszerű szövőszékeken olyan textíliákat állítottak elő, amelyek minden összehasonlítást kiállnak...”

Gazdálkodásuk alapja az intenzív földművelés volt, de szerepet kapott a zsákmányolás, a halászat és vadászat is. A társadalmi szervezet magja az aiju (ayllu) volt, a területi és származási kapcsolatokkal összefogott családok közössége.

A maga nemében páratlan, hogy elmúlt kultúrájuk hajdani képét, elsősorban kerámiák ábrázolására támaszkodva rekonstruálhatjuk. Ez a kultúra csupán a régészet módszereivel ragadható meg, az írást nem ismerte, de ami az emlékek rögzítését illeti – egy társadalomban, amelyben az írás a „levegőben lógott” –, a fennmaradt vázák tömege, a „kerámiai képeskönyv”, ahogy Krickeberg szellemesen elnevezte, lehetővé teszi, hogy a társadalmi és a szellemi élet nem egy kérdésére választ kapjunk.

A csimu kerámia megdöbbentően reális képben vonultatja fel agyagedényein az élet hétköznapjait, és a képzelet világának alakjait és jeleneteit. Tollkoronás fejedelmek, díszbe öltözött, félelmetes harcosok, fúvócsővel vagy hálóval felszerelt vadászok és halászok,

himlőhelyes betegek, vallási táncot lejtő csoportok, groteszk démonok – a csimuk egész világa megtalálható az agyagedényeken. De megtalálható a portré is, komor pillantású harcosok, női alakok, papok vagy főnökök egyénített, pontos ábrázolása.

Az ábrázolt arcokból kiviláglik, hogy a csimuk között két embertípus élt: egyik nemesebb vonású, nyújtott, keskeny arcú, sasorrú; különböző más jegyekből ítélve ez volt az uralkodó réteg jellegzetes típusa. A másik széles pofacsontú, nyersebb vonású típus – hasonló fejeket a mai észak-perui parasztok között találhatunk – a csimu ültetvényesréteg képviselője.

Az edények ábrázolásairól fogalmat alkothatunk az ősperei népek történeti kapcsolatairól is, hiszen nemegyszer megmintázták a távolabb élő népek jellegzetes állatait, tárgyait is. Egyik edény például teherhordó lámát ábrázol, holott a láma jellegzetesen a magas hegyvidék, az Andok lakosainak teherszállítója volt, a forró, tengerparti éghajlatot nem viselte el. Egy másik edényen faleveleket eszik egy indián, és egy lapátkával csipetnyi meszet kever hozzá. Kokalevelet rág. A kokalevél azonban az Andok lejtőin terem, valószínű, hogy kereskedők vagy vándorló csoportok vitték a tengerpart csimu városaiba.

A kerámiák képeskönyve elbeszéli azt is, hogy hogyan közlekedtek a csimuk. Nádkötegekből összekötözött keskeny tutajon – az Andok hegyi tavain manapság is látható hasonló – lovagolva ül a csimu halász, hogy horoggal vagy kormoránnal – akár az ősi Kínában – halat fogjon. A kormorán nyakára gyűrűt tettek, hogy le ne nyelhesse az elkapott halat.

Egy másik edényen vadászjelenetet láthatunk. Őzeket kergetnek kifeszített hálók felé, vagy fúvócsővel madárra céloznak. A kerámiaábrázolások gazdag tematikájában meg kell említenünk a különféle állatok, madarak, növények, kunyhót építő férfiak, szülő nők stb. ábrázolásait.

A csimuk képzelete – mint mítoszaikból is láthatjuk – seregnyi istennel és démonnal népesítette be a természetet. A mítoszok világának egyik legjellegzetesebb szereplője a változatos alakban megjelenő jaguárdémon. Az alak szájából éles ragadozófogak merednek elő, fején a pánt a jaguár bőrét, fejét és mancsait ábrázolja.

A csimuk istenei gyakran öltenek emberi formát. Néha ugyan állatok maszkját viselik, de tevékenységük emberi tevékenység, és ezért jóval személyesebbnek hatnak, mint a többi perui kultúra jelképektől terhes istenfigurái.

Az istenség hol földművelés, hol vadászat közben jelenik meg, néha pedig csak a legfontosabb csimu kultúrnövény, a kukorica formájában. Ábrázolták égi alaknak is, trónján ülve, fején sugárkoronával, vagy az égboltot megtestesítő félköríves, kétfejű kígyótest alatt.

De megjelenítették az istenség ellenfeleit, a harcoló démonokat is. Hal formájú szörnyetegek, óriásrákok, őszállatokra emlékeztető lények, nagy méretű tengeri kagylókból előbukkanó különös teremtmények, a benépesített mitológiai világról és a csimuk gazdag képzeletéről beszélnek. De az istenség mellett is ott vannak kísérői és szolgálói, kutya, keselyű vagy gyík képében. Egy bagolyfejű démon a pap vagy varázsló szerepét játssza, egy harci istenség kolibrimaszkot visel.

A csimuk emberáldozatokat mutattak be isteneiknek.

Az áldozatot magas sziklacsúcsra vitték, lelökték, hogy teste szétzúzódjon a köveken. Ennek ábrázolását is megtalálhatjuk az edényeken. A hegy lábánál üldögél az istenség, kuttyája pedig az áldozat vérére nyaldossa.

A halottak világa is megtalálható a kerámiákon. A csimuk hite szerint a halottak csontváz alakban tovább élnek, emberi ruhát öltve részt vesznek a mulatságokon, táncolnak és zenélnek. A halott mellé, hogy túlvilági életét biztosítsák, elhelyezték életében használt eszközeit és tárgyait. Egyes kutatók úgy vélik, hogy a csimu portréábrázolások tulajdonképpen az elhunytak továbbélését biztosító, varázsserejű, valóság-hű képei a halottnak.

Az Andok fennsíkjáról betörő Tiahuanako-kultúra új korszakot nyitott a tengerpart történetében. De aztán néhány évszázad elteltével – régi hagyományaira támaszkodva, bár művészileg néha nyersebb fogalmazásban – újra felbukkan a csimu kultúra.

A csimu kultúra bukását a XV. században egyre jobban terjeszkedő inka birodalom okozta. Az inkák uralmuk alá hajtották a partvidéket, és 1470 körül a csimu birodalmat is leigázták. Bár a leigáztak eredeti műveltségét – hódítási politikájuknak megfelelően

– az inkák tiszteletben tartották, és csupán a politikai rendszert, a nyelvet és a vallást kényszerítették rájuk, nem kétséges, hogy a kis csimu városok, önállóságukat elveszítve, végül is felolvadtak az inka kultúrában.

A csimuk kultúrtörténeti jelentősége felbecsülhetetlen. Minden eredményüket, társadalmi-gazdasági berendezésüket is felhasználták vagy átvették az inkák.

Mítoszaik átformálódtak az inkák kezében, isteneik és hőseik, démonaik és szentjeik, nemegyszer az új uralkodók ruházatát öltve, megjelentek a nagy birodalom mítoszaiban.

A perui partvidék kultúráinak utolsó korszakaiban, a műveltség minden ágában új, különös elemek tűntek fel.

Akkoriban egy eddig jelentéktelen – kecsua nyelvcsaládhoz tartozó – törzs-csoport céltudatosan hatalmába kerítette az egész területet, és megalapozta Amerika egyik legkülönösebb politikai és társadalmi alakulatát, az inka birodalmát. A birodalom egyre nőtt, legnagyobb hatalma idején kb. 10 millió emberen és lcb. 3000 mérföld hosszúságú területen uralkodott az inka.

A fejedelem, a Szapa Inka feltétlen politikai hatalommal rendelkezett, ura volt életnek és halálnak, irányította a gazdasági és társadalmi életet, egységes nyelvet és vallást kényszerített a társadalomban meghatározott helyet elfoglaló alattvalóira.

Az inka birodalom gazdasági életének alapja az intenzív földművelés volt. Hosszú kőfalakat építettek, teraszokat, felhasználva minden művelésre alkalmas földdarabkát. A teraszok az Andok hegyoldalain szinte ugyanazt a képet mutatják, mint Kína vagy Indonézia rizstermelő vidékein. Mintha előbb egy-szintvonalas térkép készült volna, és csak utána épült volna a táj.

Az inkák ismerték az öntözést és a trágyázást, ehhez a part menti szigetek guanóját használták. Kinoát termesztettek, kukoricát, burgonyát, babféléket, földi mogyorót, maniokát, édesburgonyát, gyapotot, kokát...

A vadászatnak szerepe már nem volt, lámaféléket – alpakka, láma, vikunya, guanako – tenyésztettek, gyapjukat nyírták, teherhordásra használták őket.

Eszközeik kezdetlegeseek voltak. Többnyire ősi kőszerszámokat használtak, a korai inka periódusban fémeszközök alig fordulnak elő,

későbbi fázisában réz- és bronz-, arany- és ezüsttárgyakat találtak. Több kutató egyetért abban, hogy a peruiak a felfedezés idején a bronzkorszak kezdetén álltak. Mégis, az inkák e kezdetleges eszközökkel is, főleg az építészetben, bámulatra méltó eredményekhez jutottak.

Magas fokot ért el textilművészetük és kerámiájuk. A fonás és szövés női munka volt, lámagyapjút, fagyapotot, agavérostokat használtak. Szöveteiket kék, barna, vörös színű, gazdag motívumok borítják. Kerámiájuk is sajátos stílusjegyeket mutat. Geometrikus egyszerűsége, a formák célszerűségére törekedtek.

Építészeti stílusuk elűt a többi perui magaskultúráétól. Nagy méretű megalitikus épületeket emeltek, amelyeket inkább a finom kivitelezés, mint a díszítőelemek használata jellemez. A fővárosban templomokat és palotákat, a meghódított területeken pedig várakat építettek gránittömbökből.

Az inka birodalom vallási és politikai központja Kuzko volt. A város az inkák szerint jaguárhoz hasonlított, középső részét két folyó határolta; a jaguár feje, északon, Szakszahuaman erődje volt. Az erőd a város lakosságát védte ellenséges törzsek támadásától. Simára csiszolt, nagyméretű kváderkövekből épült, minden díszítés nélkül. Falának kiképzése a középkor európai várfalaira emlékeztet.

Az építőanyag területenként változott: a tengerparton agyagtéglát, az Andok keleti lejtőjén fát, a hegyekben követ használtak. A kövek megmunkálásához kőbaltákat, kőkalapácsokat és bronzvésőket használtak, aztán nedves homokkal csiszolták a tömböt simára. Tökéletes munkát végeztek. Mindenki leírta, írjuk le mi is, hogy egy késpengét sem lehet a tömbök közé szúrni.

A szögletes alaprajzú lakóházak rendszerint egy helyiségből álltak. Kémény nem volt, ablak nem volt, keskeny és alacsony ajtón át kapta a helyiség a fényt. Berendezési tárgy alig volt, a lakók gyékényen, pokrócba csavarodva aludtak. Bár az épületek többsége földszintes volt, építettek két-háromemeletes házakat is.

A politikai és vallási célokat szolgáló épületek természetesen gondosabb munkával, finomabb eljárásokkal készültek. Szépen építették meg az inka palotáit is.

Minden jelentős inka városnak volt temploma. A legnagyobbak természetesen Kuzkóban álltak. A vallási szertartások a főútvonalon

fekvő Korikancsában zajlottak. Egy nagy teremből – a Nap Terme – és mellé épített kisebb épületrészekből állt. A Nap Terme 28 méter hosszú és 14 méter széles volt. A középületek munkálatait „állami” mérnökök irányították, a tervező előre elkészítette az épület agyag- vagy kőmodelljét.

A közösség összetartozásának elve az építkezéseknél is érvényesült, például a világhírű Macsu Pikcsuban is. Ez az erődítményszerű komplexus az Andok keleti oldalán, magas sziklára épült. A házak egymáshoz épültek, csoportosan kis udvart vettek körül. Minden házcsoport valószínűleg egy aiju lakhelye volt.

Még ma is található Peruban utak, amelyek az inkák idején épültek. A birodalom irányításában, összekovácsolásában óriási szerepe volt a hegyeken-völgyeken toronyiránt haladó utaknak. Háború esetén itt vonultak a hadseregek és az utánpótlás oszlopai, és fontos szerepet játszottak a gyors hírszolgalatban. Elősegítették a kormányzást és a leigázott népek ellenőrzését. Szárazföldi járműveket az inkák nem ismertek.

A birodalmat több nagy keresztút szelte át. Az utak mentén szabályos távolságra pihenőhelyek – tambo – álltak. Minden tambo mellett raktárak voltak, itt lehetett beszerezni az élelmet, az úti felszerelést, itt voltak éjszakai szállások.

Az inkák egyik érdekes szervezete volt a futárszolgalat, vagyis a „csaszki”. Szerves része volt a szigorú fegyelemmel megszervezett, jól felépített hadseregnek, amely elsősorban használta az utakat, és a megerősített pontokon az inkák hatalmát biztosította. Az uralkodó 24 órás váltásos futárszolgalatot létesített. A futárok sürgős híreket, parancsokat, néha kisebb tárgyakat szállítottak. Szabályos távolságra kunyhók álltak az út mentén, ezekben kettesével futárok tartózkodtak. Egyikük mindig készenlétben állt, az utat kémlelte, közeledik-e futár. Ha meglátta a feléje közeledő csaszkit, elébe futott, átvette az üzenetet, kiput vagy küldeményt, és futott tovább. A futárszolgalatra külön képezték a fiatal férfiakat. Tizenöt napig tartott szolgalatuk; szívós, gyors futók voltak. Egyes feljegyzések szerint a Kuzko és Lima közti 420 mérföldes távolságot három nap alatt tették meg, mások szerint a hegyvidéken élő uralkodó friss tengeri halat ehetett, mert a futárok két nap alatt tették meg a tengerpartról a fővárosig az utat.

Az inka birodalom a legfejlettebb államforma volt az indián birodalmak között. Az inka állam minden részletét alaposan megszervezték, és egy nemesi réteg korlátlan hatalma alá rendelték. Az összpontosított hatalom erős hadseregre támaszkodott. Az uralkodórétgeből került ki a Nap megtestesítője, a Szapa Inka, vagyis az „Egyetlen Inka”, aki istenszerű helyzetet foglalt el a birodalom élén.

A felső nemesi réteg adta a legmagasabb állami tisztségviselőket, kormányzókat, hadvezéreket. Az egykori aijuk főnökei és a falu-elöljárók kisebb hivatalnoki tisztségeket kaptak.

Az inka birodalom földjének kétharmada az államé és a főpapoké volt, egyharmada az aijukat illette. Így volt a lámacsordákkal, kokaültetvényekkel, érclelőhelyekkel is: kétharmaduk az uralkodó kaszt kezében volt. Az aiju-közösség tagjainak kötelessége volt katonáskodni, felépíteni és karbantartani utakat és középületeket, megművelni az állami földeket, ércet bányászni és terhet szállítani.

A napisten fiaként tisztelt inka első felesége – rendszerint nőtestvére – a holdistennőt testesítette meg. Az uralkodónak számos felesége volt, ezek a „napszüzek” közül kerültek ki. A „napszüzek” kolostorszerű épületekben éltek, idősebb asszonyok felügyelete alatt. Az inka feleségei háztartási teendőket végeztek, szöttek, fontak, kukoricásört főztek stb. Urukát, az inkát a halálba is követték.

Egyébként az emberáldozatnak – az aztékokkal ellentétben – csekély szerepe volt az inka birodalomban.

Az inkák ismeretei meglepőek voltak. Csillagászati és orvosi tudásuk messze felülmúlta a többi dél-amerikai indián kultúrát. Gyógyításuk egyik eszköze a koponyalékelés, a trepanáció volt, főleg elmebetegesen és fejfájásban szenvedőkön alkalmazták.

Az inka kultúra nem jutott el az írás ismeretéig. Egy emlékrögzítő eszközt ismertek, a kiput. Ez a csomóírás elsősorban statisztikai célokat szolgált, bár egyes kutatók szerint vallási szövegek, uralkodók életére és a történelemre vonatkozó adatok rögzítésére is használták. A kérdés tisztázatlan, a kipuk nagy részét a spanyol hódítók máglyára vetették...

Az inkák „államvallása” a napkultusz volt, de szerepet játszott az ősök tisztelete is. Ezzel függ össze a temetkezés, a mumifikálás szokása. A halottakat guggoló helyzetben valósággal összecsomagolták, és mert elképzelésük szerint a halott a túlvilágon folytatja életét, mellé tették használati tárgyait és eszközeit. Az Andok száraz levegője és a homokos talaj minden konzerválás nélkül is lehetővé tette a halottak mumifikálódását.

1438-ban került a trónra Inka Pacsakutek, sorrendben a kilencedik uralkodó. Alatta és két utódja – Tupak Jupanki és Huajna Kapak – alatt érte el legmagasabb fejlettségét az inka birodalom és kultúra.

Huajna Kapak két fia közt azonban viszály támadt. Mindegyikük magának követelte az uralkodói trónt. Testvérháború tört ki, a birodalom legyengült...

És ekkor, Atahualpa Inka uralkodása idején, európai időszámítás szerint 1532. november 15-én délután, egy maroknyi fehér ember érkezett Kahamalka városába. Vezetőjük Francisco Pizarro volt.

Egy nap múlva, november 16-án, szombaton, az inka birodalom uralkodója már a spanyolok foglya volt.

1533. augusztus 29-én Atahualpa, aki közben megkeresztelkedett, oldalán Valverde atyával a vesztőhelyre lépett, hogy megkapja a halált attól a spanyol találmánytól, amelyet garrotenak neveznek.

Az Andok vidékének másik nagy birodalmában, a csibcsa birodalomban alig tudtak valamit a fehérek érkezéséről.

Az inka országtól északra, a mai Kolumbiában virágzott a csibcsa magaskultúra, a Darién-szorostól mélyen Kolumbia szívéig terjesztve hatásterületét.

Gazdasági és technikai oldalról nézve a csibcsák többé-kevésbé azonos szinten álltak az inkákkal. Gazdálkodásuk alapja a földművelés volt, ismerték az öntözést, és jól gazdálkodtak a vízzel. Kukoricát, burgonyát, édesburgonyát, kinoaát, maniokát, kokát és gyapotot termesztettek.

Igen magas szintre emelkedett a csibcsa fémművesség, öntéssel és kovácsolással munkálták meg az aranyat, ezüstöt és

rezet. Pompás ékszereket, ajak-, fül-, orr-, és melldíszeket, félhold alakú késeket, szobrocskákat készítettek aranyból..

Aranyban és drágakövekben a csibcsák országa volt a leggazdagabb egész Dél-Amerikában.

Társadalomszervezetükről közel sincs annyi adatunk, mint az inka birodalomról és népeinek társadalomszervezeteiről. Bizonyos, hogy a társadalom rétegződött már, apró fejedelemségek tartottak uralmuk alatt kisebb-nagyobb területeket, és a nemesi réteg rabszolgákat tartott.

Vallási életüket a napkultusz és az ősök tisztelete jellemzi. A Nap tiszteletére a csibcsák embereket is áldoztak.

A csibcsák jó kereskedők és harcosok voltak, kialakulóban voltak természetes kereskedelmi, vallási és politikai központjaik...

Ekkor, 1534-ben az Úr születése után, történt egy napon, hogy Quito városában egy idegen indián jelent meg. A katonák elfogták az indiánt, és Sebastián de Belalcázar spanyol zsoldoskapitány, a város alapítója elé vitték. Belalcázar a hazája felől kérdezgette az indiánt, aztán aranyat mutatott neki, és megkérdezte, hogy van-e ebből a fémből az ő országában.

Az indián azt felelte, hogy van, nagy mennyiség található belőle, aztán azt is elmondta, hogy sok smaragd is van, de ezt a maga nyelvén „zöldkőnek” nevezte.

Az inkák birodalmának története 1532-től, a csibcsák országának története 1534-től már nem tartozik a régészet, a néprajz, a nyelvészet vágy az antropológia körébe. Ezekről az időpontoktól kezdődően nincs titok ezeknek a népeknek történetében, ismerjük sorsukat, ismerjük életük alakulását.

Néhány mondat mégis ide kíváncsozik.

Coronica moralizada del Orden de San Augustin en el Peru con sucesos egenplares en esta Monarquía című barokk könyvében Antonio de Calaneha a következőket írja:

„Az utolsó nagy csimu uralkodó, Csimu Kapak templomainak gazdagsága elképesztő volt. Mocsé templomában 800 000 peso értékű aranyat és ezüstöt zsákmányoltak a spanyolok, a kisebb Tazka templomában, a Huancsaka felé vezető úton Don Escóbar Corchuelo és egyik barátja 600 000 peso értékű kincset vettek magukhoz, nem beszélve arról, amit eltitkoltak..

Így beszél a krónikás 1638-ban, Barcelonában megjelent művében.

A mai tudós is hasonló adatokat mond.

Samuel K. Lothrop amerikai régész 1938-ban kiszámította, hogy a spanyolok Peruban 8 344 307 dollárt zsákmányoltak, Atahualpa inka váltságdíja ettől függetlenül 8 545 798 dollár és 57 cent volt. Lothrop szerint a zsákmány összesen kb. 20 millió dollárt tett.

Kalandorok és konkvisztádorok mindent elvittek, amit mozdítani tudtak. De elvitték talán még a mozdíthatatlant is...

Mindkét birodalom magas kultúrájú birodalom volt. Nem tudjuk, hisz alig van bizonyítékunk, mégis feltételezhetjük, hogy bár az írást nem ismerték, de volt szóban elmondott irodalmuk, voltak énekeik, dalok és himnuszok, voltak emlékezetben őrzött szent könyveik, családtörténeteik, uralkodók és nemzetségek történetei, és voltak vallásos és tudományos szövegeik.

Az inkák birodalmában voltak iskolák. Hosszú évekig tanították a fő tisztviselőket és a papokat. Mit tanítottak, és miből tanítottak? Nem tudjuk.

Az inkák értettek a politika és az államszervezés tudományához. Tudták, hogy egységes vallást kell adniuk birodalmuk népeinek. Valószínűleg tudták azt is, hogy a mítoszokat másképpen kell elmondani az elvontabban gondolkozó nemesi uralkodó rétegnek, és másképpen a cselekményt és a csodás elemeket jobban kedvelő népnek. Lehetetlen talán, hogy voltak „tudósaik” és „tanácsadóik”, akik mai szóhasználattal élve az „ismeretterjesztéssel” vagy a „propagandával” foglalkoztak?

Hatalmas uralkodók mindig és mindenütt büszkék voltak hatalmas tetteikre, és gondoskodtak arról, hogy megismerje őket a világ, vagy legalább az a nép, amely felett uralkodtak. Lehetetlen talán, hogy voltak költők, akik epikus énekekben dicsőítették az inkák tetteit?

Vagy elképzelhetetlen volna, hogy a ma már romos amfiteátrumokban valamikor színházi előadásokat láthattak az inka jámbor és szorgalmas alattvalói?

Az inka és csibcsa birodalom népeinek kultúrája lényegében eltűnt, akár földjeikről és bányáikból az arany, az ezüst és a drágakő.

Eltűnt, megsemmisült... Helyén rommező maradt.

Mexikó népei jobban jártak. Ott volt írás, és akadtak megkeresztelkedett írástudók, akik mint a korai középkor krónikaíró szerzetesei, ismerték népük fontos hagyományait, lefordították az új uralkodók nyelvére, és leírták, hogy találkozzék velük az utókor.

Az Andok kulturált népei szerencsétlenebbek voltak. Mítoszviláguk, irodalmuk, tudásuk, történelmükről maradt emlékeik alig kaptak helyet a hódítás és az utána következő idők spanyol krónikásainak könyveiben. Még Garcilaso de la Vega is, aki büszkén nevezte magát inkának, hiszen anyja az inka uralkodói családból származott, több gondot fordít a hódítás és a spanyol csapatok torzsalkodásainak történetére, mint arra, hogy megőrizze a hagyományokat.

A mondák és mítoszok pontos és hiteles szövegét valójában nem ismerjük. Töredék az, ami ránk maradt. És még e töredék sem „tisztá”. A mítoszok maradványaiban nemcsak a spanyol hódítás előtti birodalom népeinek különböző világképe keveredik. Színezi, alakítja, átformálja egyes részeit a leírók keresztény szemlélete is. Néha úgy, mintha a Nap ősi templomának tetejére keresztet tűztek volna a hódítók...

Az inka birodalom és a csibcsa nép mítoszait tartalmazó forrásmunka nagyon kevés.

Garcilaso de la Vega nevét már említettük, említsük meg még Francisco de Ávila, Antonio de la Calancha, Pedro de Cieza de León, Francisco López de Gómara, Bartolomé de las Casas, Cristóbal de Molina, Martin de Morúa, Pedro Sarmiento de Gamboa, Pedro Simon nevét és művét, és a szintén fontos *Relación de la religión y ritos del Perú, hecha por los primeros religiosos Agustinos* című forrásmunkát.

Alig néhány könyv, és bennük alig néhány tucat monda és mondatöredék.

Csak ismételhetjük, amit már mondtunk: rommezőn járunk. Nemcsak a tengerpart városai, nemcsak Szakszahuaman erődje, Macsu Pikcsu fellegvára vagy Tiahuanako vált rommá, és nemcsak a valóságos romok hallgatnak, rommá vált a szellemi kultúra is, és romjai alig árulnak el valamit a régi, nagy birodalmakról.

A mondák, illetve mítosztöredékek magyarázata helyett éppen ezért tartottuk fontosnak, hogy inkább azokról a tájakról beszéljünk, ahol a mondák születtek, és azokról a népekről beszéljünk, akik e mondákat alkották. Sok mindent megmagyaráz például a mondák özönvizeiről, ha tudjuk, hogy az Északi Andokban igen sok az eső, gyakran kiáradnak és veszélyessé válnak a folyók; és sokat megmagyaráz a mondákban szereplő istenek harcairól, ha tudjuk, hogy az inkák milyen szívósan gyúrték le a kisebb városokat; vagy ha tudjuk, hogy mennyit harcoltak egymással a csibcsa fejedelemségek.

Romokban vannak ezek a mondák, de még így is örök értékei az emberi kultúrának, tartalmi és színei nélkül szegényebb volna az emberiség.

Ezt érezhette meg Francisco de Ávila is, amikor rövid előszót írt kecsua nyelven írott krónikáskönyve elé.

„RUNA YN(DI)O NISCAP MACHONCUNA NAUPA PACHA QUILLCAETA YACHAUMAN CARCA CHAYCA HINANTIN CAUSASCAUCUNAPAS MANAM CANAUCAMAPAS...” – írta a birodalom régi nyelvén, parancsok és himnuszok majdnem elfeledett nyelvén, elmondva, mi ösztökélte őt az írásra.

„HA AZOKNAK AZ EMBEREKNEK ELŐDEI, AKIKET MI INDIÓKNAK NEVEZÜNK, ISMERTÉK VOLNA AZ ÍRÁS TUDOMÁNYÁT, NEM VESZETT VOLNA EL ANNYI MINDEN ABBÓL, AMIT ŐK A MAI NAPIG ÁTÉLTEK, ÉS NEM ÁLLANA OLYAN KÖZEL A FELEDÉSHEZ...”

AZ AMERIKAI KONTINENS RÉGÉSZETI KRONOLÓGIÁJA

Az alábbiakban a legfontosabb amerikai régészeti leletek, művelődéstörténeti események korát és időpontját soroljuk fel a hagyományos és a radiokarbon-módszer kormeghatározásai szerint.

I. Észak-Amerika		
	Hagyományos	Radiokarbon
Benépesülés	kb. 25 000 év	
Tule Springs	kb. 23 800 év	
Sandia- kultúra	kb. 18 000 év	
Folsom- kultúra	kb. 15 000 – 11 000 év	
Cochise- kultúra	kb. 15 000 – 5 000 év	
Wisconsin glaciális (III) vége	kb. 11 000 év	
Tepexpan emberlelet	kb. 11 000 év	4 118 ± 300 év
Oregoni szandálok	kb. 9 000 év	
Tlatilco- emberlelet		6 390 ± 300 év
– szénlelet sírból		3 407 ± 250 év
Zacatenco I. Mexikó		
– (kerámia)		3 310 ± 250 év

Teotihuacan, Mexikó		
– szén a nappiramisból		2 434 ± 250 év
– késő archaikus kerámia		1 519 ± 200 év
Hopewell, Ohio, csontvázakkal		2 285 ± 210 év

II. Dél-Amerika		
	Hagyományos	Radiokarbon
Palli Aiké, Chile	kb. 8 600 év	
Huaka Prieta		
– földművelés és szövés nyomai		4 298 ± 230 év
Guanape		
– Kerámialelet. Krickeberg szerint a kerámia i. e. 120-tól jelentkezik, a fémművesség i. e. kezdetére helyezhető	kb. 3 200 év	
Mocse, Peru		

– Agyagedényekben levő anyag, a kerámia a Mocse I. korszakból; a nappiramisból való lelet		2 823 ± 500 év
Kupiszniké		
– 400 éves korszak, a fejlett kerámia kezdete		2 798 + 167 év
Csavin		
– Rrickeberg szerint i. e. 800 ± 200 év		2 750 ± 200 év
A fémművesség kezdete	kb. 2 000 év	
A fémöntés kezdete	kb. 1 200 év	
Nazka		
– Két dárdahajító a Nazka A korszakból		2 211 i 200 év
– Zsinórok a Nazka A korszakból		1 314 + 200 év

JEGYZETEK

Gyakrabban előforduló szavak és kifejezések magyarázata

Aiju (spanyol írásmódja: ayllu): az ősi Peruban, elsősorban az inka birodalom idején a társadalom alapegysége: kiterjedt vagy nagycsalád, altörzs; az aiju tagjai vérrokonnak tartották egymást, s közösen birtokoltak meghatározott földterületet. Mai jelentése: település, mely nagyobb az állattenyésztő farmnál (estancia), de kisebb a falunál (pueblo).

Huaka (huaca, guaca): kultikus hely vagy tárgy. A perui indiánok ősi vallásának fontos alkotóeleme: minden rendkívüli környezeti jelenségben – legyen az forrás, csatatér, sziklacsúcs, híd, palota vagy sír – vagy annak közelében huaka-szellemet képzeltek el, s az tiszteletet vagy áldozatot követelt. Az indiánok „hétköznapi mágikus-vallásos gyakorlatában nagyobb szerepet játszott, mint az elvontabb istenségek kultusza. A mai perui köznyelv huakának nevez minden jelentős régészeti lelőhelyet (piramist, sírokat stb.).

Huakasa (huacasa): az egyes aiju-közösségek által kijelölt személy, akinek gondoznia kellett a huakákat; ő szervezte a kultikus ünnepeket és táncokat.

Janka (yanca): a kultikus ünnepek idején a huakaszák előljárója, szertartásmestere.

Junka (yunca): az Andok melegebb völgyeinek (a yungáknak) lakossága.

Kacika (cacique): törzsfőnök, előljáró.

Koka (coca): a kokacserje (*Erythroxylum coca* Lám.) levelét az indiánok teljesítőképességük növelése és éhségük csillapítása céljából rágják.

Kuzaka (curaca): aiju-főnök, törzsfőnök, falu-előljáró.

A fordítás a következőkben felsorolt művek felhasználásával készült:

F. de Avila: *Demonen und Zauber im Inkareich*. Aus dem Khetschua übersetzt von H. Trimborn. Leipzig, 1939;

A. de Calancha: *Corónica moializada del orden de San Agustín en el Perú*. Barcelona, 1638;

F. L. de Gómara: *Histoiia de las Indlas*. Madrid, 1749;

W. Krickeberg: *Märchen der Aztekan und Inka-peruaner, Maya und Muisca*. Jena, 1928;

B. de Las Casas: *De las antiguas gentes del Pere*. Madrid, 1892; C. R. Markham: *The Incas of Peru*. London, 1912;

C. de Molina: *Relación de las fábulas y ritos de los Ingas*. Santiago, 1913;

P. Sarmiento de Gamboa: *Geschichte des Inkareiches*. Berlin, 1906;

P. Simon: *Noticias historiales de las Conquistas de tierra firme en las Indias Occidentales*. Bogotá, 1882-1892.

A szövegek fordítása során kapott hasznos tanácsokért köszönettel tartozom Kuczka Péternek.

Virakocsa (Viracocha, Uiracocha): a perui-bolíviai Andok vidékén élő indiánok világképének központi alakja; legfőbb istenség, teremtő, aki az embereket, a dolgokat s a többi istenséget létrehozta. Mint kultúrhérosz megtanította népét, miként éljen, de a továbbiakban ritkán avatkozott az emberek életébe. Kultusza ezért nem volt olyan általános, mint a természeti istenségeké. Virakocsa, mint elvontabb, filozofikus jelenség, főként az uralkodó inka réteg szellemi kultúrájában foglalt el jelentős helyet. A nyolcadik inka, aki felvette a Virakocsa melléknevet, két templomot is állíttatott a tiszteletére. A Tiahuanako-műveltség híres Napkapujának középríznél alkalmasint Virakocsát jelenítették meg. – Virakocsa második neve Pacsajacsacsik (Pachayachachic), jelentése: a világ tanítója. – A huaka jelentőségét jól hangsúlyozza ez a mítosz. – Calancha, 366-367.

A világ eredete: Kuzko (Cuzco) az inka birodalom fővárosa volt. – A történet többnyire az aimara-indiánok területén játszódik, erre mutatnak a helynevek: Pukara (Pucara], Titikaka (Titicaca) stb. – Virakocsa számos nevének egyike Tiksi (Ticci). – Sarmiento, 23-24, 26-28.

Tauapaka és Virakocsa: egyes források magát Virakocsát nevezik Tauapakának (Tauapaca, Tauapica); feltehetően ez volt Virakocsa régi neve az aimara-törzsnél. A történet lényegében a legfőbb lény összetettségét kívánja elmondani. – Las Casas, 55-56.

K'oni, a Napisten fia: a névről az irodalomban többféleképpen tesznek említést (con, conn). Krickeberg szerint a kecsua „napmeleg” kifejezéssel van összefüggésben. A tengerparti lakosság világképében a szél mitikus megtestesítője, erre utal ez a sor: „Egyetlen csontocskája sem volt, függén járt ide-oda, kóborolt mindenfelé.” Az inka uralkodók napkultuszában viszont a déli napmeleg megtestesítője. – Pacsakamak (Pachacamac): a „világteremtő”, a tengerparti lakosság istenségének kecsua neve. A napsütötte, sivatagos tengerpart embereinek világképében Pacsakamak holdistenség volt, aki az enyhülést hozó harmatot és esőt adja. Főszentélye Lima közelében, Pachacamac városában van. – A „fintorgó-fekete-arcú-macskák” az ocelotra, a vadmacskára vonatkoznak. – Gómara, 113.

Pacsakamak és Uicsama: a magaskultúrák világán kívül élő dél-amerikai természeti népek mitikus elképzeléseiben gyakrabban megtalálható az „ellenséges fivérek” témája. – Mitajo: közmunkát (mitát) végző indián. – Calancha, 412-414.

Koniraja szerelme: Koniraja (Coniraya) neve összefügg a hőség, a napmeleg kifejezésekkel. Neve mellé a Virakocsa az inkakorszakban került. – A kondor, a puma és a sólyom a nap szimbolikus állatai, míg a rókák a hold jelképei. (A mexikóiaknál a sas és a jaguár szerepelt a harcias állatszimbólumok között.) – Az alkenti (alquenti) egy kolibrifajta. – Urpiuacsak (Urpiuachac): Pacsakamak felesége, a tenger istennője. – Ávila, 77~⁸¹.

A félelmetes Apokatekil: az iker hősökről szóló mítoszok jellegzetes vonásait tartalmazza a monda (az atya megölése, bosszú, az anya halála a szüléskor stb.). – Ataguhu, a legfőbb lények közé tartozik, de kultusz nem övezi; az a tény, hogy nem öltött testet, valamint Guamanszuri elégetése és égbejutása mitikus naplények elképzelésére mutat. – Huamacsuko (Huamachuco): helység Észak-Peruban, Cajamarcától délre. – Krickeberg, 371-272.

A hold és a csillagok: az észak-perui tengerparton levő Pacasmayo helység a csimuk egyik fontos települése volt. – Szian (Sian) a mocsei (mochei) templompiramisok egyike. – Calancha, 552-553.

A villám és a mennydörgés: Pacsarurak (Pacharurac). – A történetben Virakocsát a fiával, Pacsakamakkal azonosítják. –

Krickeberg, 285.

A halottak országa: a Limától északra levő Huacho városáról szól a történet. – Valószínűleg a Guanape-szigetről van szó,

ahol a guanórétegekben számos sírt találtak a régészek. – Krickeberg, 286-287.

Önások a tengerparton: a csontok az ecuadori tengerparton található masztodoncsont-leletekre utalnak. – Krickeberg, 287-289.

A kara nép bevándorlása: Kitu (Quito) a mai Ecuador fővárosa. – Szcüri (Scyri): mitikus törzsfőnök. – Karakesz (Caraqes) a közép-ecuadori tengerparton található. – A karák történeti időkben az ecuadori hegyvidék uralkodó csoportjai közé tartoztak. Az inkák által megdöntött kara főnök lánya Huajna Kapak udvarába került. Az ő fia volt az utolsó inka uralkodó, Atahualpa. – Krickeberg, 289-290.

Naimlap, Lampajek fejedelme: Llampallec, a mai Lambayeque városának eredeti neve. – A mondának sok vonása mexikói összefüggésekre utal. – Csimu Kapak (Chimu Capac): az északperui partvidéken uralkodó csimu fejedelem. – Krickeberg, 290-292.

Az Ajar testvérek: az inka-korszakban fennálló társadalmi és politikai viszonyok indoklását, magyarázatát nyújtja a történet. – A sziklák nyílásai természetesen barlangok. – Inti:

Nap. – Ajar Kacse parittyája: két krónikás szerint a négy égtáj irányában hajította a köveket, s így jelképesen birtokba vették az országot. – Uaracsikuj: férfiavatási szertartás neve, a fiúk fülét átfúrják, s megkapják az első szeméremövet. – Sarmiento, 29-30, 33-41.

Inka fupanki és a Napisten: Jupanki (Yupanqui) a IX. inka volt, aki a Pacsakuti melléknevet kapta: „aki a világot körbe-körbe járja”. – Szakszahuaman (Sacsahuaman): az inka főváros közelében levő erődítmény. A főváros az inkák szerint jaguárhoz hasonlított: a város középső részét két folyó határolta – ez a jaguár teste; a város déli végén levő Vilcamayo-folyó – az állat farka; az északi részen fekvő Szakszahuaman erődítmény pedig a jaguár feje. Az erődítmény csiszolt, nagyméretű, egymásra helyezett kváderkövekből épült, minden külső díszítés nélkül. Az erődítmény külső falának tört

vonulók kiképzése a középkori európai erődvonalakra emlékeztet. – Molina, 127-128.

A pásztor és a napszűz: Jukai (Yucay) Kuzko alatt levő helység, ahol az inkák nyári palotái álltak. – Utuszi (szív): többnyire hold alakú, vésett és kalapált ezüstlap. – Csekojo (checollo), csalogányféle. – Krickeberg, 303-308.

Az özönvíz: Picsinca (Pichincha), vulkánhegy Quitótól nyugatra. – Az amerikai indián mitológia igen ősi motívuma a kígyó. – Krickeberg, 279-280.

A kányán nép eredete: a kányárik a Icarák mellett az ecuadori hegyvidék népei voltak. – Guakamajo (guacamayo): piros arara. – Molina, 123-124.

A pásztor és a láma: Huijkakoto (Huillcakoto) a. m. huaka, koto a. m. hegy. – Ávila, 81.

A vízözön története: Gómara, 113.

A nagy sötétség: egy hosszabb teremtési mítosz töredéke, kezdete a guatemalai kicse-indiánok eredetmondájához hasonlít. – Ávila, 81-82.

Koniraja Virakocsa: egy nagyobb mondaciklus bevezető része. – Ávila, 104.

Uajajo és Pariakáka: a történet elemi csapásokhoz (vulkánkitörés, égzengés) kapcsolódik; az egymással szemben álló Uajajo és Pariakáka meghatározott vulkánokkal és hegységekkel azonosítható. – A mítosz a preinka és inka korszak (pontosabban egy őstársadalmi és egy osztálytársadalmi állapot) összecsapását is kifejezi. A mítosz sok mexikói vonást is tartalmaz (Uajajo bevezeti az aranykort, versengés útján leverik stb.). – A Pariakáka-hegylánc a parti Kordillerák igen zord vidéke, csúcsai közel 5000 méter magasak. – Szienegíja (Cieneguilla): helység a Pachacamac folyónál. – Kétfejű kígyó: perui kerámiák ábrázolásainak gyakori motívuma, a kígyó farka is fejben végződik. – Guanako, vikunya: az Andok vidékén élő lámafélék. – Ávila, 76-91.

Pariakáka háborúja: a harc leírása Ávila gyűjtéséből. – Lima nem azonos a mai perui fővárossal. – Krickeberg, 269-270.

Pariakáka és Mananyamka: töredék. – Ávila, 92-93.

Pariakáka hat fia: huanka, népcsoport Jauja környékén. – Ávila, 93-94-

Pariakáka és fivérei: az emberek tojásból való kiképzése gyakori motívum a perui mitológiában, lásd *Pacsakamak és Uicsama, A félelmetes Apokatekil*. – Az eredeti szöveg összekeveri a két madarat: a papagájt és a tukánt. – Ávila, 105-106.

Tutakiri: Jahsza-pihenő (Llajsatampu), tampu vagy tambo, kecsua szó: pihenőház, barakk. Az inka birodalomban, az utak mentén vagy településeknél álló építmények, ahol többek között a futárok is váltották egymást. A tambóhoz bolt is tartozott, ahol élelmiszert, felszerelési tárgyakat lehetett kapni. A tambókat helyi tisztségviselők vezették. – Ávila, 100.

Makahuisza: a történet érthetőbbé tétele érdekében az Ávila-féle kötet két fejezetét összevontam. – Huajna Kapak, az utolsó előtti inka. – Ávila, 107-108.

A huakák és az inka: Tupak Jupanki, az utolsó előtti inka apja. A Tupak szó jelentése: fényes. – Ávila, 117-119.

Hogyan fogták el Uhití – Ávila, 106-107.

Csaupinyamka: lásd Uajajo és Pariakáka történetét. – Ávila, 98.

Csaupinyamka ünnepe: Inti (Ynti), a nap és a napisten kecsua neve. – Ávila, 100-101.

Pacsakamak fia – Ávila, no-ni.

A két huaka – Ávila, 130.

Koniraja és az inka: a spanyolok az inka birodalom fővárosát, Kuzkót 1533-ban érték el. – A zavargások a két inka fivérnek, Atahualpának és Huaszárnak a trónért folytatott viszálykodására vonatkozik. – Ávila, 103-ro4.

A Janza tó: oka (*Oxalis tuberosa*) az Andok vidékének burgonyaszem gumós növénye; kinoa (*quinoa*, *Chenopodium Quinoa*), az ún. amerikai rizs. – Ávila, 13Z-137.

Az aianysisak – Ávila, 119-rar.

A világ teremtése: bogotai csibcsa monda. – A kígyódémon történetéhez lásd még az utolsó mondát. – Csibcsa (*chibcha*), Bacsue (*Bachue*). – Simon 279-280.

Tunhai teremtési mítosz: Tunha (*Tunja*) helység Kolumbiában, de mint más esetben is, eredetileg csibcsa tisztség volt (*Bogotá*, *Sogamoso*). – A Tunha birodalom kultikus városa Iraka, fővárosa pedig Ramiriki volt. – Huan: a táncosok a tizenkét plusz egy

holdnapot jelképezik. – A spanyolok bejövetele után tovább élt a hagyomány, mely szerint a tunhai és szogamoszói kacikák a nap, illetve a hold megtestesítői voltak. – Simon, 312.-313.

Bocsika, az isten követe: feltehetően napmítosz, erre mutat, hogy keletről érkezik, sűrű a haja (napsugarak!). – Szuacsa (Suacha) közelében van az Óriások mezeje, őszállatok csontlelőhelye. – Bozsaszio (Bozazio): a kolumbiai szent tavak egyike. – Bosza, Fontibon stb. a bogotai felvidék helységei. – Bacsue, a holdasszony (csue = hold) gyakran a szépség, a szerelem istennője is. – A bagoly is a szimbolikus holdállatok közé tartozik. – Simon, 284-286.

Bocsika, az isten: a Tekendama (Tequendama) vízesés 46 méter magas. – Ősi perui és ecuadori hiedelmek szerint a szivárvány balszerencsét hoz. – Simon, 287-290.

Szadikia szonoda: Sadiquia sonoda. – Gamsza, a mai Gameza városa, északkeletre Sogamosótól. – Simon, 314-316.

A Nap *smaragdgyermek*e: Guacseta (Guacheta) Tunhától nyugatra levő helység. – A csibcsa fejedelmek palotái is hasított bambusznádból készültek, tetejüket szalmával fedték; az épületeket többszörös cölöpsor védte. – A napsugarak mágikus nemzőképességéről lásd a *Pacsakamak* és *XJicsama*-mítoszt. A csibcsáknak több smaragdbányájuk volt Sumundoco vidékén.

– A lassú menetelés a nap járását jelképezi. – A történetben szereplő területre a spanyolok 1520-ban tették be a lábukat. – Simon, 320-323.

Eldorádó: Belalcázar és két társa fedezték fel és hódították meg a csibcsa birodalmat. – Muequeta (Muequeta): Bogotá városának eredeti neve. A mai főváros neve kezdetben uralkodói cím volt. – Guatavita: tó és város a bogotai birodalomban, vallási központ. A tó fenekéről számos aranytárgy került elő.

– Új-Granada: Kolumbia régi neve. – Simon, 242-248.